

AVALIK-ÕIGUSLIKU TELEVISIOONI ALUSTE VÄLJAARENDAMINE: 1995–1997

1995

- Šein, Hagi. *Hea omatelevisioon*. Ettekanne ETV 40. hooaja lõppemise puhul korraldatud ettekandekoosolekul. 01.06.
- Šein, Hagi. *Ringhäälingupoliitika peaks põhinema ühiskondlikul kokkuleppel*. Postimees, 08.06.
- Tammer, Enno. *Eesti teletaevast võib selgineda sügiseks*. Intervjuu M. Siimanniga. Postimees, 20.06.
- Palmaru, Raivo. *Hagi Šeini arvates on riigi ringhäälingupoliitika äpardunud*. Intervjuu. Eesti Sõnumid, 28.06.

1996

- Aeg on ETV likvideerida*. Äripäev, 02.02.
- Jürgens, Agnes ja Seero, Tõnu. *Eesti meedia on omanike, väliskapitali ja massilusti meelevallas*. Intervjuu R. Veidemanniga. Sõnumileht, 9.02.
- Süüls, Viktor. *Eesti Televisiooni likvideerimise asemel oleks palju mõttekam erastamine*. Äripäev, 16.02.
- Šein, Hagi. *Avalik õigusliku ringhäälingu tulevik Eestis*. ETV, 4.03.
- Televisioon ja raadio pole imelihtsad*. Eesti Päevaleht, 05.06.
- Enne vaimutoit, siis meelelahutus*. I. Taska, T. Lepa, O. Sõnajala arvamus. Eesti Päevaleht, 22.06.
- Sandre, Aili. *Televõim on rahva käes*. Intervjuu R. Rebasega, Eesti Päevaleht, 06.07.
- Meedia avalik-õigusliku süsteemina*. Arutleb M. Lauristin. Kultuurileht, 19.07.

- Lang, Rein. *Meediamõtteid Atlanta mängude eel*. Eesti Päevaleht, 19.07.
- Gräzin, Igor. *Tele-visioon*. Postimees, 14.08.
- Vihalemm, Peeter. *Kommertsiaalne ja kriitiline ajakirjanduses*. Kultuurileht, 11.10.
- Sandre, Aili. *Valitsus laseb ETV põhja*. Intervjuu H. Šeiniga. Eesti Päevaleht 11.10.
- Vähi, Tiit. *Meie seisukohad on lähedased, Hagi Šein*. Eesti Päevaleht, 12.10.
- Sookruus, Peeter. *Imelihtne ringhääling*. Eesti Päevaleht, 20. 11.
- Parmas, Viktoria. *Ringhääling tahetakse teha vahendajaks*. Eesti Päevaleht, 06.12.

1997

- Mõtsar, Selle. *Ringhäälinguseadus on tehtud ETV huvidest lähtuvalt*. Intervjuu R. Veidemanniga. Äripäev, 05.02.
- Tereping, Avo-Rein. *Milleks on vaja riigile ringhäälingut?* Postimees, 11.03.
- Palts, Tõnis. *Rahvusliku televisiooni lõpp lähedal*. Eesti Päevaleht, 22.04.
- Ots, Jaano-Martin. *Riigimeedia — äri või missioon*. Eesti Päevaleht, 08.05.
- Jõesaar, Andres. *Meediaturul liiga palju konkurente*. Eesti Päevaleht, 16.05.
- Šein, Hagi. *Avalik-õigusliku televisiooni alus Eestis on loodud*. Kokkuvõte ETV juhatuse tegevusest 1995–1997. 30.10.

Ettekanne ETV 40. hooaja lõppemise puhul korraldatud ettekandekoosolekul 1. juunil 1995

HEA OMATELEVISIOON

Hagi Šein

Austatud kolleegid!

Tänase ettekande ajend on ETV 40. hooaja lõppemine. Tõsi, täna ei ole tungivat vajadust heita pilku tagasi. Peaksime jõudma seda teha, kui ETV 40. aastapäeva tähistav nädal septembris selleks võimaluse annab. Ka ETV juhatuse tegevuskavaga saab selle avaldamise käigus "Teabetelegraafi" vahendusel põhjalikumalt tutvuda ja kirjapildis on sellesse võimalik rahulikumalt süüvida. Sellepärast jätan need kaks ainet täna käsitamata.

Õigupoolest tahtsin teha ettekande **heast omatelevisioonist**. Sellest, mida võiks pidada kvaliteetse programmi tunnusteks, mis teeb televisiooniprogrammi ja televisiooniorganisatsiooni heaks, millised eeldused on ETV-l hea teleorganisatsioon olla või selleks saada, mille poolest erineb euroopaliku kvaliteet-televisiooni töö- ja toimetuspõhimõtetest ning žurnalistlikest printsiipidest, milles on meie tugevad ja nõrgad küljed. See jutt jääb täna pidamata, see on rahulikuma aja jutt.

Täna on põhiküsimuseks ETV edasine käekäik, televisiooni edasine käekäik Eestis.

Tuleb tunnistada, et see on praegu raskemini määratav kui mistahes ajahetkel eelneva 40 aasta sees. Ka need, kes toimuvatesse protsessidesse liialt süveneda pole saanud, tajuvad nähtavasti nii väliste kui sisepingete kasvu. See on vaid algus. Pärast Kallase-Siimanni avaraundi (ettepanek TV erastada) oleme astunud ajaperioodi, mille lõppfaasi peaks tähistama uuendatud Ringhäälinguseadus, mis oletatavasti toetub uuele ringhäälingupoliitilisele kontseptsioonile, mis omakorda loodetavasti toetub **poliitiliste jõudude ühiskondlikule kokkuleppele audiovisuaalse meedia arenguskeemist sellel sajandil Eestis**. Pole ülearune rõhutada, et nendest protsessidest sõltub nii Eesti Televisiooni kui ka kõigi siin töötavate inimeste käekäik.

Tuleks nähtavasti pöörata eraldi tähelepanu asjaolule, **millal ja miks ringhäälingupoliitiline diskussioon puhkes**. On ju alles vähem kui aasta möödus sellest meie jaoks tähelepanuväärsest päevast, mil Riigikogu võttis vastu Ringhäälinguseaduse, mis lõi Eestis avalik-õiguslikud juriidilised subjektid Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio, määratles üsna euroopalikul kombel nende eesmärgid ja funktsioonid ühiskonnas ning fikseeris finantseerimisallikad. Väga liberaalses õhkkonnas astuti mõistlik samm ja edasine rõhuasetus seisenuks selles, kuidas avalik-õiguslik programm ja organisatsioon Eestis välja arendada. Suurte volitustega organid — ringhäälingunõukogu ja ETV juhatus loodi seaduse alusel just selle ülesande täitmiseks. Paraku, see arengustsenaarium ei võtnud ilmselt arvesse kõiki asjaolusid ja juba kümne kuu möödudes oleme olukorras, kus ringhäälingusüsteemi lahendus ei rahulda enam poliitilisi, majandus- ja professionaalseid ringkondi.

Miks on vaja alles vastuvõetud ringhäälinguseadust muuta?

Mis selle hoiakumuutuse tingis? Sekge, et ringhäälinguturg osutus liiga ahtaks ja erastruktuuride teovõime oodatust väiksemaks. Ilmnesid majandusraskused, võimalik, et ka kaadriprobleemid. Erakanalite programmide sisu on jäänud kaugele sellest, mida kavatseti. Olulist kvalitatiivset hüpet eestikeelse originaalprogrammi mahus ja tasemes erastruktuurid anda ei suutnud. Auditoriumi huvi hakkas vähenema, ETV jäi kindlalt domineerima vaatajate ajajaotuses, viimastel andmetel on see 50%. Ka massiivne konkurentsi teravdamine odavate ja populaarsete lääne ostuseriaalidega ei parandanud olukorda, vaataja on hakanud eelistama omamaist saadet ja kvaliteetsemat hankeprogrammi.

Tõsi, ETV tegi mõningaid vigu, eksiti reklaamireeglite vastu, millele erastruktuurid uurijaliku täpsusega tähelepanu juhtisid. Ei saa eitada ka seda, et lisaraha teenimise vajadus reklaamituludest sundis ETV-d rakendama või leppima mõnede kommertslike programmivõtetele. See mõjutas ETV mainet. ETV programm säilitas aga avalik-õigusliku struktuuri ja taseme, mis on lauskriitika juba ammu välistanud. Ka ei ole ETV teinud halvimat võimalikest vigadest —

ETV ei ole teinud järelandmisi programmi erapooletuses, tasakaalustatuses ja ajakirjandusliku sõltumatuse küsimustes. Kui sellele lisada, et telemaailma peamised rahaallikad — riigi toetus ja vähemalt pool reklaamiturust on ETV käes, tuleb tunnistada, et selline olukord võib eratelevisioonide poolel närvi ajada keda tahes. Hädas hakkasid tugevnema erastruktuuride sidemed poliitiliste ringkondadega, muud abiallikad ei ole lihtsalt arvestatavad. **Algas protsess, mille põhi-eesmärk on ressursiallikad ringhäälingumaastikul ümber jagada**.

Peamine küsimus on finantseerimises

ETV jaoks tulevad selles dramaatilises epopöas võrdse tõenäosusega kõne alla nii heledamad, tumedamad kui ka mustad stsenaariumid. Prognoosida võib mida tahes, sest suurem hulk alternatiive on juba diskussiooni esimeses välketapis esitatud.

ETV privatiseerimine, riigitellimuse jaotamine, muude tuluallikate, sealhulgas reklaami piiramine või keelamine ETV-s, valdkonna deregulatsioon on skaala liberaalne alternatiiv. Skaala keskel on pretensioonitu ja tagasihoidliku riigieelarvelise riigitelevisiooni mudel, mille sõltuvust võimust pole võimalik vältida. Võimaluste teisel poolusel on stabiilsete finantsallikatega **toetatud sõltumatu avalik-õigusliku teenusorganisatsiooni euroopalik mall**, millele kuulub ka praeguse ETV juhtkonna eelistus.

Kultuuriminister Jaak Allik kirjutab eile ilmunud lisas peaministri ettekandele olukorrast riigis ringhäälinguküsimustes järgmist: “Tahaks toonitada, et valitsuskalitsioon kavatseb oma meediapoliitikas juhinduda eelkõige just vaataja-kuulaja ning ühiskonna integreerimise huvidest. **Põhimõtted, et riigi osa massimeedia funktsioneerimisel jääb minimaalseks, ei loobuta, küll aga tuleb tagada avalik-õigusliku raadio ja televisiooni ning ETA tegevuse jätkumine**. Suund võetakse ER-s ja ETV-s reklaami osakaalu järk-järgulisele vähendamisele, tagades samas Eesti Raadio ja ETV rahastamise avalik-õiguslike teenuste osutamiseks vajalikus mahus, kaasates ka mitteriiklikke vahendeid. On selge, et riikliku finantseerimisega peab kaasas käima ka selge riiklik tellimus avalik-õiguslikele meediakanalitele eelkõige just meie rahvuskultuuriliste väärtuste propageerimise ja säilitamise osas.”

Ministri öeldu detailsemaks analüüsiks pole veel olnud aega, peab aga tunnistama seisukoha tasakaalukust. Mitmete funktsionaalsete rõhuasetustega tuleb nõustuda. Esimest korda näen poliitilises tekstis avalik-õigusliku teenuse mõiste sissetoomist, mis on meeldiv. Raskem on teha öeldust järeldusi ringhäälingu finantseerimisskeemi lahenduse kohta. Kaldun arvama, et selles keerulises küsimuses ei ole ka koalitsioonil veel selget kujutlust. Räägitakse riigi osa minimeerimisest, ETV ja ER reklaamitulude järkjärgulisest vähendamisest, samas ka vajalikus mahus riiklikust finantseerimisest ning mitteriiklikest vahenditest. Lõpuks tuuakse sisse riikliku tellimuse mõiste,

mis tähendab sisuliselt ju samuti teatud tingimustel raha eraldamist. Mõneti raske on seostada avaliku teenuse ja riikliku tellimuse mõistet, tegu on ju vaba ja sõltumatu ajakirjandusega. Pole kasutatud praegu käibivat mõistet ETV finantseerimisest riigi toetuse kaudu. Aga see selleks. Diskuteerimisruumi ja võimalusi on, asjad tuleb selgeks rääkida ja vaielda ning ühtki putru ei sööda nii kuumalt kui seda keedetakse. Aeg annab arutust.

ETV sisemisest integratsioonist ja muutumisest

Sellest hoolimata peab enesele aru andma, et meedia-mängud on tõsised ja neid tuleb tõsiselt võtta. Mängus on poliitilise, majandusliku ja meediavõimu erinevad korrused ja tasandid. Mäng haarab paljusid. Huvid on väga erinevad. Poliitikud hääletavad Toompeal ja televaatajad telerinuppe keerates. Eesti oludes läheb sõnasõda vahel hirmus ägedaks ja mõned ei taju enam eetilisi piire. ETV ja ER ei ole kasutunud ega hakka enese kaitseks kasutama demagoogiat ja häma, mida viimasel ajal üha sagedamini eraetris kuulda saab. Tuleb tunnistada, et ETV oponentide toimingutes ja seisukohtades on meie arengukavade jaoks esialgu nii soodsaid kui ebasoodsaid momente.

Tahaksin siinkohal teha kõrvalepõike sõna “**meie**” kasutuse asjus ETV juhtumil. Keerulistel, pöördelistel aegadel toimivad igasugustes organisatsioonides, suurtes eriti, nii integreerivad (ühendavad) kui desintegreerivad (eristavad) jõud. Nii ka ETV-s. Oleme loomulikult mõjutatud kõigest toimuvast. Oleme mõjustatud noorest ja kohati räigest kapitalismist, turumajandusest, erakondlikust poliitilisest süsteemist. Orienteerumist raskendab see, et üks ja sama fakt võib erineva suunitlusega ajakirjanduses ja erinevate tõekspidamistega inimeste seas esile kutsuda diametraalselt vastupidiseid hinnanguid. See käib ka Eesti Televisiooni ja tema personali kohta.

Huvid eristuvad ka siin majas, tekivad uued suhted tööandjate ja töövõtjate vahel, professionaalsed, põlvkonna-, kontseptsioonierinevustel põhinevad huvid. Koos peavad tegutsema erisugused, kohati ka vastandlike huvidega grupid, kõik me puutume kokku mitmesuguste hinnangutega ETV arengu alternatiividele, vastandarvamustega soovitava ja selle reaalse saavutamise võimaluste hindamisel. See ei ole iseenesest hea ega halb, see lihtsalt on objektiivselt ja paratamatult nii.

Me astume üha selgemalt omavahel nõudlikesse **kokkuleppelistesse suhetesse**, igapäevase individuaalse tööpanuse karmi hindamise, töö järgi tasustamise, võrdsustamisest loobumise, diferentseerimise aega. Sellega varisevad paljud väljakujunenud stereotüübid, mugavad vormelid, ebakvaliteetne töö hakkab meid üha enam segama. Kõige keerulisemaks osutub olla nõudlik oma lähemate töökaaslaste, alluvate, igapäevase enese suhtes. See muutmine on paratamatu.

Enamik toimetuste ja teenindavate struktuuride samme peab olema **rahaliselt läbi arvatud ja rahaliselt kaetud**. Ideede kvaliteet peab olema hea ja

mitte iga idee ei õnnestu ellu viia ning seda ei saa teha iga hinna eest. Ressursside puudujääk on krooniline. Üha suuremat rolli etendab mitmesugustest reeglitest, kokkulepetest ja kohustustest kinnipidamine. Ülepeakaela tehtud asjad võivad kalliks maksma minna, tuua ETV-le kahju ja kohtu kaela. Muu hulgas hakkab juhtuma sedagi, et kellegi tööd enam ei vajata. Kellegi eelised võivad tekitada teravaid konflikte ja kutsuda esile võrdsustamise taotlusi. See on varakapitalism. Selge, et praegune ETV arengustaadium teeb integratsiooni saavutamise ETV juhatusel väga keerukaks ülesandeks. Üha sagedamini tuleb uuel tasemel “meie” saavutamiseks teha otsuseid, mis lõppkokkuvõttes hakkavad töötama organisatsiooni kasuks, on aga juba eos teatud huvidega vastuolus ja seetõttu ääretult ebamugavad. Juhatus peab need otsused tegema, ka siis, kui esialgu on oodata mittemõistmist ja usalduse ohtusattumist. Vastutus ja kohustused peavad jagunema väga täpselt. See on uus olukord, millega peab arvestama ja milles ei ole muud võimalust kui distsipliini järjekindel nõudmine, juhimistasandite täpse tegutsemise tagamine ja apelleerimine organisatsiooni liikme kohustuslikule eetilisele intelligentsile. Me peame sellest paljudele keerulisest psühholoogilisest seisundist võimalikult kiiresti ja nii valutult kui vähegi võimalik läbi tulema. Ent valus see on.

ETV vajab stabiilset lepet

Tagasi meediapoliitilisse keskkonda. Ringhäälingu-poliitilise diskusiooni algatasid ja on selles plaanis väga aktiivselt toimunud erameediale lähedal seisjad, neil on mõjukad sidemed poliitilise *lobby* ja poliitikutega, mõned on seda kõike ühes isikus. Aktiivselt on asunud tegutsema ka ETV juhatus, oleme ette võtnud kohtumiste seeria erakondade esinduste ja ringhäälinguküsimustes kaalukate isikutega. Peame **eriti oluliseks ringhäälingupoliitika väljatöötamiseks toimuva diskusiooni laiendamist**, selle viimist professionaalsele eksperttasemele, täpsete arvutuste ja kalkulatsioonide tegemist, teadus-, kultuuriavalikkuse ja televaatajate osavõttu arutlustest TV ja raadio tuleviku üle Eestis.

Ei tohi tekkida olukordi, kus kitsad huvirühmad püüavad asja lihtsalt omade vahel ära ajada oma vajadustest ja subjektiivsetest tõekspidamistest lähtuvalt. Niisuguseid tendentse on näha. Rõhutan veel kord, et **meie taotluseks on stabiilsust tagava ühiskondliku kokkuleppe saavutamine ringhäälingu-poliitikas**, mis annaks avalik-õiguslikule ja eraringhäälingule stabiilse arengu ja tegutsemise aluse ning mida ei revideeritaks iga järjekordse valimise järel. Eriline ootus on meil seotud ringhäälingunõukoguga, kellel loodetavasti õnnestub edukalt tegutseda oma missiooni täitmisel — ETV ja ER-i kõrgeim organ on seadusega pandud seisma avalik-õigusliku meedia arenguvõimaluste eest.

Telekanalite ressursiallikad tuleks järk-järgult lahutada

ETV lähtepositsioon alanud ringhäälingupoliitilises diskussioonis seisneb selles, et **Eestis tuleks luua tasakaalustatud, dualistlik ringhäälingusüsteem, mis põhineks avalik-õigusliku ja kommertsmeedia tasakaalul.** Piisab kahest üleriiklikust telekanalist. Järk-järgult tuleks lahutada finantsallikad. Kaks kanalit, avalik-õiguslik ja erakanal, ei konkureeriks tuluallikate, vaid programmi kvaliteedi ja vaatajate pärast. Erakanali puhul tuleks minimeerida väliskapitali osa ja meediakontsentratsiooni võimalusi. **Oluliseks tingimuseks peab olema avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise ja majandusliku sõltumatuse garanteerimine,** piisavate ressursside tagamine avalik-õiguslike eesmärkide täitmiseks ja stabiilseks arenguks. Seejuures peavad avalik-õiguslikud struktuurid suurendama töö efektiivsust, kasutama vahendeid otstarbekalt, muutma organisatsiooni finantsiliselt läbi- paistvaks.

Arvestuslik loamaks oleks 250 krooni

Leiame, et praeguse riikliku toetuse põhimõtet peaks esialgu jätkama, korrigeerides selle toetuse kujundamise baasi. Rublaajast ekstrapoleeritav baas jääb pidevalt 10–20% maha tegeliku arengu vajadustest ja on suurte pingete allikas. Uue finantsbaasi aluseks võiks olla **arvestuslik loamaks** teleperekonna kohta Eestis. Meie arvutuste kohaselt peaks see 1996. aastaks olema 250 krooni, mis praeguse finantseerimiskeemi kohaselt koosneks 200 kroonist riigitoetusest, 37 reklaamikroonist ja 17 kroonist ETV muudest tuludest. See on ligi kaks korda vähem, kui maksab ühe päevalehe aastatellimus. Piltlikult võiks seda kujutada nii, et riigi avalik teenus rahvale seisneb selles, et ta tellib ETV-d toetades igale oma kodanikule aastase ETV programmi kõigi maksumaksjate raha ümberjagamise teel. See olekski ühiskondlik teenus. Samas tuleks põhjalikult analüüsida otsese loamaksu järkjärgulist kehtestamist, mis euroopalikus praktikas kehtib enamikus riikidest ja mis on avalik-õigusliku meedia sõltumatuse ainus tõeline garantii.

Niisugune on üldjoontes minu kujutus olukorrast ringhäälingumaastikul ja võimalikest põhimõtetest alanud väitlustes. Me püüame anda parima, et meid kuulda võetaks.

Mõned viited ETV finantsmajandusseisu kohta

Lisaksin ettekande põhiosale lõpetuseks napolis refererivas stiilis mõned viited peamiselt ETV finantsmajandusseisu kohta.

1994. aasta bilanss ja raamatupidamisaruanne lubavad pidada eelmist tegevusaastat edukaks. Palgafond suurenes rohkem kui poole võrra, investeerisime

üle 12 miljoni krooni, programm oli huvitav, vaadata- vaima kanali maine säilis. Kaldun arvama, et nii edukat finantsaastat ei tule niipea.

1995. aasta esimene poolaasta näitab, et mõistetavast soovist mitte kaotada publikukonkurentsis ja säilitada programmi struktuurne mitmekesisus oleme elanud võimaluste piiiril ja veidi üle selle. 1995. aasta II poolaasta majandusplaan **karmistab ETV tegevuse** päris kindlasti. Alustasime aastat eelarvega, mis oli 27 miljonit väiksem, kui meie arvutused reaalseid vajadusi arvestades näitasid. See puudujääk hakkab end üha tugevamini tunda andma. Riigieelarvest on raha laekunud ebaregulaarselt, osa sellest (2,7 miljonit) on juba viidud üle aasta lõppu. Esimest korda oleme kokku puutunud likviidsusküsimustega, maksmata arve- vetehakkumise, viivistega, ohuga jätta palkad õigel ajal välja maksmata. **Kulutuste vähendamine** on edaspidi võimalik vaid teatud alajaotuste töö maksimaalse ratsionaliseerimise, mõnede töösuundade sulgemise, töökohtade põhjendatud vähendamise, programmi mahu ja keerukuse vähendamise, seega programmi taseme languse arvel. Need ei ole lihtsad sammud. II poolaasta majandusplaanis, mida juhatus praegu käsitlema hakkab, tuleb leida kulutuste optimaalne tasakaal. Häid lahendusi on vähe, arvutuste kohaselt on eelarve puudujääk ka piiratud vajadusi arvesse võttes üle 6 miljonit krooni.

ETV palgapoliitika on võimaldanud üldjoontes püsida sünkroonis elukalliduse ja tarbijahinnaindeksi tõusuga, olulistes loovates ja teenindavates lülides aga ka liikuda sellest eespool. 1995. aasta II kvartali on ETV keskmine palk ilmselt 2200, erinevate kutsealade, toimetuste, tootmis-, tehnika- ja majandustalituse osakondade palgadiferents on aga välja veninud üsna pikale skalale. Palgad on muutunud personaalseks, esineb olulisi erinevusi, on erialasid, kus hea töötaja saamiseks tuleb maksta turuhinda. Edasine palgatõus on kompleksne küsimus ja sõltub paljude tegurite koosmõjust. Palgatingimuste täpsustamiseks on E. Parijõgi välja töötanud täiustatud palgatingimuste projekti, selle dokumendi arutamine seisab juhatusel juunikuus ees. Töö efektiivsus ETV-s peab tõusma, töötajate rakendatus paranema. **Keskmine töötajate arv on 1993. aasta jaanuari 1020-lt vähenenud tänaseks 783-ni, see on 250 inimese võrra** ja peab vähenema veelgi. Töökohtade vähendamine on pidev protsess, ennekõike toimub see väherakendatud töötajate arvel. Kas aga sellest piisab või seisame veelgi karmimate sammude ees, selgitab olukorra analüüs ja see, milliseks reaalselt hakkab lähema aja protesti- ja kaitsmisvoorudes kujunema ETV 1996. aasta eelarve.

1996. aasta eelarve projekt, nüüd juba ringhäälingunõukogus kinnitatud ja Rahandusministeeriumile üle antud, on koostatud ETV arengu ja avalik-õigusliku programmi väljaarendamise tagamiseks, meie arvates põhjendatult ja ratsionaalselt. Ringhäälingunõukogu aktsepteeris ETV taotluse saada riigilt 1996. aastal toetuseks 90 miljonit krooni ja investeeringuteks 6,5 miljonit krooni. See on oluliselt enam, kui käesoleva aasta 56,7 miljonit krooni. Koos ajalehe,

reklaami ja muude tuludega on eelarvetulude maht **141 741,2 tuhat krooni**, millest teleprogrammi tootmiseks kulub 81% ehk 114 260 tuhat krooni. **Olen veendunud, et see ongi praegu täismahus avalik-õigusliku programmi hind Eestis.**

Töötasufondi kasvaks on planeeritud 20–25%, mis lubab esialgsete arvestuste kohaselt viia keskmise palga 3300–3600 kroonini sõltuvalt töötajate arvust ja muude tulude laekumisest. Eelarveprojekti on arvestatud lavastajate ja näitlejate liidu nõudmisi ning autorikaitse vajadusi. Need on uued suured kulutused. Hoonete, seadmete ja inventari korrashoiuks ning amortisatsioonieraldisteks on planeeritud ligi 18 miljonit krooni, mis tagab ETV tehnilise taseme ja infrastruktuuri küllalt kiire arengu.

Pildi salvestamise ja töötlemise vahendid peaksid jõudma seisu, mis hakkab tasapisi rahuldama olulisemaid vajadusi. Stuudiotehnika rekonstrueerimine jääb tõenäoliselt raskesti lahendatavaks küsimuseks, sest nõuab suuremaid investeeringuid RIP-i kaudu ja nende saamise tõenäosus pole suur. ETV-s töötab juba sel aastal üle 100 arvuti, järgmisel aastal tuleb jõuda maja olulisemaid funktsionaalseid sõlmi ühendava arvutivõrguni ja saatekulude operatiivse arvestussüsteemi rakendamiseni. Sidekulud on 3000-tunnise programmi mahu juures 16 miljonit. Märgatavalt suurenevad hankeprogrammi soetuskulud — 1,7 miljonit 4,1 miljonile. Oluliselt tõusevad kulutused informatsiooni ostmiseks (1259,0), EBU liikmemaksuks (1703,6), regionaalprogrammide ja stuudioe väljaarendamiseks (Kohtla-Järve, Saaremaa, Valga, võib olla ka Pärnu — 1233,2). 5,5 miljonit on planeeritud rahvusvahelistele projektidele, millest olulisemad on Atlanta olümpiamängud, jalgpalli EM, Eurovisiooni lauluvõistlus, Euroopa noored muusikud, “Joonase lähetamine”, soome-ugri ühisprojekt. Eraldi tuleb kõnelda laenuga hangitavatest objektidest — EUTEL-SAT maajaamast ja Tartu stuudio võimalikest uutest ruumidest. Eelarve on meie elu allikas, selle oluline kärpimine, aga esialgne toetuse piirsumma on 65, tähendaks juba tõsiselt sisselõiget ETV organismi. Seetõttu on eelarveprojekti põhjendamine ja kaitsmine

kõigis otsustavates institutsioonides eelseisva perioodi põhiülesanne, mille täitmist loomulikult komplitseerib oponentide vastutegutsemine.

Hea programm on tegevuse peaesmärk

Meie tegevuse eesmärk ja siht on hea teleprogramm, mis rahuldaks erinevaid vaatajagruppe. Kaks telehooaega, mil ETV on tegutsenud kõrvuti kommertskanalitega, on näidanud, et ETV on jäänud professionaalseimaks telestuudioks Eestis, kelle käes on 50% eestlaste telerivaatamise ajast. Eesti 30 vaadatavaima saate ja sarja seas on 27 ETV saadet, eriti oluline on see, et 21 nendest on ETV originaallooming — info-, publitsistika-, laste-, noorte-, kultuuri- ja meelelahutussaated. Tulemus ei ole saavutatud kommerts-võtetega ja seda peaks tunnustama iga vähegi objektiivne analüüsija. Kuid see ei ole veel garantii avalik-õiguslikule ETV-le. **Tänaseks on ilmselge, et programmi erapooletus, tasakaal, mitmekesisus ja sõltumatus, mis avalik-õiguslikku programmi iseloomustavad, jäävad väärtusteks omaette, kui nendega ei kaasne programmi kõrge ajakirjanduslik ja kunstiline tase.**

Kuulsin eile ühelt rootsi päritolu poliitikult niiõelda neutraalse heatahtliku eemalseisja arvamust ETV kohta: “Olen kuulnud, et see on päris hea TV, aga nad ei ole seal vist eriti julged ega eriti analüütilised žurnalistid, ilmselt nad ei saa väga vastuollu minna nendega, kelle käes on nende rahakott.” Olgu selle viimasega kuidas on, pilk Rootsist on ehk ülepoliitseeritud. Ent tõetera on nähtavasti selles, et **kõrgeklassiline teleajakirjandus, tõeline teležurnalism, rahvast toetav ja õiglust kaitsev ajakirjanikkond on parim kaitse ja tagatis suurimaks toeks, mida avalik-õiguslik meedia ka keerukate meediakontseptsioonideta saada võib — see on toetus rahvalt.** Meil on, mille üle mõelda ja mille poole püüda. Aga sellega tuleneb juba tagasi oma esialgse idee juurde pidada ettekanne heast omatelevisioonist. Nagu lubatud, jääb see jutt järgmiseks korraks.

Postimees, 8. juuni 1995

RINGHÄÄLINGUPOLIITIKA PEAKS PÕHINEMA ÜHISKONDLIKUL KOKKULEPPEL

Hagi Šein

Televisioon Eestis saab kuu aja pärast 40. Peab tunnustama, et ETV aastapäevahooaja lõppedes on televisiooni edasist käekäiku raskem prognoosida kui mis tahes ajal eelneva 40 aasta jooksul. Kallase-Siimanni avaraud RTV-s avalikustas soovi siseniseid ringhäälingu ülesehituse põhimõtteid muuta ja Eesti ringhäälingumaastik ümber teha.

Miks peaks ringhäälinguseadust muutma?

Alles aasta tagasi võttis Riigikogu vastu ringhäälinguseaduse. Seadusega moodustati Eesti Televisioon ja Eesti Raadio kui avalik-õiguslikud juriidilised isikud, määratleti euroopalikul kombel avalik-õigusliku programmi eesmärgid, funktsioonid ning ETV ja ER-i finantseerimisallikad.

Paraku see arengutsenaarium ei võtnud nähtavasti arvesse kõiki asjaolusid. Esimene märk sellest oli ägedaks läinud telesõda. Lisaks hakkasid noored erakanalid igal võimalusel ETV-d ja ER-i ründama ja neis oma hädade põhjusi otsima. Mõõdus vähem kui aasta, et jõuda olukorda, kus ringhäälingusüsteemi lahendus ei rahulda enam poliitilisi, majandus- ja professionaalseid ringkondi.

Mis selle hoiakumuutuse tingis? Esiteks, ringhäälinguturg osutus ahtaks ja piiras erastruktuuride teovõimet. Ilmnesid majandusraskused, võimalik, et ka kaadriprobleemid, eratelekanalite programmide sisu on jäänud kaugele sellest, mida kavatseti. Olulist kvalitatiivset hüpet eestikeelse originaalprogrammi mahus ja tasemes erastruktuurid anda ei suutnud.

Teiseks, loodetud auditooriumi suurt huviõudu ei toimunud. ETV jäi kindlalt domineerima vaatajate ajajaotuses, BMF-i aprillikuu andmetel on ETV osakaal 50% eestlaste telerivaatamise kogujast.

Tõsi, ETV-l ei lähe varakapitalismis avalik-õiguslikule programmile ümberlülitumine lihtsalt. Tehti vigu reklaamireeglite täitmisel. Ei saa eitada, et reklaamiraha teenimise vajadus sundis ETV-d rakendada mõnesid kommertsiaalseid programmivõtteid või leppima nendega. See mõjutas ETV mainet. Ent ETV programm säilitas avalik-õigusliku struktuuri ja taseme.

Niisugusel foonil on konkurentidel raske leppida, et Eesti telemaailma peamised rahaallikad — riigi toetus ja ligi pool telereklaamiturust — on ETV käes. Seda, et ETV-l on ühiskonnas täita hoopis muu roll kui erakanalitel ning seega vajadus omada hoopis suuremaid vahendeid, ei rõhutata. Erakanalite raskused sunnivad neid lähenema poliitilistele ringkondadele, muud abiallikad ei ole arvestatavad.

Põhiküsimus on telekanalite finantseerimismudel

Kultuuriminister Jaak Allik kirjutab lisas peaministri ettekandele olukorrast riigis ringhäälinguküsimustes järgmist:

“Põhimõttest, et riigi osa massimeedia funktsioneerimisel jääb minimaalseks, ei loobuta, küll aga tuleb tagada avalik-õiguslik raadio ja televisiooni ning ETV tegevuse jätkumine. Suund võetakse ER-is ja ETV-s reklaami osakaalu järkjärgulisele vähendamisele, tagades samas Eesti Raadio ja ETV rahastamise avalik-õiguslike teenuste osutamiseks vajalikud mahus, kaasates ka mitteriiklike vahendeid. On selge, et riikliku finantseerimisega peab kaasas käima ka selge riiklik tellimus avalik-õiguslikele meediakanalitele eelkõige just meie rahvuskultuuriliste väärtuste propageerimise ja säilitamise osas.”

Peaaegu tunnistama seisukoha tasakaalukust. Mitmete funktsionaalsete rõhuasetustega tuleb nõustuda. Esmakordselt näen poliitilises tekstis avalik-õigusliku teenuse mõistet, mis on meeldiv. Raskem on teha öeldust järeldusi ringhäälingu võimaliku finantseerimisskeemi kohta.

Kaldun arvama, et selles keerulises küsimuses ei ole ka koalitsioonil veel selget kujutlust. Räägitakse riigi osa minimeerimisest, ETV ja ER-i reklaamitulede järkjärgulisest vähendamisest, samas vajalikud mahus riiklikult finantseerimisest ning mitteriiklike vahenditest.

Tuukse sisse riikliku tellimuse mõiste, mis tähendab teatud tingimustel raha eraldamist. Raske on seostada avaliku teenuse ja riikliku tellimuse mõistet, on aksioom, et avalik-õiguslik TV peab olema oma saadete ja programmide loomisel ja edastamisel sõltumatu, lähtudes üksnes seaduse nõuetest. Nii on kirjas ka ringhäälinguseaduses.

Tekstis pole käsitletud praegust lahendust — ETV finantseerimist riigi toetuse kaudu, üleminekuprotsessi pole kirjeldatud. Prognoos selle kohta, millisena nähakse eraringhäälingut, ei esitata. Ent küllap on veel aega asju selgitada. Peamine, mis ETV-le muret teeb, on see, et keerulisi küsimusi ei otsustataks uisapäisa, korralike rahaarvutuste ja turuprognosita.

Muretsemiseks on põhjust. Ringhäälingupoliitilise diskussiooni algatasid erameediale lähedal seisvad ringkonnad. Neil on mõjukaid sidemeid poliitilise lobby ja poliitikutega, mõned on seda kõike ühes isikus. Meediaküsimused on tõsised ja neid tuleb tõsiselt võtta. Sellega on seotud poliitilise, majandusliku ja meediavõimu erinevad tasandid, lisaks kultuuri ja ka professionaalse telekultuuri käekäik Eestis.

ETV taotleb stabiilset lepet

ETV peab eriti oluliseks ringhäälingupoliitika väljatöötamiseks toimuva diskussiooni laiendamist, selle viimist professionaalsele eksperttasemele, täpsete arvutuste ja kalkulatsioonide tegemist. Oluline on kultuuriavalikkuse ja televaatajate osavõtt kõnelustest TV ja raadio tuleviku üle Eestis.

Ei tohi tekkida olukord, kus kitsad huvirühmad püüavad asja lihtsalt omade vahel ära ajada oma vajadustest ja subjektiivsetest tõekspidamistest lähtuvalt.

Tahame eriti selgelt teadvustada, et **ETV taotluseks on stabiilsust tagava ühiskondliku kokkuleppe saavutamise ringhäälingupoliitikas, mis annaks avalik-õiguslikule ja eraringhäälingule stabiilse arengu ja tegutsemise aluse ning mida ei revideeritaks iga valimiskampaania järel.**

ETV lähtepeitsioon alanud diskussioonis seisneb selles, et Eestis tuleks luua avalik-õigusliku ja kommertsmeedia tasakaalu mudel. Piisab kahest üleriigilisest telekanalist, elu näitab, ehk peab vastu ka kolmas. Järkjärgult tuleks lahutada finantsallikad. **Üleriigilised, avalik-õiguslikud ja erakanalid konkureerivad mitte tuluallikate, vaid programmi kvaliteedi ja vaatajate pärast.**

Erakanali puhul tuleks minimeerida väliskapitali osa ja meediakontsentratsiooni võimalusi. Oluliseks lisatingimuseks peab olema avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise ja majandusliku sõltumatuse garanteerimine. ETV-le peab jätkuma piisavalt ressursse avalik-õiguslike eesmärkide täitmiseks ja stabiilseks programmiarenguks.

Iga teleperekond peaks “maksma” ETV programmi eest 250 krooni aastas

Tasuta teenuseid ei ole. Leiame, et praeguse riikliku toetuse põhimõtet peaks esialgu jätkama, korrigeerides selle kujundamise baasi. ETV rublaajast pärit eelarvebaas, mida igal aastal lubatud tõusukoefitsendiga korrutatatakse, jääb pidevalt kuni 30% maha tegeliku arengu vajadustest ja on suurte pingete allikas.

Uue finantsbaasi aluseks võiks olla **arvutuslik loamaks teleperekonna kohta Eestis. Meie arvestuste kohaselt peaks see 1996. aastal olema 250 krooni teleperekonna kohta, mis praeguse finantseerimiskeemi kohaselt koosneks 200 kroonist riigitoetusest, 37 reklaamikroonist ja 17 kroonist ETV muudest tuludest.**

Piltlikult öeldes — riigi avalik teenus rahvale seisneb selles, et riik tellib igale teleperele aastaks ETV programmi, maksumaksjate raha jagatakse ümber ühiskondliku teenuse osutamiseks. Samas arvan, et tuleks põhjalikult analüüsida ka otsese loamaksu järkjärgulist sisseviimist, Euroopas toimib see enamikus riikides ja on avalik-õigusliku meedia sõltumatus ainus tõeline garantii.

ETV programm maksab 115–120 miljonit krooni

1996. aasta eelarveprojektis taotleb ETV riigi toetusena 90 miljonit ja investeringuteks 6,5 miljonit. Teleprogrammi tootmiseks kulub 114 260 000 krooni. See on põhjendatud avaliku teleteenuse hind kvaliteetse, täismahulise, kõiki peamisi saateliike sisaldava ja eluvaldkondi haarava mitmekesise ETV aasta-programmi eest (omasaateid 70%), mis peaks rahvast rahuldama. Kulutused tööjõule moodustavad 41% programmi tootmise eelarvest. 3000-tunnise programmi edastamine maksab 16 miljonit.

Soetusi tuleb teha 18 miljoni krooni eest, see tagab ETV amortiseerunud tehnilise baasi ja infrastruktuuri

arengu. Hankeprogramm moodustab 30% programmi mahust ja selle soetuskulud on 4 miljonit.

Eelarve arvestab lavastajate ja näitlejate liidu nõudmisi ning autorikaitse vajadusi, ETV annab tööd ja elatist paljudele kultuuriinimestele.

Oluliselt tõusevad kulutused infohangele — üle 5 miljoni krooni maksavad infoagentuuride ja EBU teenused, regionaalprogrammide ja -studiote (Kohtla-Järve, Saaremaa, Valga, Pärnu) väljaarendamine. Näiteks AK tegemine maksab juba sellel aastal üle 10 miljoni krooni, hooaega läbiv omamaine seriaal võib maksta üle miljoni.

Oluliste rahvusvaheliste projektide kulud on 5,5 miljonit, peamised neist on Atlanta olümpia, EM jalgpallis, Eurovisiooni lauluvõistlus, Euroopa noored muusikud, “Joonase lähetamine”, soome-ugri televisioonide ühisprojekt.

Eraldi tuleb nimetada EUTELSAT-majaama hankimist, mis seob Eesti kogu maailma televõrkudega satelliitside kaudu.

Eesmärk on teha eestikeelseid saateid

Kaks telehooaega, mil ETV on tegutsenud kõrvuti kommertskanalitega, on näidanud, et ETV on jäänud professionaalseimaks telestuudioks Eestis. Selle telehooaja 30 vaadatavaima saate ja sarja seas Eesti telettris on 27 ETV saadet, eriti oluline on aga see, et 21 nendest on ETV originaallooming, mitte ostetud programm, uudised, publitsistika, laste- ja noortesaadet, kultuur ja meelelahutus.

Tulemus ei ole saavutatud kommertsvõtetega, seda peaks tunnistama iga objektiivne analüüsija. Ent see ei ole veel avalik-õiguslikule ETV garantii. Programmi erapooletus, tasakaal, mitmekesisus ja sõltumatus jäävad väärtuseks omaette, kui sellega ei kaasne saadete kõrge ajakirjanduslik ja kunstiline tase.

See on parim tugi, mida avalik-õiguslik meedia ka keerukate mediakontseptsioonideta saada võib — toetus rahvalt.

Enno Tammeri intervjuu, Postimees, 20. juuni 1995

EESTI TELETAEVAS VÕIB SELGINEDA SÜGISEKS

Intervjuu RTV juhatuse liikme, Riigikogu Koonderakonna fraktsiooni esimehe Mart Siimanniga

RTV juhatuse liige, Riigikogu Koonderakonna fraktsiooni esimees Mart Siimann väitis eile “Postimehele”, et loodetavasti on sügiseks selgunud, milliseks kavatseb valitsev võim kujundada Eesti teletaeva.

Teie puhul tarvitatakse ka välendit RTV omanik. Ehk täpsustaksite: kui suur omanik olete?

Mart Siimann: RTV on praegu emiteerinud 1200 aktsiat. Mul on kümme aktsiat. Nii et üks sajakahekümnendik on minu.

RTV juhatuse liikmena tulite just Rootsist läbirääkimistelt RTV ja ETV ühendamiseks. On nüüd selge, millal RTV ja ETV ühinevad?

M.S.: Läbirääkimised käivad õige pikka aega. Vahepeal need küll vaibusid, praegu jälle jätkuvad. Et läbirääkimised on poole peal, siis leppisime kokku, et erilist informatsiooni ei anna. Niipalju võin öelda, et tõenäosus kahe firma baasil uue teleorganisatsiooni loomiseks on praegu suurem kui kunagi varem.

Tekkib võrdlus: Siimann siin, Siimann seal. Sest Eestis on teist saanud põhiline meediapoliitika taganõudja. Olete nõus avalikustama, milline seos on kahe eratelejaama ühendamise ning Siimanni erihuvi — meediapoliitika väljatöötamine — vahel?

M.S.: Siimanni huviga on selline lugu, et minu vaated meediapoliitikale pole muutunud 1992. aastast peale. Olen näinud televisiooni seest nii ajakirjaniku, peatoimetaja kui peadirektorina ning ka kommertstelevisiooni direktorina. Nii et olen üks väheseid mehi, kes teab kõiki neid voorusi ja puudusi. Sellepärast ongi isiklik erahuvi leida Eestile kõige optimaalsem variant.

Te ei selgitanud, mis vaated teil muutnud pole.

M.S.: 1992. aastal, kui loodi RTV, oli mõte selles, et nagunii tuleb kommertstelevisioon Eestisse. See on paratamatu, see on turumajandusele iseloomulik nähtus. Aga tol hetkel oli võimalus luua selline situatsioon, mis oleks olnud kõige soodsam ka avalik-õiguslikule televisioonile. Et luuakse kommertstelevisioon ja ETV reklaamiga ei tegele. Kuid selle eest peab RTV maksma ETV-le teatud osa brutokäibest. Ja see oli suur summa. Püüdsime üles ehitada süsteemi Soome Mainos-TV ja Yleisradio suhete põhjal.

See ei toimi, sest ETV kõrvale sündisid teised eratelekanalid.

M.S.: Alguses toimis. Siis hakati arvama, et monopol ja nii edasi. Ma ei ütle, et see on ainuke võimalus. Kuid mulle tundus see ainukese võimalusena, et toetada ETVd. Siis anti turg vabaks ja RTV katkestas lepingu ETVga. Minu arvates tehti siis viga.

Turumajandus on viga?

M.S.: Tollased võimulolijad tekitasid näilise turumajanduse. Öeldi, et on avatud meediapoliitika, tahame ju vaadete pluralismi ja nii edasi, et kes tahab, loob endale telejaama. Kuid samal ajal jäi riigieelarvest raha saavasse ETVsse reklaam sisse. Nii tekkiski seis, et mitte turg ei kujunda reklaami hinda, vaid ETV. Ja dumpingut tehes on ETV hinna nii alla löönud, et kui praegu midagi ei muudeta, siis erajaamad lihtsalt surevad välja.

Turumajanduse üks paratamatusi ongi, et aeg-ajalt sureb mingi firma välja. Miks RTV või ETV peaksid erandiks olema?

M.S.: Mitte midagi ei oleks katki, kui ETVs oleks reklaam ja turg kujundaks reklaami tegeliku hinna. Kuid praegu võib ETV, kes saab raha ühest kindlast allikast ehk eelarvest, reklaamihinnaga mängida, müüa reklaami ülimaldalt.

Mulle näib, et praegu on seis, kus midagi — kusjuures keegi ei ütle selgelt välja mis — on Eesti teletaevast teoksil. Kui mitu võimalust on teie hinnangul Eesti teletaeva kujundamiseks?

M.S.: Kõigepealt võibolla tulnuks mõni aeg tagasi selgelt öelda, et Eesti on nii väike maa, kus on vähe raha ja vähe andekaid inimesi ning kõike ei jätku mitmele telekanalile ning seepärast ei ole vaja jama-dagi kommertstelevisiooniga. See oleks olnud aus poliitika. Aga ei tehtud, räägiti avatusest ja vaadete paljususest, tegelikult aga loodi kommertstelejaamade väljasuretamise olukord. Muidugi on ka see Eestile täiesti mõeldav võimalus. Et teeme ühe väga hea avalik-õigusliku televisiooni ja ongi punkt. Kes tahab, vaatab taevakanaleid juurde. Mina seda ei toeta.

Mida te toetate?

M.S.: Sellel võimalusele vastandub võimalus, mille käis välja Siim Kallas. Et avalik-õiguslikku televisiooni pole üldse vaja. Olgu Ameerika mall ning turg määrab kõik. Olen sellegi puhul öelnud, et vähemalt esialgu ei ole see mõeldav. Minu toetus kuulub nii-öelda vahepealsele variandile. Olgu avalik-õiguslik televisioon ning lisaks kas siis üks või mitu kommertstelejaama. Kuid kommertstelejaamadele tuleb luua tingimused.

Ma ei küsi tingimuste kohta. Palun teil nagu Andra Veidemannilgi sõnastada küsimus, mis võiks olla niioelda poliitilise otsustuse küsimus.

M.S.: Kas me tahame, et Eestis oleks avalik-õiguslik televisioon ja selle kõrval veel eratelekanalid? Kui seda ei taheta, siis ei pruugi midagi teha ning eraõiguslik televisioon sureb. Kui vastatakse jaa, siis on küsimus, kuidas luua nisugused turumajanduslikud tingimused, et koosseistestimine oleks võimalik.

Nüüd tuleks küll tingimustest rääkida.

M.S.: Mina pakun võimalust siduda kommertskanalid lepinguliselt ETV-ga, et erajaamad maksaksid oma käibest kokkulepitud summa ning nii saaks ETV reklaami välja jätta. Kahtlemata on sellise lahenduse puhul küsimus tagatistes, kuidas saab ETV kindel olla, et üldse makstakse ja just nii palju, kui vaja. Minu meelest saab sellise tagatise fikseerida litsentsi andmisel.

Mis siis, kui eratelekanal ei teeni nii palju, et ETV-le maksta ja ka ise kasumis olla?

M.S.: Selle lähenemise eelis on, et seda saab arvu-tustega tõestada. On ju teada, milline on reklaamiturg ja selle võimalik muutumine. Võib võrrelda muu Euroopa telereklaami hindu ja näha, et see vahe on meeletu. Kasum jääb, see on surmkindel. Muide, eratelekanalite juhid on koos istunud ning öelnud, et on nõus ETVle maksma.

Tahtsin lihtsalt öelda, et teie pakutu puhul võib tekkida ka seis, kus teisedki erakanalid peavad kas tegevuse lõpetama või ühinema.

M.S.: Mul ei oleks ühinemise vastu midagi. Kui see minu teha oleks, siis teeks mis võimalik, et kõik oleksid koos. Võibolla tõesti on Eesti just nii suur

maa, et piisab kahest telekanalist: ühest avalik-õiguslikust ja ühest eraõiguslikust.

Kes otsustab selle, mis hakkab juhtuma Eesti tele-taevas?

M.S.: Hea oleks, kui seda tehakse avalikkuse ees ja põhjendatult.

Niisiis rahvahääletus nagu Itaalias?

M.S.: Kasvõi. Aga rahvas ei pruugi ka alati väga selgelt teada, mida ta tahab. Ja ma ei usu, et rahvahääletus oleks kõige parem variant. Pareim oleks, et sünniks poliitike kompromiss.

Kuid kompromiss ei sünni, sest nii mõnigi valitsusliidu liige leiab, et Siimann ajab taga oma erahuve. Rääkimata kartusest, et telepoliitika kujundamine võib lõhkuda valitsusliidu.

M.S.: Ei saa salata, et selles osas on valitsusliidus vaidlused ja meediapoliitika väljatöötamine saab valitsusliidule olema üks paras proovikivi. Kui saame sellega hakkama, siis püsime kaua. Mis puutub minu erahuvidesse, siis olen ainuke, kes midagi konkreetset on välja pakkunud. Kuid see ei ole absoluutne. Kui keegi tuleb ja näitab minu lähenemise nõrgad küljed või pakub midagi uut, palun, vaidleme. Arutame. Aga ma ei ole seda näinud.

Kui nüüd teha võrdlusi, siis milline hulk valitsusliitlasi toetab teie lähenemist ja milline osa on teisel seisukohal?

M.S.: Minu lähenemisel on pooldajaid, sest kõrvale ei ole tekkinud teist sellist selget arusaama, kuidas edasi. Räägitakse küll, et avalik-õiguslikku televisiooni tuleb toetada ning et ei tohi ETVle liiga teha. Kuid ei ole veel aru saadud, et tegelikult ei taha mina liiga teha, vaid vastupidi: tahan, et sotid oleksid selged ja et avalik-õiguslik televisioon oleks ka vajalikul tasemel. Ma ei ole ETV vastane. Rõhutan: pakun enda meelest lähenemise, mis peaks korrastama suhteid ning looma ka ETVle selgemad võimalused. Ma ei ole mingi RTV erahuvide esindaja. Kui juba tulin poliitikasse, siis tahan olla hea poliitik ega saa esindada mingi grupi huve.

Nii või tesiti võidaks RTV ju teie pakutud võidu korral samuti.

M.S.: Mitte RTV. Vaid sel juhul oleks Eestis võimalik eraõiguslik televisioon. Nii kaua, kui ETV saab raha riigi eelarvest ja ka reklaamist, ei ole eraõiguslikul televisioonil Eestis kohta.

Üldsus ei saa muud aru, kui et käib üks paras jahmerdamine. Seepärast: millal võib tulla selgus?

M.S.: Kõigepealt peab valitsusliidu sees tulema selgus, sest praegu on tõesti üsna mitu vastandlikku lähenemist. Ja kui vaja, peab otsustama koalitsiooninõukogu.

Raivo Palmaru intervjuu. Eesti Sõnumid, 28. juuni 1995

**HAGI ŠEINI ARVATES
ON RIIGI RINGHÄÄLINGUPOLIITIKA ÄPARDUNUD**

Hiljutine vaidlus Riigikogus lubab oletada, et juba sügisel võib Eesti telemaastikul mõndagi muutuda. Leppisime ETV peadirektori HAGI ŠEINIGA kokku, et me ei nimeta oma jutuajamist intervjuuks ning kõneleme sellest, mis televisiooni oleviku ja tulevikuga seoses keelele kipub.

Reformierakondlase Kristiina Ojulandi hiljutine parandusettepanek ringhäälinguseadusele tõi taas esile Eesti teleturul valitsevad pinged. Kust need tulevad?

Põhjusi on mitu. Esiteks ei ole ringhäälinguseadus ja ringhäälingupoliitika vastuoludevabad. Teiseks on televisioon kõigis riikides kallis ja tüli turu pärast on üleilmne.

Milline on see majanduslik pind, millel ETV ja eratelevisioonid tegutsevad?

Seda on raske hinnata. Eestis ei ole teleturul toimuvat kuigi põhjalikult uuritud. Oletan, et telereklaami turu

kogumaht on 60–70 miljonit krooni aastas. Maardan, et prognoosid, mis ennustavad selle kasvu 150–200 miljoni kroonini järgmisel aastal, on liialt optimistlikud. Eesti telekompaniid tegelikult ekspordivad reklaamiaega, sest põhilised reklaami tellijad on välisfirmad. Nende tellimuste kasv on aga tagasihoidlik.

ETV saab raha ka riigielarvest. Kahjuks ekstrapoleeritakse seejuures igal aastal rublaaja eelarvet. Kordagi ei ole maha istunud ja arutatud, kui palju ETV saateid “tootma” peaks ja mis see tegelikult maksab. Seetõttu on ETV eelarve umbes kolmandiku võrra defitsiidis.

Samas on eraõiguslikel telejaamadel saadete tegemiseks veel vähem raha.

Kõik asjad, millel on neli ratast all ja mis tänaval sõidavad, on autod. Vahe on selles, et üks auto maksab 25 000 ja teine 600 000 krooni. Ka teleprogrammi puhul sõltub hind sellest, millist programmi

pakutakse, milline on selle maht ja kvaliteet, kellele on see mõeldud ja kui suur on telekanali katmisraadius.

Lihtsat, põhiliselt ostutoodangul tuginevat programmi saab teha üsna odavalt. Korralik telekanal mitmekesise programmi ja rahvusvaheliste sidemetega on aga kallis ja neid ei saa Eesti-suurusel riigis olla kuigi palju.

Kas ma sain õigesti aru: sinu meelest peaks Eestis olema üks mitmekesise programmiga telekanal ja mitu odavamalt selle kõrval?

Ma olen seda meelt küll, et demokraatlik riik ei ole ilma avalik-õigusliku teleprogrammiga mõeldav.

Aga kas demokraatlik riik on mõeldav ilma telepakkumise paljususest?

Ma ei ole seda öelnud, Eestis peab säilima nii avalik-õiguslik kui ka konkureeriv eratelevision. Kuid mõlema ülesanded peavad olema selgelt määratletud. Võrdsete võimaluste kontseptsioon, mida siin püütakse propageerida, ei ole kõige õigem. Kui funktsioonid on erinevad, ei saa tegevustingimused olla võrdsed.

ETV on seni saanud raha peaaegselt riigikassast. Kuidas see sobib kokku televisiooni ülesannete ja avalik-õigusliku seisundiga?

Vastuolu on muidugi olemas. See seab rahvatelevisioni sõltuvusse riigist. Kuid enne kui loomaksule üle minna, tuleks rahvalt küsida, kas ta soovib avalik-õiguslikku televisiooni niisuguse sisu ja eesmärkidega ning kas ta on nõus selle eest maksma. Selline referendum viidi läbi näiteks Austrias.

Üleminek loomaksule võiks toimuda järk-järgult. Esialgu võtaks riik rahvatelevisioni eelarvest enda kanda umbes poole, siis veerandi jne.

Kui loomaks leitakse olevat ebasoovitav, tuleks riigieelarvest saadavad vahendid pikaks ajaks planeerida. See võimaldab ETV-l oma loometegevust kavatada ja kindlustab televisiooni sõltumatuse poliitikutest.

Kui suur peaks olema loomaks?

Lähema 4–5 aasta jooksul 200–300 krooni. Ajalehe aastatellimusega võrreldes ei ole summa suur, kuid selle raha eest on võimalik pakkuda üsna korralikku programmi.

Kui ühiskond leiab, et 200 krooni on palju, võime piirduda ainult “Aktuaalse kaamera” ja lastesaadetega. Põhiline, mida ma rõhutada tahan, on televisiooni eelarve stabiilsus.

Kas poleks mõeldav käivitada sissejuhatuseks näiteks järgmine mudel. ETV saab riigieelarvest 15–20 miljonit krooni. Nimetame seda riigi toetuseks. Lisaks sellele kehtestatakse loomaks, mis elanike maksuvõimet arvestades piirdub 100 krooniga telekodu kohta aastas. Lisaks sellele reklaamitulud?

Pakkuda võib väga erinevaid mudeleid. Kõige parem oleks see, kui era- ja avalik-õiguslik meedium ei konkureeriks raha pärast.

Omal ajal jagati telejaamadele lahkelt kätel litsentse, arvestamata vähimalgi määral teleperede arvu ja reklaamituru mahtu. Samas jäeti ETV-le vabad käed. See saab raha riigieelarvest ja dikteerib olukorda reklaamiturul, kommertskanalid aga virelevad rahapuuduses.

Osalt on see tõepoolest nii. Järelkult tuleb tunnistada, et riigi ringhäälingupoliitika on äpardunud, ja asuda viga parandama. See aga eeldab diskussiooni.

1993. aasta kevadel, ETV peadirektoriks saades esinesid sa telerahva ees programmikõnega ning lubasid kiireid uuendusi. Kui kaugel need on?

Üsna kaugel sellest, mida ma ideaalina ette kujutasin. Ringhäälinguseaduse tegemine venis ja see nihutas ümberkorraldused väga pikale ajavahemikule. Me ei tea praegugi, millised on ETV tegutsemistingimused, organisatsioonil puudub finantsiline stabiilsus. ETV juhtimiseks vajalikud organid formeeriti alles selle aasta märtsis. Kusjuures näib, et meie tegutsemistingimused muutuvad aastavahetuse paiku veel kord.

Sellel põhjal on ETV praegu Eesti kõige professionaalsem televisioon.

Kuid teil on teistega võrreldes ka 7–8 korda rohkem raha.

Meie funktsioonide täitmiseks peabki raha rohkem olema. Normaalne programm peaks olema 3500–4000 tundi aastas, mis teeb 8–10 tundi päevas. Selle tegemiseks kulub 115–130 miljonit krooni aastas.

Eesti riik nii palju välja panna ei suuda.

Siis ei tule niisugust programmi, siis tuleb midagi muud. Kõik sõltub sellest, kui palju me raha saame.

Vabandust, see kõlab kulumajandusena.

Ei kostu kulumajandusena. Mida siis tahetakse? Kas seda, et ETV-s oleks ametis 200 inimest ja tema eelarve oleks 20 miljonit krooni. Siis ei ole see enam Eesti Televisioon.

Mis tähendab kulumajandus? Televisiooni ei saa teha põlve otsas. Kõik on võtnud pähe, et 90 miljonit krooni aastas on palju. Kus on see tark, kes ütleb, kui palju korralik televisioon tegelikult maksab?

Osa tegelasi püüab ETV reklaamiraha endale rabada, sest nende firmad kõrbevad. Teised püüavad kehtestada poliitilist kontrolli. Tuleb härra Kerge ja teatab, et tema tahab teha 12 seeriat “Tõde ja õigust”. Kokku kuus tundi, ja nõuab selle eest poolteist miljonit krooni.

Kusagil peab tulema piir, kus lahmiv kriitika asendub konstruktiivse aruteluga.

Kas konstruktiivsust ei peaks ilmutama ka ETV? Sa väidad, et Eestis peab olema üks tugev televisioon, teised vaadaku ise, kuidas saavad.

Ma ei ole seda öelnud. Võtku kogu reklaamiraha ja tehku, mis suudavad.

Millest ETV sel juhul elab?

Sellest, mis riik annab või rahvas maksab.

Neid maid on väga vähe, kus avalik-õiguslik televisioon elab ainult loamaksust või riigi toetusest.

Jah, aga selle probleemi peavad lahendama poliitikud. Kui loamaksust ja riigi toetusest ei piisa, peame saama reklaamitulu ning kommertskanalitega on nii nagu kõigi teistega, kes on turul: kui hakkama saavad, on hea, kui ei saa, käigu kuradile ja alustagu uut äri.

Olen kogu aeg rääkinud, et otsus tuleb teha pärast korralikku professionaalset analüüsi. Kusjuures otsustajaks ei tohi olla asjast huvitatud inimesed. Tuleb leida sellised eksperdid, kellel ei ole erakanalite aktsiaid.

Kommertskanalite mäenedžerid väidavad, et riigi rahakotile toetuv ETV hoiab reklaamihinda kunstlikult madala.

Mul ei ole põhjust meie müügistrateegias kahelda. ETV arengu alus on tema finantseerimisallikate stabiilsus. Siit mitte jae-, vaid hulgimüügi strateegia.

Raske öelda, kas seejuures raha kaotsi läheb. Minu meelet on maksimumhindadega arvutamine enese-

pettus. Me müüme reklaami juba praegu kallimalt kui paljud Ida-Euroopa riigid.

Kuidas sa suhtud ettepanekusse, et ETV-s reklaam keelatakse ning seda edastavad üksnes kommertskanalid, viimased maksavad aga osa reklaamitulust ETV-le?

Minu arvates ei ole mõistlik panna avalik teenus sõltuvusse erameedia majanduslikust edust. Ja kes garanteerib, et kommertskanalid ei varja oma reklaamitulu ja kannavad raha õigel ajal üle? Kui keegi asuks meie vahele garandiks, võiks seda ettepanekut arutada.

Kes peaks sellise arutelu korraldama?

Ringhäälingunõukogu, Kultuuriministeerium, parlamentikomisjon. Arutada tuleks mitte ainult reklaamiraha jaotamist, vaid Eesti riigi ringhäälingupoliitikat üldse. Viimase üks juhtmõte peaks olema see, kuidas eestikeelset televisiooni säilitada.

Ostetud televisioon on muidugi odavam. Olemasoleva rahaga suudaks ETV ostetud saateid senisest mitu korda rohkem eetrisse anda. Kuid me oleme Eesti televisioon. Selle poolest ETV kommertskanalitest erinebki.

Äripäev, 2. veebruar 1996

Tänaseks on televisioon Eestis tegutsenud üle neljakümne aasta. Praegu töötab riigile kuulavas Eesti Televisioonis (ETV) ligi 800 inimest. Riigieelarvest eraldatakse sellel aastal ETV-le üle 60 miljoni krooni. Kas ETV peab alles jääma?

AEG ON ETV LIKVIDEERIDA

“Äripäeva” toimetuse seisukoht

Riigikogul on praegu sobiv aeg likvideerida Eesti Televisioon, mis sellel aastal neelab riigieelarvest enam kui 60 miljonit krooni. Tulemusena võidakse nii riik kui televaataja.

Kuku raadio omanikku Rein Langi ja tema mõttekaaslasi süüdistati veel mõni aeg tagasi sedasorti mõtete väljaütlemise eest rahvuslikus reetmises. Rein Veidemann pidas mõjuvaid ilukõnelusi nn avalik-õigusliku televisiooni ja ringhäälingu ainuvõimalikkusest. Nüüd aga saame tõdeda, et nii teoreetiline dispuut kui ka viimaste aastate praktika on tõestanud, et eraõiguslik televisioon ja raadio toimivad piisavalt efektiivselt. Parim viis audiovisuaalse kultuuri kiireks arendamiseks oleks likvideerida maksumaksja kulul toimivad kohmakad moodustised riikliku televisiooni ja raadio näol.

Millised on vastuargumendid? 1) Riigitelevisiooni toetajad väidavad, et ekstreemsetes tingimustes (näi-

teks sõja puhul) on riigil vaja ruuporit, mille kaudu operatiivselt edastada elanikkonnale informatsiooni. Nõus, aga selle võimaluse tagamiseks on kindlasti kümneid odavamaid lahendusi kui riigieelarve 60 miljonit.

2) Arvatakse, et riik suudab kindlustada telekanalite poliitilise sõltumatus paremini kui eraomanikud (hoidku jumal, kui investorite hulgas on veel ka väliskapital). Äripäev pole nõus. Just parlament ja valitsus on need, kellel võivad tekkida tugevad ambitsioonid kontrollida massimeediat. Eraomanikku aga huvitab eeskätt tema kasum, mis sõltub TV puhul reklaamituludest, mis omakorda sõltuvad auditooriumi hulgast ja kvaliteedist. Praktika kinnitab, et suure auditooriumi saavutavad ainult poliitiliselt sõltumatud kandidaadid. Järelikult on just eraomanikul (isegi kui ta on välismaalt!) juba majanduslik motivatsioon tagada telekanalile poliitiline sõltumatus.

3) Riikliku sekkumise toetajad väidavad, et erakanalid määrivad vaatajale pähe ainult reklaamsaateid ja seriaale. Pole tósi, isegi praegu on kahjumis olevad erakanalid sunnitud tegema n-õ tósisid saateid.

Jätakuvalt kinnitab Äripäev, et riik (isegi kui ta on esindatud Rein Veidemanni isikus) ei pruugi olla see kõige targem otsustaja, kes teab, mis on rahvale hea või paha. Ainus objektiivne kriteerium TV-kanali, raadiojaama ja ajalehe puhul on tema kuulatavus, vaadatavus ja loetavus.

4) Oponendid kardavad, et erakanalitest kaovad minoriteetidele määratud saated (nt programmid kurtidele või venekeelsed uudised) ja et erakanalitel pole jõudu üle kanda näiteks olümpiamänge. Asjatu kartus, selliseid kindlasuunalisi saateid saab riik erakanalitel tellida.

Hiljuti ütles üks riigikogu liige kohtumisel Äripäeva toimetajatega, et tegelikult ei vaidlustagi keegi enam Eesti TV mõttetust. Asi olevat hoopis riigiteleviisiooni seitsmesaja töötaja taga, kes pole 60 miljoni kaotamisest üldse huvitatud. "Nende *lobby* on olnud nii võimas, et poliitikutel on olnud raske seda teemat isegi avalikult käsitleda," märkis nimetatud rahvasaadik.

Äripäev arvab, et asi siiski nii lootusetu ei ole. Riigikogul tuleb lähemal ajal läbi arutada seaduseelnõu (selle võiks esitada näiteks Heiki Kranich) riikliku televiisiooni ja raadio likvideerimise kohta 1996. aasta lõpuks. Usume, et nn avalik-õiguslike funktsioonide paikapanemise ja vabaneva kanali rentimisega probleeme ei teki. Mõnevõrra raskem oleks küll hiigelasutuste tegevuse lõpetamine.

Kuid Robert Lepiksoni taolisi kindlakäelisi administraatoreid peaks valitsusringkonnas ometi olema.

Lühikommentaär artikli juurde:

Seisukoht

Toomas Lepp, EVTV/RTV

Avalik-õiguslik televiisioon peab Eestis olema. Poliitilised jõud peavad jõudma ainult kokkuleppele, millisel kujul seda näha tahetakse. Praegu avalik-õiguslikuks televiisiooniks tituleeritav ETV on organisatsioonina dinosaurus, kes sööb rohkem, kui ta toota jõuab.

Miks ei võiks avalik-õigusliku televiisiooni funktsioone täita mõni teine firma, olgu see siis Kanal 2, TV 3 või mõni muu, kellele riik on esitanud vastavasisulise tellimuse.

Poliitilised jõud peavad kokku leppima, kellele see tellimus esitatakse ja milline meediasituatsioon Eesti riigile praeguses arengustaadiumis kõige kasulikum on.

Avalik-õiguslikku televiisiooni on vaja, kui rahvas seda soovib. Näiteks on see nii ka USA-s, kus rahvas maksab kinni kanalid, kust ei pea jälgima ärimeste

poolt pakutud televiisiooni. Mingi sõltumatu instants võiks meil olla. Ent on iseasi, kuidas see on organiseeritud. Minu maailmavaatelisest seisukohast lähtudes pean ütleva, et riigil pole vaja sellist asja üleval pidada.

Kui riik siiski soovib avalik-õiguslikku teenust, siis tuleb otsustada, kuidas see kinni makstakse. Kas see makstakse kinni riigieelarvest, elektriaktsiisist, alkoholist või täringumängust, see on juba maitseküsimus. Täiesti ebaloomulik on aga see, kui avalik-õiguslik teenus makstakse kinni reklaamist.

Institutsioonina tuleks ETV loomulikult ära kaotada. Mingit mõtet pole maksumaksjal kinni maksta 800 töötajat, kes istuvad kahes majas, püüdes veel ümber jaotada reklaamiturgu.

Lühikommentaär artikli juurde:

Seisukoht

Rein Veidemann,
ringhäälingunõukogu

Eesti Televiisioon ei ole riigiteleviisioon selles mõttes, et ta ei ole riigist vahetult sõltuv — ta on avalik-õiguslik televiisioon. Kahjuks on Eesti Televiisioon mõjutatud riigieelarvest, kuid mitte mingil juhul ei saa teda erastada või likvideerida.

Avalik-õiguslikule Eesti Televiisioonile tuleb tagada üldrahvalik rahastamine, sõltumatu rahaallikas loomaksu näol. Loomaks on kõige sõltumatum ning Euroopa mudelis kõige äraproovitud avalik-õigusliku televiisiooni põhitagatis.

Loomaksu kasseerimine eeldab kõikide inimeste suhtumise muutmist. Siiani on kultiveeritud ainult individualistlikku teadvust: ma ei vaata, järelikult ei maksa. Samal ajal võib tekkida olukord, kus on vaja vaadata ja kuulata asju, mida saab vahendada ainult avalik-õiguslik televiisioon.

Kui loomaksu maksjal on etteheiteid avalik-õiguslikule TV-le, siis ta pöördub oma pretensioonidega ringhäälingunõukogu poole. Viimase kohustus on käsitleda võimalikke probleemseoses sellega. Seega suhtleb loomaksu maksja otse ringhäälingunõukoguga. Kui avalik-õiguslikul televiisioonil on kulutused liiga suured ja ta ei täida vajalikke funktsioone, siis loomulikult vahetatakse välja juhtkond, vaadatakse läbi eelarve.

Avalik-õiguslik televiisioon ei peaks tegelema äriga. Seal ei oleks praegugi reklaami, kui finantseerimine oleks teistel alustel, nagu näiteks Soomes, kus kommertskanal finantseerib riiklikku kanalit. Kuni aga praegune olukord kestab, on vältimatu, et ETV ripub ära riigieelarvest.

Eesti TV ja Eesti Raadio erastamine ei tule mitte mingil juhul kõne alla.

Agnes Jürgensi ja Tõnu Seero intervjuu, Sõnumileht, 9. veebruar 1996

EESTI MEEDIA ON OMANIKE, VÄLISKAPITALI JA MASSILUSTI MEELEVALLAS

Intervjuu Rein Veidemanniga, kultuuriministeeriumi nõuniku, ringhäälingunõukogu esimehe ja ringhäälinguloo komisjoni liikmega

Eesti meediaturul käib tunglemine. Lisaks rohketele trükiväljaannetele otsivad auditooriumi tele- ja raadio-kanalid. Turumajandus ehk kapitali ilu ja valu kannustab takka nii tegijaid kui omanikke. Pole saladuseks seegi, et järjest enam pingestavad kohalikku meediamastikku välisinvestorid — aktsiate (kontroll)pakid libisevad piiri taha. Tekkiva TV 3 kohta on väidetud, et enamik selle aktsiatest kuulub sisuliselt väliskapitalile, Kanal 2 investeeringud tulevad samuti väljaspoolt, Tipp TV otsib rikkaid raja tagant, jõudu kogub Sõnajalgade televisioon ...

Kogu selle või(s)tuse taustal otsivad oma kohta ka riiklikud ehk avalik-õiguslikud kanalid. Mil määral on sellist seisu võimalik hoida kontrolli all näiteks ringhäälinguseadusega?

Seadusandja mõte seda seadust vastu võttes oli ära hoida Eesti infovahendite sattumist suurte rahvusvaheliste korporatsioonide kontrolli alla ja monopoli teket infomaastikul. Eriti ohtlik on monopolism piiratud ressursi tingimustes. Ja piiratud meie eeter on, seal on väga kitsaks läinud. Kusjuures meile rahvusvaheliselt määratud sagedused on Eesti riigi vara, nagu seda on näiteks põlevkivi. Mis saab siis, kui seda hakkab mõjutama või lausa määrama mõni suur rahvusvaheline korporatsioon? Sellepärast näeb seadus ette, et tele- või raadiokanali kontrollipakk peab olema Eesti juriidiliste isikute käes. Ringhäälinguloo taotlemisel jälgitakse ka omandisuhete ja rahaallikate läbipaistvust. Kust tuleb raha? Ei ole ju välistatud ka rahapesu. Aga seaduste kirjutamisel ja vastuvõtmisel teeme alles esimest ringi, neisse jäävad lüngad, mida saab mitmeti tõlgendada. Sellepärast ei ole seadus mingi ületamatu takistus välisosaluse sissetungile meie meedias ja siin määrava asendi saavutamisele.

Kas ringhäälinguseaduse sätetest kinnipidamist tegelikkuses üldse kontrollitakse?

Kontroll on jäetud ainult konkurentide asjaks. Nemad läkitavad signaale kas kultuuriministeeriumi või konkurentsiametisse. Ma kujutan ette, et niisuguse inspeksiooni peaks looma küll. Selles pole midagi häbeneda — riiklik järelevalvestruktuur jälgib meedia-kanaleid näiteks Inglismaal. Ja keegi ei kurda, et sellega piiratakse sõnavabadust. Eestis ollakse igasuguse reguleerimise ja järelevalve suhtes allergilised. Me ei ole jõudnud normaalse tsiviliseeritud riigini.

Kuid millega tegeleb ringhäälingunõukogu?

Seaduse menetlemise ajal tehti ettepanek, et see nõukogu oleks kogu üleriigilist elektroonilist meediat

nõustav ja reguleeriv organ. Kuid see mõte laideti maha ning nõukogu jäi tegutsema kui Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni haldusnõukogu, mille on ametisse määranud Riigikogu.

Nii et eraõiguslikele tele- ja raadiokanalitele on kellelgi raske midagi ette kirjutada?

Kahtlemata peavad eraõiguslikud kanalid täitma ringhäälinguseadust, kuigi seda on raske nõuda ja selleks puudub ka institutsioon. Ettekirjutusi saab teha ainult tegevuslube andes. Kui neid ei täideta, saab loa küsimärgi alla panna.

Kontrolli ja piirangute vastu ajakirjandusäris võideldakse ka viidetega turumajanduse reeglitele. Kas üldse ja kui, siis mil määral allub ajakirjandus turumajandusele?

Ajakirjandus on spetsiifiline ettevõtlusvorm, kus on tegemist inimeste suhtumiste, väärtushoiakute, kogu maailmapildi kujundamisega. Seda ainult turumajanduse reeglitele allutada on äärmiselt primitiivne ja meie ühiskonna jaoks hukatuslik. Kaitstes avalik-õiguslikku ringhäälingut, näen väga hästi, kui raske on seda väidet tõestada. Eesti meediakanalid on paisatud stiiliasse.

Mis vahe on eraõiguslikul ja avalik-õiguslikul meedial?

Eraõiguslikku meediat juhib erahuvi ehk soov saada kasumit. Selleks püütakse end siduda reklaamitellijatega. See omakorda tingib vajaduse allutada oma huville võimalikult palju auditooriumi. Kommerts- ehk eraõigusliku kanali ideaalne auditoorium on lihtsalt manipuleeritav mass. Kuna seda ei jätku, töötatakse ka sihtauditooriumidele ja hetketuruga arvestades. Avalik-õigusliku ringhäälingu kohustused aga tulevad ühisest ehk rahva huvist. Neid on raske määratleda, need põhinevad ühiskonna ühistel mõtetel, väärtustel, eesmärkidel. Ühiskonnas on aga väga palju gruppe ja erinevaid huve — kõiki on vaja teenida. Tuleb lähtuda integratsiooni põhimõttest, et ei sa arvestada vaid konkreetse turusituatsiooniga, peab orienteeruma nii minevikule kui tulevikule.

Kui erinevate kanalite eesmärgid on nii täpselt piiritletavad, millest siis tuleneb praegune tõmbumine meedias?

Tõmmeldakse auditooriumi pärast, sellest sõltub reklaami maht. Õnnetus on see, et ER ja ETV on vaesuse tõttu sunnitud koos eraõiguslikega reklaami pärast võistlema. Selline olukord on täiesti ebanormaalne ja me peame leidma kiiresti lahenduse, kuidas reklaami

ER-is ja ETV-s vähendada kuni nende reklaamist vabastamiseni. Samal ajal tuleb neile tagada raha, mis võimaldab täita avalik-õiguslikule ringhäälingule pandud kohustusi.

Millal saabub aeg, kus näiteks ETV saab reklaamita hakkama?

Me pole võimelised kehtestama loomaksu, mis praeguste arvestuste järgi oleks 350 krooni pere kohta aastas. Inimesed on niikuinii maksudega küüru vajutatud — nad ei hakka maksuma. Ilmselt tuleks vajalik raha võtta riigieelarvest ja näiteks elektriaktsiisist. Elektri niigi kõrget hinda 1–2 lisasenti enam oluliselt ei mõjutaks. Võib-olla tuleks mõelda hoopis rahvusliku ringhäälingu fondi loomisele, mille algkapital võiks laekuda näiteks hasartmängudest. Fondi omandisse võiks anda mõned riigi “magusad” maad, mille rentimisest saaks fond tulu. Variante on, enne tuleva aasta eelarvet peame jõudma milleski kokkuleppele.

Täheldatav on ka soov avalik-õiguslikud kanalid hoopis likvideerida. Miks?

Avalik-õigusliku ringhäälingu vastu algas võitlus kohe pärast Eesti taasiseseisvumist, kui poliitilised rühmitused soovisid luua oma ambitsioonide jaoks väljundeid. Vastutöötamist tingib ka see, et avalik-õigusliku ringhäälingu põhimõttest ei saada aru. Ei teadvustata, et tugev avalik-õiguslik ringhääling peab olema, selle kõrval arenevad välja kommertskanalid. Kuna sellises põhimõttes pole kokku lepitud, käib ER-le ja ETV-le kaigaste kodarasse loopimine.

Kui õigustatud on väited, et ER ja ETV teevad ka ise kõik selleks, et end kukutada?

Üks põhjusi on see, et ETV on reklaamiraha nimel sunnitud kaasa minema võitlusega massivaataja pärast ja andma eetrisse odavat meelelahutust. Kuid selle kõrval täidetakse üsna rahuldaval kombel rahvatelevisioonile esitatavaid nõudeid. Arvan, et ETV-d on palju ülekohtuselt süüdistatud. Arvestada tuleks sedagi, et ETV on siiani kõige suurem televisioonitegijate kaadri sepikoda. Kõik eraõiguslikud jaamad on stardi-positioonil saanud just sealt kaadri. Mulle endale valmistab meeletu pettumust see, et vähe on saateid, mille keskmeks oleks keskmine inimene. Väga häiriv on edukuse absolutiseerimine, sotsiaaldarvinism, mis massiteabevahendite aktiivsel kaasalöömisel võimsaks väärtushoiakuks on kujundatud. See vajab vastukaalu.

Kas meediakanalite paljus on meie vaatajaid rikastanud saadetega, mis senisest kõrgemal kultuurilisel ja eetilisel tasemel?

Tõepoolest, eestiaegse kultuursuse ja koolituse saanud põlvkond on lahkunud ja asemele on tulnud noored. Aktiivsete tegijate rühm koosneb 1960. aastate põlv-

konna lastest, kes on ju meie endi kasvatatud. Tase ei saa olla parem kui tegijad. Kindlasti on ETV üks põhiprobleeme professionaalsus. Näiteks publitsistika- ja infosaadetes aetakse lakkamatult segamini fakt ja kommentaar.

Kas te ei tunnetata vahel vajadust kehtestada ajakirjanduses eetilise tsensuuri?

1993. aastal väljendas Jaan Kaplinski mõtet, mis pole minetanud aktuaalsust tänaseni. Ta ütles, et koos poliitilise tsensuuriga kaotas eesti ajakirjandus ka intellektuaalse tsensuuri. Kuigi olukord pole lootusetu ja aeg-ajalt tehakse häid asju, satutakse selle kõrval desinformatsiooni, spekulatsiooni, madalate kirgede üleskütumise mudasse. Iga inimese eetika on ta enda asi, kuid ühiskonnaeetilist tsensuuri oleks vaja ja selles on massiteabevahenditel oluline roll. Mingil hetkel peaks ärkama terve mõistus, see Minerva öökull, kes ütleb, et aitab, siin on piir! Kuna eestlastel kalduvust messianismi pole, siis võiks jumaldamise objektiks olla kultuur, mille vaieldamatuks osaks on ajakirjandus.

Meie meedias, eriti telemeedias, tegutseb nii avalikult kui varjatult väliskapital. Kas see on ohtlik või hoopis meie jaoks edasiviiv asi?

Ohtu pole niikaua, kui tegevusloas fikseeritakse täpselt näiteks ka see osa, mida eraõiguslikud jaamad on kohustatud tegema meie ühiskonna ja kultuuri heaks. Ohtu pole ka seni, kuni eraõiguslike raadio- ja telekanalite kõrval töötab võimas avalik-õiguslik ringhääling. Küll aga näen ohtu selles, et ajakirjanikud ei lähtu kuigivõrd professionaalsusest, oma tsunfti aust, vaid on pahatihti omanike teenrid.

Kas kommertskanalite omanike tegevust juhib ka poliitiline huvi?

Igasugune poliitiline huvi on algselt erahuvi ja seda on erakanali kaudu märksa lihtsam realiseerida kui avalik-õigusliku kaudu. Euroopa on pakkunud Berlusconi näite ja jumal hoidku Eestit millegi säärase eest. Erakonnad on meil suhteliselt nõrgad ja põhinevad põhiliselt grupihuvidel.

Ega teil vahel iseendas konflikt teki — olete ju sugulussidemetega seotud eraõigusliku, aga töös avalik-õigusliku televisiooniga?

On mingi konflikt olemas küll. Olen tähele pannud, et ega see olukord pole kerge ka mu naise vennal Enn Eesmaal. Konflikti poleks siis, kui leiaksime ETV-le kindla arenguperspektiivi ilma reklaamituludeta. Eesmaa ju millestki muust ei unistagi, siis saab ka tema oma tööd rahulikult teha. Minu meelest teeb ta tööd maksimaalselt. Tunnistagem, et tulevase Kanal 3 uudistesaadet on esitanud väljakutse ETV-le.

Äripäev, 16. veebruar 1996

EESTI TELEVISIOONI LIKVIDEERIMISE ASEMEL OLEKS PALJU MÕTTEKAM ERASTAMINE

Viktor Siilats

Riigikogu liikme ja teleautoriteedi Mart Siimanni poolt mõni aeg tagasi taaspüstitatud probleemistik ETV olemusest ja vajalikkusest on leidmas põhjendatud tagasisidet, kuid millegipärast leitakse lõppkokkuvõtteks ainulahendusena ETV likvideerimine. Likvideerimine on siiski tagasiminekuks ja oma olemuselt niivõrd negatiivne, et selle nimel on kaitseasendisse asunud TV-töötajad nõus avalikkuse ees risti lööma nii Siimanni, Alliku kui kõik teised.

Erastamine on parem lahendus

Tunduvalt positiivsem lähenemine oleks ETV erastamine. Erastamise mõtte toob esmakordselt päeva-valgele ringhäälingunõukogu esimees Rein Veidemann: “Eesti TV ja Eesti Raadio erastamine ei tule mitte mingil juhul kõne alla.” Miks? ETV omandivormiga seotud probleematika on olnud seni edutult päevakorral 1992. aastast. Juba siis küsisin: kes ikkagi on ETV omanik? Vastuseks kuuleb tänase päevani, et omanikuks olla rahvas!

Rahvas omanikuks

Heakene küll, teeme siis rahva ETV tegelikuks omanikuks, kuid mitte loomaksu kasseerimise teel,

sest loomaksust peaksid osa saama ka eraõiguslikud kanalid. Ega neid vähem vaadata ja nagu Rait Killandi ETVst eneselegi ootamatult tunnistas: aasta tagasi vaadati ETVd argipäeviti tunduvalt rohkem kui ETVd, mis omakorda tõestab, et riigitelevision konkureerib maksumaksja raha eest potentsiaalsete maksumaksjatega (loe erakanalitega), kusjuures teeb seda ebaefektiivselt. Eesti rahva saab teha ETV tegelikuks omanikuks selle erastamise teel, kusjuures maksevahendina võiks vastavalt suurettevõtete erastamisreeglitele kasutada ka EVPsid. Erastamine tooks juurde lisainvesteeringud, säilitaks osaliselt töökohti ja ETV traditsioonid. Kogemused on meil olemas

Nii mõnigi Eesti rahva rahvuslik uhkus on juba edukalt erastatud. Järge ootab rahvuslik lennukompanii Estonian Air. Eesti Raudtee saamatu tegevus viib varem või hiljem tema erastamiseni. Trükiajakirjandus on erastatud, kes oskaks seletada, mille poolest siis ETV niivõrd eriline on? Kas välismaistelt autoritelt sisseostetud mänguliste “omasaadete” tõttu? Aga nendega saaks hakkama ka rahvale erastatud ETV.

Milleks ETVd likvideerida, milleks potentsiaalset lüpsilehma maha lüüa? Ta tuleks kindlasti panna piima andma!

ETV, 4. märts 1996

AVALIK ÕIGUSLIKU RINGHÄÄLINGU TULEVIK EESTIS 12+1 põhiküsimust, teese ja fakte diskussiooniks avalik-õiguslikust ringhäälingust

Hagi Šein

Diskussiooniks esitatud tekst on tervikuna ära toodud käesoleva töö III osas. 7. juunil 1996 Rahvusraamatukogus toimunud avaliku diskussiooni stenogramm on kättesaadav H. Šeini publikatsioonis “Materjale avaliku ringhäälingu teooriast ja praktikast”,

Tallinn: ETV 1997, lk. 275–317. Samas publikatsioonis on avaldatud ka ETV juhatuse vastused “Rohelises raamatus “püstitatud küsimustele (vt. lk. 140–144).

Küsitlus “Rohelise raamatu” arutelu eelõhtul,
Eesti Päevaleht, 5. juunil 1996

TELEVISIOON JA RAADIO POLE IMELIHTSAD

Millisena tahame näha Eesti Televisiooni ja Eesti Raadiot ja kust leida nende normaalseks tegevuseks piisavalt raha? Vaidlused selle ümber on kestnud mitu aastat ja samas ka ägenenud eraringhäälingute meediaturule tuleku järel, konsensust aga täna veel pole. Ilmselt pole lahendust loota senimaani, kuni vaidlus keskendub peamiselt ringhäälingute rahastamis- ja majandamisküsimustele ning vähem pööratakse tähelepanu asja sisule ning pole ka selgelt väljendatud riiklikku ringhäälingupoliitikat.

7. juunil toimub seminar, kus on arutusel avalik-õigusliku ringhäälingute korraldamise põhimõtted. Selle eel palus EPL mitmel meedia-asjatundjal avaldada oma nägemus avalik-õiguslikust ringhäälingust, vastates järgmistele küsimustele:

1. Mis on avalik-õiguslik ringhääling ja missugused on selle funktsioonid?
2. Kuidas rahastada avalik-õiguslikku ringhäälingut?

Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Tõnis Lukas:

1. Funktsioonid määravad avalik-õigusliku ringhäälingu olemuse. Funktsioonid on kirjas ringhäälinguseaduses ja need peaksid garanteerima igal juhul selle, mida eraringhäälingult nõuda ei saa — rahvuskultuuri kajastamine, riiklikult oluliste teadaannete edastamine, rahvusvahelised ülekanded, rohkem originaalsaateid jne.

Oluline on kõikide elanikkonna gruppide eluga kursis hoidmine — televisioon annab teadmisi elust tunduvalt suuremale hulga inimestest, kui seda teeb kirjutav press.

Ma ei nimetanud mitmeid asju, mida ETV ka pakub — nn. sebiooperid, reklaam, mitmesugused lärmakad mängud, mille litsents on ostetud välismaalt.

Muidugi on vaatajad väga erinevad ja soovivad ETV-st näha erinevaid asju. Minu meelest ei peaks ETV ja ER pakkuma reklaami, milles prevaleerib teiste riikide-rahvaste kultuur.

2. Võiksime ju ETV-le seada kindlad raamid, et ETV peab näitama seda, teist või kolmandat, kuid me peame teadma, et selle rolli täitmiseks on ka raha.

Täna on selge, et ETV ja ER ei suuda sellist rolli ilma kommertsialiseerumata täita. Siin on tõsine ebakõla, mis tuleb lahendada. Me peame ETV-d riiklikult finantseerima just selles ulatuses, millise rolli me neile riiklikult seame.

Peamine finantseerimisallikas peaks olema loamaks. Praeguste arvestuste järgi ei tuleks loamaks ühe telepere kohta kallim kui ühe päevalehe aastatellimus. Loamaks — kui see süsteem stabiliseerub — võimaldaks prognoosida, et lähiaastail on raha vaja just nii palju. Välistatud oleksid ka iga-aastased kemplemised,

kas anda ETV-le viis miljonit rohkem või vähem — see on võtnud juhtkonnalt hulga energiat kuluari-tööks ära. Kui loamaksude käivitamisel ei suudeta tagada piisavat finantseeringut, siis tuleb leida raha ka eelarvest, st. esialgu oleks tegemist kombineeritud finantseerimisega, kuid mitte reklaamist.

Ringhäälingu nõukogu esimees Rein Veidemann:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on rahva ringhääling — ühiskond võtab vahetult või kaudselt osa selle rahastamisest ja kontrollib seda oma esinduse, ringhäälingunõukogu või parlamendi kaudu.

Peamine erinevus eraringhäälingust oli see, et viimasel on selgelt väljendunud omanik, tema tahe ja raha. Era- ja rahvaringhäälingul on absoluutselt erinevad funktsioonid — esimese eesmärk on saada kasumit, et end ülal pidada, teise esmane hool on pakuda kõikidele rahvakihtidele mitmekesist programmi, laialdasemat informatsiooni riigis ja ühiskonnas toimuvast. Rahvaringhääling on ühtlasi omamoodi kultuuriarhiiv, sest just temal lasub kohustus säilitada oma vahendite (elektroonilise arhiivi) kaudu eesti kultuuri saavutusi.

2. Rahvaringhäälingu finantseerimise alus peab olema piisavalt lai ja sõltumatu, st. peab olema fikseeritud parlamendi otsusega, näiteks kindel protsent riigieelarvest. Sel juhul ei sõltu rahvaringhääling otseselt valitsuste vahetusest.

Teine allikas oleks loamaks. Iga osaline ringhäälingus — rahvaringhäälingu vaatajad-kuulajad pole ainult tarbijad, vaid ka osalised — fikseerib oma osaluse loamaksu kaudu. Küsimus on selles, kas võtame ainult loamaksu või finantseerime riigieelarve kaudu. Kui loamaks on liiga koormav (praegu see nii on), siis saab maks olla ainult sümboolne, seega peab olema kindel osa riigieelarvest.

Kolmas allikas oleks reklaam, milles on inimesed ka kaudselt finantseerijad. Kujutlus sellest, nagu rahvaringhääling ei tohiks kasutada reklaami, on natuke jaanalinnu-mäng. Reklaamist ei võiks rahvaringhäälingut finantseerida juhul, kui selle staatus ja rahastamisallikas oleks kindel ja piisav talle seadusega seatud funktsioonide täitmiseks. Edaspidi oleks rahaallikana mõeldav loamaks, aga ei usu, et see enne aastatuhande vahetust aktuaalseks muutuks. Seega üks mõeldav lahendus oleks praegu ikkagi fikseeritud osa riigieelarvest pluss teatud osa reklaamist.

AS Trio juhatuse esimees Rein Lang:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on sõltumatu (ka riigist), spetsiaalse seaduse alusel tegutsev ringhääling. Tema ülesandeks oleks Eesti tingimustes eelkõige tasakaalustatud teabe edastamine ning rahvus-

kultuuri jäädvustamine ja kõigile Eesti elanikele kättesaadavaks tegemine.

Avalik-õiguslik ringhääling peab võtma arvesse kõigi ühiskonnaliikmete vajadusi tele- ja raadiosaadete järele ning katma eelkõige need valdkonnad, mida eraringhäälingud majanduslikel põhjustel ei saa teha. Eestis avalik-õiguslikku ringhäälingut pole, aga see tuleks luua.

2. Põhimõtteliselt on selleks kaks allikat: riigieelarve ja loamaks. Loamaksusüsteem oleks kindlasti kõige parem, kuid kõige raskemini teostatav. Kui jääda riigieelarve juurde, peaks seadusandja kehtestama mingi valemi, mis kohustaks teda ennast eelarve koostamisel avalik-õigusliku ringhäälingu vajadusi arvestama.

Prægune olukord, kus riik maksudest kogutud rahaga subsideerib riiklikke kommertskanaleid, tuleks kiiresti lõpetada. Muidugi, kui on üldse soovi rajada demokraatlikku riiki.

ETV peadirektor Hagi Šein:

1. Avalik-õiguslik ringhääling on kohustus, ühiskonna moraalne valik millegi eest vastutada. Selle eest, et inimese ja riigi vahel oleks tagatud püsiv infoside, kusjuures see side tugineb seadusega garanteeritud objektiivsel ja erapooletul teabel, mis on kättesaadav igale indiviidile sõltumata sellest, kui palju tal raha taskus on — see on valik ja vastutus demokraatia toetamise ja kindlustamise eest.

Järgmine oluline kohustus ja vastutus on rahvusliku kultuuri ja identiteedi kaitse, aga ka rahvusvahelise infosideme tagamine.

Seda saab garanteerida ainult seadusega ja sellega, et see kohustus kellelegi pannakse. Ma ei arva, et seda kohustust saab riik panna eraringhäälingule.

2. Kohustuste täitmine peab olema garanteeritud rahaga. Riik võib asja mitmeti lahendada — võib finantseerida otsese või kaudse maksu kaudu või leida mingeid lisavahendeid.

Tuleb leida niisugune finantseerimissüsteem, kus avaliku ringhäälingu finantseerimine toimuks mitmest allikast. Kui räägime poliitiliselt ja majanduslikult sõltumatust ringhäälingust, mis on ka avaliku ringhäälingu mõte, siis ma ei näe midagi paremat kui otsene toetusmaks.

Otsesele maksule tuleks üle minna järk-järgult, umbes viie aasta jooksul. Loamaks poleks ühele perele suurem kui kümnendik keskmisest kuutöötasust

Kohe reklaamist loobuda pole võimalik, sest pole millegagi asendada 35–40 miljonit reklaamiraha. Kuid tasapisi tuleb hakata reklaami mahtu vähendama.

ETV ja ER puhul on lahendamata jäänud omandiküsimus. Normaalne oleks, kui see tuleks avalik-õiguslik omand.

Televisioon ja raadio on nii keerulised ja kallid süsteemid, et peaks olema teatud finantssüsteemi stabiilsus, mis lubaks planeerida majandustegevust ja arengut pikema aja peale ette. See võiks olla 3–4-aastane periood, mille puhul me teaksime ette, millised vahendid tulevad, et saaksime kasutada erinevaid finantseerimistaktikaid. Kõige halvem on elada peost suhu ja mitte teada, mis saab homme.

Eesti Päevaleht, 22. juuni 1996

ENNE VAIMUTOIT, SIIS MEELELAHUTUS

Eratelekanalite arvamus

Eraõiguslike telejaamade Kanal 2 ja TV 3 saatepäev on sama pikk kui Eesti Televisioonil. Eraõiguslikus jaamas töötab keskmiselt 50 inimest, Eesti Televisioonis üle 700 töötaja. Keskmiselt 20 miljonit krooni reklaamitulu aastas on erajaama ainuke sissetulekuallikas; 1996. aastal on ETV toetus riigieelarvest 66,3 miljonit krooni, millele lisandub reklaamitulu 35–40 miljonit krooni. Vaatamata viis korda väiksemale sissetulekule pakuvad ka eraõiguslikud jaamad avalik-õiguslikku teenust, kusjuures nende valmistatavate programmide omahind on vähemalt 50 protsenti odavam kui ETV samalaadsetel saadatel.

Paar päeva enne Riigikogu kultuurikomisjoni korraldatud avalik-õigusliku ringhäälingu küsimusi käsitleva seminari toimumist avaldasid Eesti Päevalehes (5. juunil) oma ringhäälingupoliitikat käsitlevaid seisukohti Tõnis Lukas, Rein Veidemann, Rein Lang ja Hagi Šein. Käesolevaga soovime välja öelda ka eraõiguslike telekanalite ühisarvamuse, kuigi vaidlus vaidluse enese pärast näibki viimasel ajal kujunevat Eesti elektroonilise meedia põhitunnuseks.

Lõputud diskussioonid võivad ETV-le ja Eesti Raadiote isegi suhteliselt kasulikud olla — esialgsed taotlused järgmise aasta eelarvesse on juba esitatud, ees ootavad suvepuhkused ning sügisel toimuvad olulised poliitilised sündmused. Enne aasta lõppu pole kellelgi aega eelarvet põhimõtteliselt muutmise otsuste juurde tagasi tulla ning ongi jälle vähemalt üks aasta suhteliselt mugavat ja garanteeritud olukorda kindlustatud.

Avalik-õiguslik ringhääling puudub

Demokraatlikele riikidele on iseloomulik infoallikate rohkus, mitmekesisus ja erinevad omandivormid. Vastavalt nendele ideedele alustati ka Eestis elektroonilise infomonopoli lõhkumist — 1991 anti välja esimesed eraraadiote ning 1993 eratelevisioonide tegevuslitsentsid.

Mis asi on avalik-õiguslik ringhääling, selle määrab 19. mail 1994. aastal Riigikogus vastu võetud ringhäälinguseadus. Klassikalises mõttes täna Eestis veel puuduva avalik-õigusliku ringhäälingu funktsioonid täidavad osaliselt mammutorganisatsioonid ETV ja ER. Kokku 1159 töötajaga organisatsioonide finantseerimiseks kulub 1996. aasta eelarvest kokku 27,6 miljonit krooni maksumaksjate raha, millele lisandub reklaamitulu.

Nagu muud nähtused, toimivad ka seadusandlikud aktid ajas ja ruumis. Väheusutav, et see oli ringhäälinguseaduse menetlemisel eesmärgiks omaette, kuid kehtiva seaduse toel oleme juba pikemat aega olukorras, kus demokraatiale omane erinevate infoallikate rohkus on seatud tõsisesse ohtu sellega, et nime järgi avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid osalevad turusuhetes.

Erajaamad ei sea kahtluse alla avaliku ringhäälinguorganisatsiooni vajalikkust, kuid on põhimõtteliselt vastu praegusele olukorrale, kus riiklike vahenditega toetatakse kahte kommertsalusel töötavat ning oluliselt turgu mõjutavat jaama, mida millegipärast nimetatakse avalik-õiguslikuks.

Maksumaksjad on harjunud kuulma ETV ja ER-i juhtide pidevat kurtmist selle üle, et olemasolevate nappide vahenditega ei ole võimalik paremat programmi pakkuda ning et riikliku ringhäälingu kommertsialiseerumine on lausa paratamatu.

ETV võistleb erajaamadega

Selle asemel et vastavalt seadusele pakkuda igale televaatajale midagi, konkureerib riigitelevision era kanalitega meelelahutuse alal. Sageli on tegemist kallite hankeprogrammide ja mängudega, mitte kodumaise toodanguga. Ja kuidas siiski põhjendada asjaolu, et erajaamad eksisteerivad vähemalt viis korda väiksema eelarve ning viisteist korda väiksema töötajaskonnaga. (Näiteks uudiste — mis on üks kalli-

matest programmidest üldse — maksumus on TV 3-s kümme korda odavam kui ETV-s.) Kui see ei ole ebamajanduslikkus, siis mis see on?

Võib-olla vajaksime asjast huvitatute endi poolt koostatud materjalide ja jätkuvate arutelude kõrvale ka erapooletut ekspertiisi selle kohta, kui otstarbekalt maksumaksjate taskust tulevaid miljoneid kasutatakse ning kui suur on tegelikult vajaminev summa nii lühemas kui ka pikemas perspektiivis. Võib-olla tuleks raha otstarbeka kulutamise korral loodav avalik-õiguslik ringhääling toime olemasolevate vahenditega ning Eesti ei vajakski lähiaastatel vähemalt osades elanikkonna kihtides ebapopulaarset loamaksu.

Et lõpetada diskussioon ETV ja ER-i permanentse rahapuuduse üle, tuleks lõpuks ometi välja arvestada, kui suures mahus hanke- ja originaalprogrammi on võimalik riigieelarvest eraldatava raha eest toota, osta ja edastada. Maksumaksjate raha eest tuleks eelkõige täita riiklikku tellimust programmidele, mis on fikseeritud ringhäälinguseaduses.

Riiklikult mõelgem vaimutoidule

Kui riik saab rikkamaks, võib kaaluda maksumaksjate soovil ja nende endi raha (st loamaksu) eest avalik-õiguslikus ringhäälingus ka meelelahutuse pakkumist, kuid seni tuleb riiklikult mõelda eelkõige vaimutoidule.

Meediaturgu oluliselt mõjutavad reklaamitulud annavad eluõiguse ja võimaluse erajaamade tegutsemiseks. Praeguses olukorras lisandub erajaamade elutervele omavahelisele konkurentsile ebamajanduslik ning ausa konkurentsi reegleid eirav võistlus ETV-ga. Samas pakuvad kõik Eesti eraõiguslikud telejaamad lisaks meelelahutusele ka avalik-õiguslikku teenust.

Nii eraõiguslikud kui ka avalik-õiguslikud television ja raadio on tõepoolest väga kallid ja keerulised, kuid demokraatlikule riigile vältimatult vajalikud. Toetame Riigikogu kultuurikomisjoni esimehe Tõnis Lukase ja ringhäälingunõukogu uue esimehe Paul-Eerik Rummo seisukohta, et ETV-le ja ER-le tuleb seada kindlad raamid ning neid siis ka vastavalt finantseerida. Probleem on vaid selles, et lõputult pole aega oodata.

Ilmar Taska Toomas Lepp, Oleg Sõnajalg, Kanal 2, TV 3, TV 1

Aili Sandre, Eesti Päevaleht, 6. juuli 1996

TELEVÕIM ON RAHVA KÄES

Intervjuu ETV programmi peadirektori Raul Rebasega

Eratelekanalite juhid süüdistasid 22. juuni Eesti Päevalehes Eesti Televisiooni ebaausas konkurents,

reklaamidumpingus, maksumaksja raha ebaotstarbekas kulutamises ja paljus muuski. ETV programmi-

direktor Raul Rebane väidab konkurentide süüdistustele vastates, et erakanalite raskes olukorras pole süüdi ETV, vaid liiga väike vaatajaskond ja üldine reklaamiraha nappus.

Raul Rebane, kas ETV teab, mida maksumaksja oma raha eest ETV-lt saada tahab?

Maksumaksjad on erinevad inimesed. Seepärast on suur osa programmist mõnele huvigrupile kas vastu võetamatu või üleliigne. ETV peab arvestama tervikut. Sellest lähtudes seame ka oma programmi kokku, pakkudes siiski vaid minimaalset. ETV 3250-tunnine saatemaht on liiga väike, et kõiki vajadusi katta.

Töö aluseks on uuringud, statistilised andmed kanali vaadatavuse kohta. Programmi koostamisel lähtume sotsioloogilisest, mitte grupilisest mõtteviisist. Valdav enamik kriitikuid lähtub aga viimasest.

Eratelejuhid on väitnud, et ETV kipub nendega meelelahutuse alal konkureerima?

Meie soov on informeerida inimesi kõigest toimuvast, loomulikult on meil täita kultuurifunktsioon — ETV programmi eelarvest läheb 40% kultuurisaadete tegemiseks.

Loomulikult teeme ka meelelahutust. Televisioon on massikommunikatsioonivahend, mis tähendab seda, et kanalil peab olema vaataja. “Puhtad kanalid”, mis edastavad ainult spordi-, kultuuri-, meelelahutusaateid, ei ole Eesti tingimustes mõeldavad. Meelelahutus on üks vaatajate hoidmise võtte. Kui hea meelelahutus paneb suure osa inimesi vaatama ka järgnevat tõsielusaadet — näiteks “Osooni” vaatajate arv ületas talvel 200 000 piiri — siis võime selle üle vaid uhked olla.

Konkureerima peavad kõik, olgu need avalikud või eraõiguslikud jaamad. Konkurentsita ei saagi midagi head olla, seetõttu ei saa ma sellest väitest üldse aru.

Eratelekanalite juhtide väitel kulutab ETV maksumaksja raha ebaotstarbekalt, makstes hankeprogrammide eest rohkem, kui need on väärt?

Kogu meie eelarvest läheb hankeprogrammideks 3,1 miljonit krooni, mitte 10 miljonit, nagu konkurendid väidavad. Keskmisest kallima hinnaga on ostetud kultuuriprogramme — näiteks *Oscar-gala*, klassikalise muusika kontserte jms. Aga mis on kallis? Kogu Eurovisiooni lauluvõistlus läks igale maksumaksjale maksma alla ühe krooni ja viiekümne sendi, Hanna Heinmaa kuulamine alla kümne sendi. Kas seda on palju, tuleks küsida televaatajailt.

Erakanalite juhid soovivad, et ETV avalikustaks kulutused programmide lõikes.

Need kulutused on avaldatud nn rohelises raamatus, samuti on need kättesaadavad Interneti vahendusel.

ETV-s töötab ligi 700 inimest. Erakanalid pakuvad hoolimata kasinatest tingimustest omatoodangut poole odavamalt kui ETV.

Seadus kohustab ETV-d andma 51 protsenti omatoodangut. See säte nõuabki inimesi — kvaliteetset programmi pole võimalik teha ka paarisaja töötajaga. On tohutu vahe, kas ostame sisse filmi või pakume telelavastust, mille näitamine nõuab 20–30 inimese tööd. ETV töötajate arv on viimastel aastatel vähenenud 1020-lt 700-le. Me ei ole igas valdkonnas efektiivsed, aga me liigume samm-sammult selles suunas.

Erakanalite põhiväide ongi, et ETV on võtnud neilt leiva ja suretab erajaamad välja.

Eratelevisioon on asetatud väga raskesse olukorda. Viga tehti siis, kui anti välja piiramatult litsentse. Ei arvestatud, et Eestis on vähem kui pool miljonit teleperet ja keskmine palk on praegugi veel alla 2700 krooni. Televisiooni jaoks on see miniatuurne turg.

Reklaamikroone on tänavu umbes 70 miljonit — see on nii väike raha, et sellega ei pea ülal ka ühtainsat korralikku telekanalit. Seega on ka konfliktid vältimatud.

Reklaami kasutamist avalikus televisioonis pole kritiseerinud üksnes erakanalid.

Reklaam on TV-programmidele sama, mis väetis põllule. Väetis lõhnab teinekord halvasti, aga leiba süüakse. Kui võtame vastu otsuse, et läheme homme üle mahepõllundusele, siis peaksid otsustajad arvestama ka võimalikke tagajärgi. Miks Euroopa 300 telekanalist vaid kümnes, nende seas viis avalikku televisiooni, ei ole reklaami? Põhjus väga lihtne — programmi tootmine on väga kallis ja reklaam aitab kokku hoida maksumaksja raha.

Ka Soome TV-s on rahvusvaheliste programmide sekka ilmunud reklaam. Ja mitte sellepärast, et telejuhid armastaksid reklaami. Asi polegi selles, et ETV-s on reklaam, vaid selles, et reklaamiturg on väike. Üks Taani teoreetik on avaliku televisiooni tuleviku väga tabavalt ühte lausesse kokku pannud: vaadake meie kanalit ja vabandage reklaami pärast.

Televisioonis on võimuvahetus toimunud — võim on juba rahva käes. Tema teeb valiku kanalite vahel 30 sekundiga. Televisioonis vägistada pole võimalik, kõik katsed rahvast kuidagi sundida midagi vaatama, lõpevad varem või hiljem halvasti.

Eestis ei ole võimalik kasvatada apelsine, selleks on loodus määranud teised paigad. Täpselt samuti on televisioonis väga palju reegleid juba kanali olemusse sisse kodeeritud. Kurb on see, kui selle vastu hakatakse võitlema.

Vahendanud Maarja Lõhmus, Kultuurileht, 19. juuli 1996

MEEDIA AVALIK-ÕIGUSLIKU SÜSTEEMINA

Arutleb Marju Lauristin

Eesti meedia muundumine

Meedia vabadus on meil põhimõtteliselt saavutatud. Vabadus millest — seda ei peeta meil probleemiks, kuigi mõnel postsotsialistlikul maal on see probleem praegu tõsine. Meil on küsimus vabaduse kasutamises.

Vabadusega kaasnevaid võimalusi ajakirjanduse muutmisel mitmekesisemaks annab meil veel oodata.

Usun, et ajakirjanikud ise pole praeguse olukorraga rahul, rahul pole kindlasti ka auditoorium — kui vaadata seda mitte kui näota massi, vaid kui inimesi, kel on oma ootused.

Samas on ajakirjanduses võetud suund haarata võimalikult paljusid võimalikult vähe kulutades — seetõttu on suur hulk inimesi, kelle huvid on rahuldamatad. **Rahul pole need inimesed, kelle huvid on sügavamad või kellel on vajadus näha asju avaramast vaatevinklist.** Kuigi mitmed väljaanded reklaamivad end kui väljaannet intelligentsele inimesele, on nad seda tegelikult äärmiselt harva. Selles suhtes on meedia kvaliteet isegi tagasi läinud.

Rahulolematu on ka see lugeja, kes rabeleb iga päev eluga toimetuleku nimel. Talle tundub, et Eesti meedia ei pane teda tähele.

Tundub, et meedias valitseb dialoogi vaegus või peetakse dialoogi vähestega, või taandub see dialoog tühistele asjadele.

Samas on olemas ka teistpidine rahulolematu (mida ma ei jaga, sest Eesti meedia on vabadusest võitnud ja täidab ka valvekoera funktsioone): küllalt palju inimesi on sellest vabadusest häiritud. Mitmed vastutavatel kohtadel töötavad inimesed on nüüd nõrkinud meediavabaduse üle, nad tahaksid, et oleks kontroll.

Ajakirjandusteoreetiliselt arenguid vaadates

Ajakirjandusteooria eri mudelite analüüsi puhul olen ma üliõpilastelt küsinud, kas Eesti ajakirjandus areneb **liberaalse** või **sotsiaalse vastutuse** meedia suunas. Iseloomulik vastus on, et meedia areng liigub küll liberaalsuse suunas, ent inimesed eelistaksid tegelikult sotsiaalse vastutuse mudelit, mis eeldab samas ka eetikat.

Ajakirjanikele on liiga hästi peale läinud arusaam, et ajakirjandus on äri. Ajakirjanikud ise on praegu segaduses oma vastutuse määramisel.

Samas näeme, et meil valitsev arusaamine ärist on kaugel sellest, mis iseloomustab vana kultuuriga ühiskonda, kus äri seostub samuti vastutus. Vastutus mitte ainult partnerite vahel, vaid üldine, ühiskonna, kultuuri ees (näiteks sponsorlus). Meil arvatakse, et

kui ajakirjandus on äri, siis vabastab see ta sotsiaalsetest ja eetilistest kriteeriumidest.

Liberaalne meedia ja sotsiaalne vastutus

On oht, et meedia satub vastutustundetute inimeste kätte — tegelikkuses ei ole niikuinii võimalik, et iga inimene saab oma arvamust avaldada. Ajakirjanikel peaks olema suurem vastutus, nad peaksid ühiskonnas olema sotsiaalseteks garantiideks. Selline lähenemine eeldab teistsugust ajakirjanikutüüpi.

Küsimus on seega: kas ajakirjanik on lihtsalt müüja kaupluses või on tal oma eetika — sotsiaalne, psühholoogiline, kultuuriline?

Niisiis olem Eestis jõudnud ürgprobleemini, mille üle on mujal aastakümneid arutatud. Arusaam, et need on meedia põhiprobleemid, millele ei ole alati võimalik ühest vastust leida, on alles tekkimas.

Me oleme läinud avatuse ohtudele vastu lapselikult avatuna ja ohutundeta. Nüüd on tekkinud tõrge ja hirm — seal ainult ohud ongi. Mujal on käinud mõtestus ja vaidlus probleemidest rohkem ees — meie aga oleme keset arengut ning peame nüüd otsustama ning lahendama oma probleemid.

Võibolla me saame need kaks poolt kokku panna sellisel viisil, mis ei järgi kõiki valmis malle.

Avalik-õigusliku meedia rolle ühiskonnas

Pole sugugi juhus, et sotsiaalse vastutuse mudel on eriti oluline elektroonilise meedia puhul — selles on meedia enda vastutus suurem. Samas on elektroonilise meedia ulatus ning mõju iseloom hoopis vähem kontrollitav. Kirjutatud ajakirjanduse lugeja on suurem ja ratsionaalsem kui kuulaja-vaataja.

Meediasüsteemis on oma võimalused mõlemal — sotsiaalse vastutuse garantiil ja kommertsipoolusel. Kommertsmeedia võimaldab tippudel kiiremini tõusta ning mõningad asjad ära proovida. Samas ühiskonnas peavad aga olemas olema ja peavad jääma kanalid, mis on hoitud kommertsist puhtana, kuid kommertsiaalse vastutuse mudel peavad jääma lahku.

Avalik-õiguslikke funktsioone võib täita sõltumatult omandisuhetest. Ent eraomanikud peaksid sel juhul olema piisavalt rikkad, et mitte iga minut reklaamirahale mõelda. See tähendab, et finantsallikad peaksid olema muud — pangad.

Tegelikkuses näeme aga vastupidist tendentsi: riiklik meedia muutub ikka rohkem äriks ning mõtleb, kuidas tuua sisse reklaamitulu, mitte kuidas töötada rohkem ja paremini kultuuri heaks.

Seega on meil vaja paika panna avalik-õigusliku meedia ülesanded ning finantseerimisallikad, vabastada see kommertsist.

Riigikogu komisjon on asunud probleemi lahendamata, et Eestis tekiks tegelik avalik-õiguslik raadio ja televisioon.

Avalik-õiguslik tagab riigi stabiilsuse

Riigi osa avalik-õigusliku meedia puhul on esindatud seaduste ja standarditena, arengu tagajana. Meedia sisu tasakaalustatus peaks tähelepanu keskmes olema selle loomise alguses, ülesannete püstitamisel.

Riik esineb avalik-õigusliku meedia suhtes ka kohtuna — ta peaks kaitsma kodanikku. Riik seadusandjana peaks paika panema mängureeglid. Riik täitevõimuna peaks aga tegevusse võimalikult vähe sekkuma. Riigi julgeoleku peab paika panema riigisalduste seadus. See kehtib kõigi kohta. Mis on seadustavastane, on seda igal juhul. Erakorralise olukorra puhul peaks avalik-õiguslik meedia täitma riigi korraldusi.

Peale selle, mida süsteem saab paika panna, jääb ajakirjandus alati sõltuvaks ajakirjanike professionaalsetest omadustest. **Vaja oleks arendada ka meedia-kriitikat.** See toetaks eetilisi ajakirjanikke, keda sunnitakse üle astuma oma tõekspidamistest ja maitsest.

Ohud ajakirjanduse avalik-õiguslikule süsteemile

Avalik-õigusliku meedia ohte on see, et süsteem on liiga kallis, ent pole siiski piisavalt hea. See võib muutuda ka igavaks, olla liiga didaktiline või doseerida üle ja kaotada auditooriumi. Kolmas hirm on, et seda võetakse kui *vaestetelet* ja *vaesteraadiot* ja muutub seega ühekülgsesks.

Nende ohtude vältimine on tegijate professionaalsuse küsimus. Kui seadusandja on loonud avalik-õigusliku meedia esinduskollegiumi, siis peab see kollegium valvama, et ohud oleksid välditud.

Avalik-õiguslik meedia peaks olema ala, kus professionaalsusel on eriline tähendus, kus keerukamate žanride ja vormide professionaalne viljelemine arendab ühtlasi meie audiovisuaalset kultuuri.

Eesti arengu küsimus

Sageli arvatakse, et tänapäeva meedial ei ole hariduslikku funktsiooni. Arvan, et erinevus kooli ja meedia vahel muutub praegu ja edaspidi järjest väiksemaks. Paljud rahva koolitamise funktsioonid lähevad üle meediale. Õppida elama — selle õppimine ja õpetamine toimub järjest rohkem meedias.

Kehv küll, kui see toimub nii, nagu on kasulik reklaamandjatele. **Eesti arengu seisukohalt on kõige olulisem vaimsete väärtuste küsimus.** Kuivõrd me oleme kindlad, et vaimsus on väärtus — ajakirjanduses tundub vaimsus järjest vähem väärtuslikuna, tähtsana.

Kultuur nõuab hoolt, pingutust, ohverdust, mis sageli tähendab loobumist paljust. Inimesed ei taha pika paastu järel peaaegu millestki loobuda — ka need eluvaldkonnad, mis olid maha surutud ning mida kompenseeris kultuur, on nüüd vabaks saanud ning nõuavad oma.

Kultuur on ühiskonnas praegu küllaltki perifeerne. See on üleminekuaja, pika ja kunstliku allasurutuse tagajärg. Kultuur ei ole kultuur, kui ta ei suudaks taas oma kohta kätte võita. Kui see nii oleks, siis oleme me määratud hajuma.

Ma ei pea tõenäoliseks, et kultuuritahe, identiteeditahe, iseolemistahe on sarnastumise ihas hääbunud.

Eesti Päevaleht, 19. juuli 1996

MEEDIAMÕTTEID ATLANTA MÄNGUDE EEL

Rein Lang

Eesti Raadio ja Eesti Televisioon on nagu pühad lehmad, keda ei tohi segada. Nende eneseõigustused kõlavad võimsalt:

1. Me oleme rahvuslik rikkus ja teenime rahvast.
2. Me saame rahvast teenida, kui me teda lõbustame.
3. Et rahvast teenida, on vaja palju raha.
4. Raha teenime me rahva teenimiseks.
5. Me ei saa rahvast teenida, sest meil ei ole raha.
6. Andke meile rohkem raha, muidu ei saa me rahvast teenida.
7. Kui meie rahvast ei teeni, ei teeni ega lõbusta rahvast keegi.
8. Rahva teenimine ja tema lõbustamine on hädavajalik demokraatia säilimiseks.

9. Demokraatia säilimiseks peab rahvas meile väga palju raha andma.

10. Nimetage meid avalik-õiguslikeks, muidu me solvume.

Ja nii edasi.

Aastast aastasse selgitatakse meile, et Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni tase on madal, kuna ei ole raha. Vaat kui saaks ikka eelarvest palju raha, siis alles mängiks ja näitaks.

Lihtsameelne Riigikogu annabki raha juurde, et kohe jälle kuulda: kuna raha ei antud nii palju kui küsiti, siis ei kuule ega näe maksumaksja ikka suurt midagi ja peab leppima naiste hügieenitarvete ostujuhendiga.

Vaid vähesed teavad, et rahva teenimine on osale teenritest päris mõnus. Mõnele isegi nii mõnus, et ta oma reisid äriklassis mööda saadab. Rahva teenimisel tuleb muidugi võtta malli ka Euroopa rahvast teenivatest kolleegidest ja eks võta see sportlik rahva teenimine võhmale kah.

Aastast aastasse on meile kinnitatud, et ainult Eesti Raadio ja Eesti Televisioon toovad meile koju kätte jalgpalli ja muu suure spordi. Nüüd aga juhtus see, mida oli oodata — Rahvusvaheline Jalgpalliliit FIFA saatis kõigi maade ühinenud rahvateenrid (EBU) pikalt ja müüs 2002. ja 2006. aasta jalgpalli maailma-meistrivõistluste turniiride ülekandeõigused eraring-

häälingule. Maailma vaadatuim saade läheb seega erakanalitesse.

On tore, kuidas meie rahvateenrid selle FIFA sammu otsustavalt rahva huvidest lähtuvalt hukka mõistsid. Tõenäoliselt mõistetakse see EBU tasandil hukka maalilises Šveitsis kõigi liikmete (väikesest Eestist kaks eraldi liikmemaksu maksvat liiget) osavõtul veel mitu korda. Eesti rahva teenrite komanderingukulud hukkamõistukoosolekule kannab maksumaksja. Ainult jalgpalli näitab aastal 2002 mõni teine telekanal, kes teenib rahvast omal kulul.

Postimees, 14. august 1996

TELE-VISIOON

Igor Gräzin, professor, Riigikogu Reformierakonna fraktsiooni liige

Kuidas televisiooni teha võiks ja tuleks, ma ei tea. Nagu sedagi, mismoodi sünnitada lapsi, vahetada autol õli ja mängida kitarri. Küll aga tean, et lapsed peavad olema terved ja rõõmsad, automootor peab käima ja “musa peab kihvt” olema. Eks siis televisioongi.

Kui meditsiinilistest analoogiatest juba juttu oli, siis päästaks meie ETV elunatukese koos Eesti Raadioga lühike ja kiire protseduur — keisrilõige. Mis seal 70 miljoni eelarvesse rääkimisest: mitte punast krossigi enam ja raha oleks majas.

Seebioopereid saab mujaltki vaadata, imearmsad Reet Oja ja Urmas Ott lähevad koos oma autorite, saatebrigadide ja muuga sinna, kus neid rohkemgi hinnatakse, ja isegi onu Raivo kunstisaate jaoks leiaks raha. Nii et telehaltuurat välja visates oleks tulemuseks puhtam ja ilusam telepilt, ei muud.

Niisiis, las asjategelased otsustavad, mismoodi täpselt Eesti TVd ja Eesti Raadiot nende nüüdsel kujul nõnda ära lõpetada, et neid enam mitte kunagi ei tuleks — riiklikena, mida avalikõiguslikkuse viigileht enam ära katta ei suuda. See ei tähenda kaugeltki kõige selle hea äraunustamist ega kõrvalejätmist, mis neis asutustes on olnud: raadio- ja teleteatrid, Rein Karemäe reportažiklassika, intervjuude-lugude eepiline kroonika, mida kirjutasid Valdo Pant, Ene Hion, Lembit Lauri, Ivar Trikkel ... võta mis nimi tahes.

Traditsioon peab edasi elama, õitsema, ja seda kasvõi nüüdsete ülemuste kiuste, keda õigustab vaid see, et nad loodetavasti ise seda, mida nad filmide pähe ekraanile lasevad, ei vaata.

Õeldu tundub mulle seda tähtsam, et tasapisi on hakanud liikuma muutuste stsenaarium, mille sisuks pole olemasolevate ETV ja Eesti Raadio likvideerimine tulevase ja esmakordselt tõesti avalik-õigusliku ringhäälingu (näiteks EBC/Eesti Ringhäälingu Korporatsiooni) nimel, vaid nende endistviisi ellujätmine — ettearvatavalt viletsate tulemustega.

Ainult et raha on vahepeal sellesse musta auku juurde visatud. Jutud mistahes “loamaksudest”, millegi otsakirjutamisest (nagu ma aru saan — lausa sunniviisiliselt!) elektriarvetele tele-raadio onudele rahamaksmise nimel on patuasi vähemalt kahes mõttes.

Esiteks on see küüniline hoolimatus nende suhtes, kes on täna tegelikult avalik-õigusliku ringhäälingu kõige tänulikumad tarbijad vaatamata sellele, mismoodi too ringhääling nendega ümber käib: vanurid, pensionärid, kodusistujad ja üleüldse need, kellele mistahes muu side maailmaga lihtsalt rahaliselt üle jõu käib.

Elektrimaksu tõstmine sellele, kes kokkuhoiu mõttes keerab ka sügiseseks õhtuks 100se asemel sisse 40-vatise pirni, on suur häbematus, isegi mõttena.

On seda aga topelt, kui silmas pidada, et nii ETV-l kui Eesti Raadiol on oma tööks vajalik suur summa eelarves juba olemas! Veel kord: nähes mitte millelegagi põhjendatavaid kulutusi, mis neis asutustes tehakse, on raske isegi teoreetiliselt nõustuda mistahes uue maksuga.

Minu seisukoht on selline: mitte pennigi juurde seni, kuni kulutused tootmisele, personalile, administreerimisele pole vähenenud kasvõi umbes sinna maale, kus nad on vaid kaks korda suuremad kui vastavates erakanalites. (Eeldame, et mittekomertslike kvaliteetprogrammide tegemine lihtsalt peab olema kulukam suhteliselt lihtsast kommertsist. Kuigi, kus lõpeb kasvõi Kuku programmis lihtsalt kommerts ja algab tegelik raadiokunst?)

Muutmise strateegia peaks tegelikult algama (teoreetiliselt, mitte praktiliselt, sest on olemas miljon puhtinimlikku asja — töökohad kõigepealt —, millega tuleb arvestada) sellest, et alles jääb vaid tulevase ringhäälingukorporatsiooni tuum — programme

hankiv juhtkond ja ka senigi kõrgetasemeline, poliitiliselt neutraalne uudisteteenistus (-toimetus).

Edasi programmid, mis vanasti käisid ebaõnnestunud nimetatud propagandasaadete toimetuse alla (kus õieti elektroonilis-meedialist kõrgpublitsistikat tehti!). Noh, ja siit kasvatame edasi: lastesaated, puhas kultuur, populaarteadus.

Mingil kanalil välissaated. Meelelahutuse ostmine kodumaiselt turult, võibolla ka väljast. Tasakaalustatud poliitika — aga mitte propaganda. See on sisust.

Korralduse poolelt — oma teenistuste lepinguline töölevõtt (kunstnikud, mikrofonide ülespanijad jne.

Aga vaid oma programmidele, sest väljastpoolt tulijad tulevad oma brigaadidega. Aga igal juhul: kasvatades korporatiivsele tuumale ümber, ja mitte vastupidi.

Vaid sedaviisi ehitades võiks lubada mõtisklusi olemasolevate eelarveliste vahendite suurendamisest, kui vaja. Seni on aga nõnda, et ekspeaminister! Mart Laar ja ärirees Priit Vilba alustavad oma Tallinna-poliitikat omaenese kulutuste kärpimisest ja kurvasilmsete autode müükipanekust, ministriumidki kärbivad personali, aga ETV-ER, andmata esialgu midagi kõrgeväärtuslikumat vastu, mõtisklevad vaid sellest, kuidas sellele, mida nad teevad, veelgi rohkem raha juurde saada.

Kultuurileht, 11. oktoober 1996

KOMMERTSIAALNE JA KRIITILINE AJAKIRJANDUSES

Peeter Vihalemm

Ettekanne konverentsil “Ajakirjanduse professionaalsed standardid multietnilises ühiskonnas”

Rahvusraamatukogus 26. septembril

Kolm lähenemisviisi

Väga paljude maade ajakirjanduses võib kohata kolme lähenemisviisi tegelikkusele: kommertsiaalset, propagandistlikku ja kriitilist.

Kommertsiaalse lähenemisviisi puhul on esiplaanil ajakirjandusliku toodangu edukas läbimüük, võimalikult suur auditoorium (ostjaskond, tellijaskond) nii konkreetse kirjutise või saate või kogu kanali puhul. Suhted auditooriumiga on tootja ja tarbija suhted, auditooriumi põhiline omadus on see, et ta ostab ja tellib. Põhiküsimus — kuidas saavutada, et ta teeks seda aina rohkem ja kauem.

Põhiline kaup, mida ostjatele pakutakse, on praktiline kasu ja emotsionaalne erutus. Selle saavutamise põhivahend on esimesel juhul igapäevane vajalik operatiivne info, teisel juhul põnev sisu ja köitev vorm. Sisus tõuseb teisel juhul tähtsaks erakordsus, sensatsioonilisus, seos tugevate tunnetega ja baasiliste, sageli bioloogiliste vajadustega. Vormis saab oluliseks vaheldusrikkus ja kergesti seeditavus.

Kommertsiaalse lähenemise aluseks on erahuvi — tootja ja levitaja erahuvi saada kasumit ja tarbija erahuvi saada utilitaarset infot ja emotsionaalset erutust. Kuna kommertsiaalne lähenemine kohaneb pidevalt turu nõudmistega, massitarbija huvidega ning kujundab ja isegi toodab ise neid huvisid, on ta majanduslikult üsnagi edukas.

Propagandistliku lähenemisviisi aluseks on grupihuvi. Kommunikator püüab saavutada teatud arusaamade, hinnangute, käitumisviiside mõjulepääsu ja selle kaudu teatava grupi soodsamat positsiooni sotsiaalsetes suhetes, ennekõike võimusuhetes. Kommunikatori eesmärgiks ei ole mitte niivõrd müüa kui mõjustada, ja seda mitte niivõrd enda kui eraisiku

kui võrd teatava talle olulise rühmituse huvides. Kuigi propaganda ei pea tingimata tähendama manipuleerimist, on propagandistlik lähenemisviis tegelikkuses enamasti auditooriumiga manipuleeriv. Avalikult propagandistlikku lähenemist on demokraatlike maade ajakirjanduses üsna vähe, küll aga esineb varjatud ja pehmet propagandat. Selle üheks näiteks on firmade huvidest lähtuva suhtekorraldusliku suunitlusega materjalid, mida tihti kohtab ka meil ajakirjanduses.

Kriitilise lähenemisviisi aluseks on ühishuvi, *public interest*. Nii kommunikaator kui vastuvõtja ei esine sel puhul mitte eraisiku või grupi liikmena, vaid ühiskonna liikmena.

Ja ühiskonna liikmena on nad kõige enam huvitatud tasakaalustatud arengust, suurte konfliktide ja vapustuste vältimisest. See eeldab kriitilist suhtumist võimalolijate tegevusse, jälgimist, et nad võimu oma era- või grupihuvides ära ei kasuta, samuti jälgimist, et ühiskonda ähvardavad ohud oleksid õigel ajal märgatud ja nendele reageeritud.

Kriitilise lähenemisviisi eesmärgiks on saavutada, et võimalikult paljud inimesed oleksid lisaks eraisikutele ja grupi liikmetele ka ühiskonnaliikmed, olesid huvitatud ja informeeritud ühiskonnas toimuvast ning räägiks kaasa otsustamisel. Eesmärgiks on, et tähtsad otsused lähtuksid eri grupe ja kihte arvestavast ühishuvist, mitte era- või grupihuvist, ning et otsustamisel oleksid aluseks läbikaalutud ratsionaalsed argumendid, mitte hetkeemotsioonid. Selle saavutamiseks algatatakse ja toetatakse ajakirjanduses olukorra teadvustamist ja kriitilist analüüsi, ulatuslikku dialoogi ja argumenteeritud arutelu.

Meedia kohustus on teabe edastamine

Kõik eelnimetatud lähenemisviisid on loomulikud, need on ilmselt kõigi maade ajakirjanduses olemas. **Kuid eriti oluline ja vajalik on kriitiline lähenemisviis.** Ühiskonna demokraatlik areng sõltub suuresti sellest, kui tugevalt ja selgelt on ühishuvist lähtuv kriitiline lähenemisviis ajakirjanduses esindatud. Eriti oluline on see väikese ühiskonna puhul, kellel on vähe ressursse ja tasakaalustatud areng seetõttu eriliselt tähtis.

Nii võib öelda, et ühishuvist lähtuva teabe edastamine on tõesti meedia kohustus, täpsemalt: igas ühiskonnas peavad olema ajalehed, ajakirjad, raadio- ja teleprogrammid, milles domineerib kriitiline lähenemisviis. Seda peetakse niivõrd oluliseks, et ühishuvist lähtuvat avalik-õiguslikku ringhäälingut finantseeritakse maksu- ja rahast, ühishuvist lähtuvaid päevalehti ja ajakirju nimetatakse aga kvaliteetajakirjanduseks ning antakse seal avaldatule hoopis suurem tähendus kui erahuvist kantud kollases ajakirjanduses ilmunule.

Eelöeldust ei tohiks aru saada, nagu esindaksid eraomandusel põhinevad kanalid alati ja ainult kommertsiaalset lähenemisviisi. Kvaliteetlehed ja -ajakirjad on Läänemaades eraomanduses, kuid need pole teadlikult orienteeritud mitte üksnes kasumi saamisele, vaid ka ühishuvi esindamisele ja toetamisele, mida võib põhimõtteliselt teha ka eraringhääling. Ainult et majanduslik vajadus ja eraomaniku kiusatus kommertsiaalsusele on sedavõrd suur, mängus on niivõrd suured summad, et kõik erajaamad on tugeva kommertsiaalse lähenemisviisiga ja vaid osaliselt ühishuvi teenistuses. Kommertsiaalsus tungib ka avalik-õiguslikku ringhäälingusse, seda isegi majanduslikult väga tugevates maades ja pikaajaliste kriitiliste traditsioonidega ajakirjanduses.

Eelnevast lähtudes tahan panna arutluse alla mõned küsimused, mis tänases Eesti ajakirjanduses tunduvad olevat tähtsad.

- Kas Eestis on kvaliteetlehti, ühishuvist lähtuvaid päevalehti?
- Millised on kogu elanikkonda, nii eestlasi kui venelasi, hõlmavad ühishuvid ning kuivõrd neid ajakirjanduses tunnetatakse ja väljendatakse?
- Millised on eestlaste ühishuvid ja Eestis elavate venelaste ühishuvid? Millises osas on need kooskõlalised, milles konfliktid ja kas ajakirjandusel on võimalik kooskõla suurendada?
- Kuidas oleks võimalik ühishuvist lähtuvat lähenemisviisi Eesti ajakirjanduses suurendada?

Kahjuks on mul rohkem küsimusi kui vastuseid, aga ka ülaltoodud küsimuste selge püstitamine tundub olulisena.

Kvaliteetlehe põhitunnused

Minu meelest võiksid kvaliteetlehe põhitunnused olla järgmised:

- toimetuse materjalide lähtumine ühishuvist: rahulik, usaldusväärne ja mitmekülgne ülevaade olu-

korrast sise- ja välismaal (kaasa arvatud taustinformatsioon ja kommentaarid), mis tugineb kontrollitud informatsioonile, mitte kuuldustele;

- erinevaid huvigruppe haarav argumenteeritud arutelu kõigis ühiskonnaelu põhivaldkondades ja põhiprobleemides;
- era- ja grupihuvist kantud kaastööde (lugejate kirjad, arvamused, repliigid, suhtekorralduslikud materjalid, reklaam, kuulutused) selge eristamine toimetuse materjalidest;
- toimetuse materjali domineerimine lehe esimestel külgedel.

Sellest lähtudes tuleb öelda, et kvaliteetlehti tänases Eestis ei ole. (Minu käsitlus puudutab praegu päevalehti, nädalalehete ja spetsialiseeritud väljaannete puhul vajavad ülaltoodud kriteeriumid täpsustamist). Loodetavasti võib öelda: seni veel ei ole. Kõige lähemal on kvaliteetlehele Postimees, aga nii temal kui teistel lehtedel jääb sellest mitmes punktis puudu.

Esiküljel pääseb tihtipeale mõjule kommertsiaalne lähenemine, esitatakse põnevat ja erakordset sündmust, apelleerides lugeja erahuvile, mitte näidates sündmust läbi ühiskondliku probleemi. Sündmuste analüüs ja kommentaar jääb tihti pealiskaudseks, esitades nii-öelda turu-Maali seisukohti. Kriitiline lähenemine ei tähenda tingimata kriitikat ja teravusi, see tähendab eeskätt erinevate huvide vastandamist ja ühishuvi väljatoomist. Selleks on vaja tõusta kõrgemale tädi Maali positsioonilt, näha seoseid ja arengutendentse. Vähene analüütilisus, suutmatus olukorda mõtestada ühishuvist lähtudes on kogu Eesti ühiskonna, mitte ainult ajakirjanduse üks põhihädasid.

Teine ja mitte vähem oluline häda on vähene tähelepanu, õigemini pealiskaudne tähelepanu sotsiaalsetele probleemidele, paljude rahvakihtide igapäevasele elule. Rahvuslikku ja põhjalikku sotsiaalsete probleemide lahtimõtestamist on Eesti ajakirjanduses vähe. Usalduse puudus ja sotsiaalse kokkuleppe vähesus, mida tänases Eestis sageli märgitakse, tuleneb minu arvates ka sellest, et erinevatel huvidel põhinevat argumenteeritud arutelu on vähe, ajakirjandus esineb harva ühishuvi kujundava foorumina. Ajakirjanduses kajastuva ühishuvi baas on kitsas, see lähtub tihti vaid mõne inimese ja grupi huvidest, kel on oma erahuvi õnnestunud esitada üldise huvina. Üks demokraatliku ühiskonna aluseid ja seda teeniva ajakirjanduse põhiülesandeid on erihuvide tunnetamine, väljendamine ning huvide vastandamine, läbirääkimine huvide põhjal, mille tulemuseks on konsensusel, koosmeel rajanev otsus või seisukoht. Eesti ajakirjandus on seni suutnud seda ülesannet vaid osaliselt täita.

Ajakirjanduse kommertsialiseerumine

Üks põhjus on ilmselt ajakirjanduse kommertsialiseerumine. Ka päevalehed seavad oluliseks, kui mitte kõige tähtsamaks eesmärgiks kasumi, lehetellijate ja reklaamitellijate hulga suurendamise. Siit tuleb püüd teha leht põnevaks, muuta ka uudised ja kommen-

taarid kaubaartikliks. Selle otsene tagajärg — **halvast räägitakse rohkem kui heast, sündmuse erakordus ja skandaalihõngulisus osutuvad tähtsamaks ühiskondlikust olulisusest**. Paljudest ühishuvi seisukohalt olulistest, aga vähem teravat käsitlust võimaldavatest sündmustest ei räägi ajalehed seetõttu üldse. Põhiargument: see huvitab väheseid, see ei ületa uudiskünnist.

Minu veendumust mööda on sündmuste ja probleemide olulisuskünnis midagi muud kui kommertsiaalne põnevuskünnis — sellest lähtub tarbija huvile orienteeruv kollane leht, **olulisuskünnisest ühishuvile orienteeruv kvaliteetleht**. Uudiste serveerimise aluseks on kvaliteetajakirjanduses teistsugune loogika. Põhieesmärk ei ole mitte saavutada võimalikult suurt lugejaskonda, vaid võimalikult täielik ja usaldusväärne (objektiivne) ülevaade ühiskonnale olulistest sündmustest.

Eesti ajakirjanduse üks hädasid näib olevat kommerts-kriteeriumide ja kvaliteedikriteeriumide segimiseks, mistõttu on segi läinud ka kommerts- ja kvaliteetväljaanded, kommertslik ja avalik-õiguslik funktsioon raadios ja televisioonis. Ja nii võime rääkida üksnes sellest, et üks või teine leht ja programm läheneb kvaliteetajakirjandusele, aga ei esinda siiski selget kvaliteetajakirjandust.

Kriitilise lähenemise tugevdamine

Kriitilise lähenemise tugevdamine ajakirjanduses eeldab teadlikku tegevust kommertsialiseerumise vastu.

Kommertshuvi domineerimine on seda suurem, mida rohkem ajakirjandus sõltub reklaamituludest. Eesti praeguses ajakirjanduses on see sõltuvus väga suur, ent selle mõju on võimalik vähendada. See eeldab riigi poliitilist ja majanduslikku aktiivsust, eeskätt põhjalikult argumenteeritud vastust küsimusele, kuidas arendada Eestis välja tõeline avalik-õiguslik ringhääling.

Kommertsiaalsust saab vähendada, kui kodumaise kapitali valdajad, eeskätt pangad, hakkavad kvaliteetajakirjanduses nägema vajalikku eeldust, selleks et tagada sobiv sotsiaalne kliima edukaks äritegevuseks ning hakkavad investeerima kvaliteetajakirjandusse. Mõistmine ei tule iseenesest, see eeldab ajakirjanike ja poliitikute aktiivset tegutsemist ajakirjanduse ühiskondliku rolli tunnetamiseks. Praegu pole minu arva-tes mitte ainult vähe majanduslikke võimalusi ühishuvist lähtuvaks ajakirjanduseks, vaid ka vähe tahtmist seda Eestis välja arendada.

Kommertsiaalsuse vähenemine sõltub suuresti ajakirjanike sihiteadlikust tegevusest. Pean endiselt väga oluliseks professionaalse avalikkuse kujunemist, argumenteeritud arutelusid Eesti ajakirjanduse taseme üle, konkreetsete teemade ja probleemide käsitlemise üle. Regulaarne meediakriitika nii seminaridel kui trükisõnas, raadios ja televisioonis on see, mida me vajame. See aitaks selgemini kujuneda teatud ühistel põhimõtetel ja tavadel, tõsta ajakirjanduse eneseteadlikkust, vastutustunnet ja professionaalsust.

Aili Sandre intervjuu. Eesti Päevaleht, 11. oktoober 1996

VALITSUS LASEB ETV PÕHJA

Intervjuu ETV peadirektori Hagi Šeiniga

Koonderakonna saadikurühma esimees Mart Siimann arvustas ägedalt uudistetoimetuse juhi Vallo Toometi esinemist ETV pühapäevases saates “Suures plaanis”. **ETV peadirektor Hagi Šein, kas te peate seda tavaliseks kriitikaks või võimuloleva poliitilise jõu sekkumiseks avalik-õigusliku televisiooni töösse?**

Kui poliitikud midagi arvavad või ütlevad, on see alati poliitiline seisukoht. Aga mul on erakordselt hea meel, et niisugune seisukoht Vallo Toometi esinemise kohta on avaldatud. Ja väga sobival ajal on esile kerkinud ka meie riigieelarvelise toetuse arutamise küsimus — nimelt on see külmutatud.

Need kaks asja võimaldavad avada selle selgeksrääkimatuse paise, mis on avaliku ringhäälingu ümber juba väga pikka aega olnud. Nii et häda võib vahel olla päris hea abinõu, et saada selgust.

Mart Siimann on arvamusel, et uudistetoimetuse juht ei tohi ekraanil oma arvamust avaldada. Kas

ETV juhtkond näeb Toometi saate sisus või vormis midagi taunitavat?

Avalik ringhääling peabki avaldama kõiki olulisi arvamusi, et inimesed mõistaksid toimuvat.

Etteheiteid on põhiliselt tehtud just ütleva, mitte öeldu kohta — seostatud on kaht rolli, avaliku ringhäälingu uudisteprogrammi juhi ja ajakirjaniku-saatejuhi rolli.

Nagu olen aru saanud, on probleem selles, et esimese rolli täitja ei saa justkui teises rollis teatud viisil käituda.

Muidugi on nimetatud kahel rollil erinevad rollinõuded, aga need ei ole mingil juhul vastandlikud. Kas Toomet on hea või halb uudisteprogrammi juht, on hoopis teine asi, kui see, kas ta ajakirjanikuna töötas hästi, kas ta edastas õiget või väärinformatsiooni, kas ta kommentaarid peegeldasid reaalselt tegelikkust või oli see subjektiivne udu.

Seepärast oli niisugune reaktsioon minu jaoks üsna ootamatu. Ma ei näe siin probleemi. Toomet juhib uudisteprogrammi korralikult. AK on kõvasti muutunud.

Teine aspekt on see, kas avalik ringhääling võis esitada seisukoha, mis valitsevale koalitsioonile ei ole kõige meelepärasem. Selle üle võiks filosofoerida.

Ent avalik-õiguslik ringhääling ei ole võrdsustatav “vana hea” riigiteleviiooniga.

Selles ongi häda. Mina soovitaksin — nüüd, mil ringhäälinguseadus on juba kaks ja pool aastat kehtinud — korralikult seadus läbi lugeda. Riigiteleviioonil ja avalikul ringhäälingul on tõesti põhimõttelised erinevused. Avalik ringhääling on sõltumatu ajakirjanduslik institutsioon — see ongi tema mõte. Kui keegi tahab seda kujutada ette valitsuse hääletoruna, siis on ta asjast valesti aru saanud.

Kui kellelgi on põhimõttelisi etteheiteid selle kohta, et avalik ringhääling on olnud tasakaalustamata või ebaobjektiivne, ei kajasta kõiki olulisi ühiskonnas toimuvaid asju, siis selleks on oma mehhanism — ringhäälingunõukogu, mis peab kõrgema organina vastava hinnangu andma. Kõik muu jääb arvamuse tasemele.

Kas ringhäälingunõukogu on teinud selle saate pärast ETV-le etteheiteid?

Minu teada mitte.

Ma ei dramatiseeriks seda üle, aga muidugi peab endale aru andma, et tõenäoliselt peegeldub selles juhtumises midagi laiemat, kontseptuaalsemat.

Kas valitsusliidu esindajad on esitanud nõudeid või soove saadete tegemiseks mõne konkreetse isikuga või mõne konkreetse sündmuse kajastamiseks, näiteks peaministri ringsõitude kajastamiseks?

Minuga pole niisugustel teemadel vesteldud. Tean, et on toimunud üksikuid analüüse, kuidas üht või teist sündmust on kajastatud või kuidas peaks kajastama, aga peadirektori telefoni pole sel põhjusel küll keegi kasutanud.

Te ütlesite, et ETV eelarve arutelu on külmutatud. Mida see tähendab?

Riigikogule esitatud tuleva aasta riigieelarve projektis ei ole ETV-le lubatud toetussummat, mis oli 11 protsenti suuremnüüdsest eelarvest.

ETV eelarve on jäänud tänavusega samale tasemele. Veel mais oli eelnõus talutav summa, mis toimetuleku kõrval lubanuks jätkata põhimõttelisi reforme.

Eelarve külmutamine tähendab teadlikku ja tahtlikku ETV taandarendamist. Minu meelest on tegemist ringhäälingupoliitilise veaga. Valitsus ei ole seda küsimust korralikult analüüsinud. On võetud vastu otsus, kuid ringhäälingunõukogu seisukohta selles küsimuses ei ole olemas, ehkki kindlasti pidanuks olema. Võimalike tagajärgede vastu huvi ei tunta — nii ei jää avaliku ringhäälingu poliitilisest ja finantsilisest sõltumatusest midagi järele.

Põhiküsimus on investeringutes. Kui enam ei saa investeerida, siis tähendab see, et organisatsioon on jäetud omapead ja riigil pole tema vastu sisuliselt huvi.

Ma ei ütleks, et selle protsessi kaudu on ETV-le survet avaldatud. Lihtsalt on rumalasti käitunud.

Viimase aja jooksul on ETV ümber suudetud koguda hulk subjektiivseid väärarusaamu ja müüte. Kui riik hakkab nende alusel juhtima, siis läheb asi täiesti rappa. Juhtida ei saa arvamuste, vaid teadmiste põhjal.

Milles näete väljapääsu?

Tuleb maha istuda ja väga tõsiselt rääkida. Tuleb kiiresti asuda lahendama kogu ringhäälingu tuleviku küsimust. Praegune ringhäälingu poliitilise kontseptsiooni puudumine on tõsine takistus ringhäälingu arengule.

Konkurents on läinud väga tugevaks, avalik ringhääling võistleb tugevate kanalitega, mille põhikapitali valdajad ei asu Eestis.

See on väga karm, objektiivne, aga paratamatu võitlus. Niisuguses olukorras ei saa toimida nii, et ETV lastakse lihtsalt põhja. Ilma endale sellest aru andmata, ilma asja arutamata — see on demokraatlikus riigis täiesti mõeldamatu käitumisviis. Küsimus pole poliitikas, vaid lihtsalt rumaluses käitumises.

Tuleb väga põhjalikult analüüsida olukorda ja võimalikult kiiresti jõuda niisuguste ringhäälingupoliitiliste lahendusteni, mis on riigi huvides. Huupi lahmimise aeg peaks ausalt öeldes otsa saama.

Eesti Päevaleht, 12. oktoober 1996

MEIE SEISUKOHAD ON LÄHEDASED, HAGI ŠEIN

Tiit Vähi

Välja arvatud küsimuses, mis Teie käsitluses (EPL, 11.10.) väljendub arvamuses “Valitsus laseb ETV põhja”. Nimelt ei ole valitsus kunagi plaanitsenud

rünnakut ei avalik-õigusliku televisiooni ega avalik-õigusliku raadio vastu. Jagan täiesti Teie seisukohta, et avalik ringhääling on sõltumatu ajakirjanduslik insti-

tutsioon, nagu see on ka sätestatud kaks ja pool aastat tagasi Riigikogu poolt vastu võetud ringhäälingu-seaduses.

Mõnedki ETV saated sunnivad end ülima huviga vaatama, nagu näiteks Vallo Toometi algatatud saade “Kapital” ja mõned teised esmaspäeva, teisipäeva ja reede õhtul toimuvad traditsioonilised saated.

Samas olete minuga kindlasti ühel nõul, et avalikul ringhäälingul on erameediakanalite ees teatud privileege.

Saab ju ETV vastavalt riigieelarve seadusele vahendeid eelarvest, millele lisandub teadaolevalt sooliidne reklaamiraha. Just viimane asjaolu annab mõtlevale inimesele põhjuse küsida, kas avalik-õigusliku ringhäälingu täievoliline esinemine reklaamiturul pole vastuolus konkurentsiseadusega? Nii tekibki olukord, kus näiteks ETV mitu korda suuremad koosseisud kui erakanalitel taanduvad TV 3 või Kanal 2-ga võrreldavatele saatemahtudele. Meil tarvitseb ette võtta üksnes saatekava, et seda märgata.

Muidugi võib asjast huvitatu siin esile tuua huvitava, kuid problemaatilise võrdluse, just nagu oleks ETV kõik saated sisukamad ja professionaalsemad kui eratelevisioonil, aga see arutus ei kuulu käesoleva teema raamidesse, vaid nõuab telekriitikute ja avalikuse põhjalikku vaagimist.

Samuti nagu ka Teie väidate, ei ole avalik-õiguslik televisioon riigitelevisioon, kes annab edasi ainult riigi ametlikku ideoloogiat ja juba seetõttu peaks ta n-ö

oma töö tõhustamiseks tekitama lisaks riigieelarvele vahendeid reklaamiturult. Hoopis vastupidi: kui keegi tahab ETV-d ette kujutada “valitsuse hääletoruna, siis on ta asjast valesti aru saanud”.

Peaministrina tervitan Teie, Eesti Televisiooni peadirektori Hagi Šeini seisukohta, et “tuleb maha istuda ja väga tõsiselt rääkida. Tuleb kiiresti asuda lahendama kogu ringhäälingu tuleviku küsimust”. Vastavalt ringhäälinguseadusele on just ringhäälingu-nõukogu ainupädevuses Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni põhisuundade ja eelarvete kinnitamine ning programmide arvu üle otsustamine. Asjade selgeks-rääkimiseks praegu, mil valitsus on esitanud Riigikogule 1997. aasta riigieelarve projekti, on parim aeg. Et mitte öelda: viimane aeg.

Te ütlete “häda võib vahel olla päris hea abimees”. Mõistan Teid täiesti, et ETV ülepaisutatud koosseisu endaga kaasas vedada koos kõigi sellega kaasnevate hädadega, on tõesti häda. Aga kui Te olete reformide ja muudatuste poolt uuenevas Eesti riigis, siis on siin Teie ja minu seisukohad ühised: avalik-õiguslik ringhääling vajab uuenemist. Nagu seda on alati ka tõestanud meievaheline vastastikku mõistev dialoog, kui olete pidanud võimalikuks meiega neis asjus tõiselt vestelda.

Sõbralike tervitustega Tiit Vähi

Eesti Päevaleht, 20. november 1996

IMELIHTNE RINGHÄÄLING

Peeter Sookruus, Eesti Raadio peadirektor

Selline mulje võib jääda viimase aja hoogsatest esinemistest televisiooni ja raadio asjus. Mõnele paistab kõik niigi selge ja imelihtne. Valmis lahendused varnast võtta.

Ringhäälingust ja sellekohase seaduse võimalikust muutmisest oli juttu möödunud neljapäevasel arupidamisel kultuuriministeriumis.

Kahjuks on sellest pressis jõudnud mõningaid möödarääkimisi ja väärtõlgendusi, osalt selliseski serveeringus, nagu oleksid mõned asjad juba otsustatud.

Nõupidamine tähistas pika protsessi algust, mille käigus soovitakse jõuda raadio- ja teleala täiendava korrastamiseni, töötades välja ettepanekud ringhäälinguseaduse muutmiseks. Kuid juba võib lugeda kuulda, et Eesti Raadio ja Eesti Televisioon hakkavad taas ühinema, et neist peab kaduma reklaam, et nüüd püütakse heastada vigu, mida surusid “heasse” seaduseelnõusse 1994. aastal ER ja ETV.

Idee ER-i ja ETV tegutsemisest ühe organisatsioonina ei pärine aastast 1993, seda juba prooviti aastal 1990 (jätan kõrvale komiteeaegse kooselu). Mõte

küpses 80-ndate lõpus ning käivitus lühiajaks ühenduseks Eesti Ringhääling. Toona ER-i ja ETV kiiret lahutamist nõudvad poliitikud tõid samu põhjendusi, mis tänased ühendajad: see oleks otstarbekas nii majanduslikus kui ka sisulises mõttes. Kuid ei siis ega nüüd pole tehtud ühtki tõsist arvestust, milles see otstarbekus väljendub. Kardan, et ainult entusiasmist jääb nii tõsiste otsuste jaoks väheks.

Üllatav, et üks kõrgeid ringhäälingujuhte esitab väärteavet ER-i ja ETV osalusest Euroopa ringhäälinguliidus EBU. Eesti liikmemaks EBU-s ei sõltu sellest, kas sinna kuuluvad ER ja ETV eraldi või koos, vaid see on tuletatud statistiliste näitajate põhjal, kus arvestatakse riigi GDP-d, elanike ja tele-raadioaparaatide arvu. Maks jaotub ühe, kahe või enama liikme vahel, kuid ei suurene nende rohkusest sõltuvalt.

Euroopast võib tuua näiteid sellest, kuidas avalik ringhääling tegutseb ühtse raadio-telekompaniina ja kus rahvusraadio ja -televisioon on eraldi. On neidki, kus seda koosolemist alles äsja muudeti liitmise või lahutamise suunas selle maa oludest lähtuvalt põhjustel.

Tõsiste probleemide üle võib arutleda mitut moodsust. Võib rääkida asjalikult ja oponenti arvestavalt nagu kultuuriministeeriumis. Kuid võib rääkida ka nii, nagu tegi riigikogujast professor Igor Gräzin (PM, 14.11). Ülbelt lahmiv asjatundmatus, närviline tigidus ja grupihuvidest johtuv must-valgete kiirrahenduste pähemäärimine kategoorilises vormis on muidugi põnev, kuid lihtsas rumaluses naljakas.

Mõistan Gräzini pahameele mehhanismi. Aeg läheb, poliitilised kombinatsioonid Toompeal võivad muutuda vähemsoodsaks ning nii jäävad erameediategelaste ootused täitumata. Juba on aastalõpp käes, aga näe, ETV-lt ja ER-ilt pole ikka veel reklaamiraha kätte saadud.

Gräzin, agar ja enesekindel õpetaja nii põllu-meestele kui ka meediategijatele, ei tunne kahjuks Eesti ringhäälinguvallas toimuvat. Tema kuulsad nõudmised ETV uudistujuhile (keda professor peab riigiametnikuks) viivad selleni, et ETV-s ja ER-is kui valdavalt maksumaksjate rahastatud meediakanaleis saaks rääkida ainult seda, mis juhtivale maksumaksjale Gräzinile meeldib. Selline mõtteavaldus teeks au isegi Põhja-Korea ideoloogiajuhtidele.

Valdavalt võõrsil viibiva poliitiku ettepanekud “muutmise strateegiast” avalikus ringhäälingus on abitud ja võhiklikud. Ta ilmselt ei tea, et ER-il on arvestatava tasemega uudistetoimetused, on kultuuri- ja lastesaated, raadiopublitsistika. Nutta taga

stagnaaegseid propagandasäateid on muidugi huvitav leida Gräzinilt, kuid täna pole selle soovitusel midagi teha. Lausa jabur on mõte mingist läbikäiguhoovist ER-i ja ETV tehnilise baasi näol, kuhu “väljastpoolt tulijad tulevad oma brigaadidega”.

Solvav ja vale on väide, et me küsime vaid raha juurde, midagi väärtuslikku vastu andmata. Seda, mida ER oma saadetes vastu annab, hindab kuulaja, kuhu Gräzin kahjuks ei kuulu, kuna Ameerikasse ER lihtsalt korralikult ei kosta. Samuti võiks teadmiseks võtta, et oma programmide poolest ning mahuka osalejana rahvusvahelises kultuurivahetuses on ER üldtunnustatud avalik-õiguslik ringhääling, sõltumata sellest, meeldib see Gräzinile või mitte. Tema viide viigilehele on rakendatav siis, kui ta peeglisel vaadates otsib varju oma larmaka võhiklikkuse eest.

Loodan, et kultuuriministeeriumis koos käima hakkav grupp jõuab tõsiste ettepanekuteni, mis Eesti meediamaastikku paremini korraldavad. Lahendades avaliku ringhäälingu kindla rahastamise küsimused, peaks töögrupp jõudma mudelini, kus on määratletud, mida Eestis tahetakse teha avaliku ringhäälingu vallas ja millistes mahtudes. Arvan, et Eestis peaks olema kolm-neli avalikku raadioprogrammi ning aktiivne salvestus- ja kultuurivahetustegevus koondatud nende sihtidega avalik-õiguslikku Eesti Raadiosse. Kas ta on taasliidetud ETV-ga, on juba teine küsimus.

Eesti Päevaleht, 6. detsember 1996

RINGHÄÄLING TAHETAKSE TEHA VAHENDAJAKS

Viktoria Parmas

Ringhäälinguseadusse kavandatavate muudatuste järgi peaks Eesti Televisioon ja Eesti Raadio vähendama oluliselt enda toodetud saateid, mis võimaldab kärpida riigiraadio ja -televisiooni kulutusi.

“Avalik-õiguslik ringhääling hakkaks toimima nagu kirjastus, edastades konkursi korras hangitud programme,” tõi ringhäälingunõukogu esimees Paul-Eerik Rummo võrdluse. Uudised ja poliitilised kommentaarid jääks siiski avalik-õigusliku ringhäälingu teha. Ringhäälingunõukogu esimehe hinnangul on programmi tellimise konkursil võimelised osalema umbes 30 arvestatavat videotootjat ning lisaks era-õiguslikud kanalid. Rummo oli kindel, et konkurss muudab programmi palju mitmekesisemaks ja huvitavamaks.

Ringhäälingunõukogu pakutud kava järgi peaks ETV-s olema vähemalt 51 protsenti Eestis toodetud saateid, millest 10–15 protsenti moodustaks tellitud saated. “Hiljem võiks tellitud saadete hulka tõsta.

Mõeldav oleks panna enamik programmi kokku konkursi korras,” selgitas Rummo.

ETV peadirektor Hagi Šein ei olnud ETV vahendajarolliga päri. “Et osa programmi tellitakse väljast-

poolt, on loomulik. Ainult vahendajaks olemine meile aga ei sobi,” lausus ta. “Siis ei ole jutt enam avalik-õiguslikust ringhäälingust, vaid saapavabrikust.”

TV3 peadirektori asetäitja Andres Jõesaare sõnul võimaldab konkursi korraldamine vähendada ETV kulutusi. Tema hinnangul peaks ETV sel juhul tulema toime neile riigieelarvest eraldatava 80 miljoni krooniga ning loobuma reklaamirahast.

“ETV pakub erakanaleile ebaausat konkurentsi, sest saades riigilt toetust, võib ta alandada reklaami hinda,” põhjendas Jõesaar.

ETV ja ER ei taha reklaamist loobuda

“Ma ei näe ühtki põhjust, miks ETV ja ER ei võiks reklaami müüa,” lausus ER peadirektor Peeter Sookruus. “Kuna kõik Euroopa avalik-õiguslikud ringhäälinguajaamad peale Suurbritannia saavad raha reklaami müügist, võiks öelda, et kogu Euroopa arendab kõlvatut konkurentsi.”

Madalad reklaamihinnad tegid muret ka AS Taska juhatuse esimehele Ilmar Taskale. “Kui Ungaris algab

telereklaami minuti hind 120 000 kroonist, siis Eestis on see 3000–5000 krooni,” tõi ta näite. “Kuigi Ungari rahvaarv on Eesti omast kuus–seitse korda suurem, ei tohiks Eestis reklaamihind siiski umbes 24 korda odavam olla.”

Taska ei pidanud õigeks ka reklaamimahu arvestamist kogu saatepäeva kohta. “Lubatud reklaami maht peaks olema kehtestatud saatetunni kohta,” märkis ta. “Vastasel korral võib ETV näiteks enne jõule näidata terve hommiku kordussaateid, venitades nii saatepäeva pikaks. Reklaami paigutavad nad aga õhtustele aegadele.”

Hagi Šein ja Peeter Sookruus ei pidanud reklaamirahast loobumist võimalikuks. “Kui leitakse rahastamiseks mõned teised võimalused, siis küll. “Mina praegu muid rahastamisvariante ei näe,” ütles Šein, kelle kinnitusele mõjub reklaami vähendamine programmile. “Mõned piirangud on mõeldavad, kuid enne tuleb täpselt analüüsida, mida need endaga kaasa toovad.” Sookruusi teatel tahetakse uues seaduses ER-st teha ainult kahe programmiga vaid vähemuste huviseid kajastav kanal. “Kuna meid rahastatakse maksumaksja rahast, ei saa me teha saateid ainult pensionäridele ja meremeestele, vaid peame pakkuma mitmekülset programmi kõigile,” põhjendas ta. “Samas ei ole võimalik rahuldada kõigi raadiokuulajate soove ainult ühe eestikeelse programmiga. See on siis täielik rosolje.”

Ringhäälingunõukogu ettepaneku kohaselt tuleb 1998. aastast nelja aasta jooksul ETV-s ja ER-s reklaami järjest vähendada. Rummo sõnul võiks reklaami müügi vähenemisest tulenevat puudujääki kompen-

seerida rahaga, mis saadakse erakanalite litsentside tasuliseks muutmiseks.

Riigiringhääling saab oma protsendi eelarvest

Uut ringhäälinguseadust koostav töörühm jõudis kolmapäeval ETV ja ER rahastamises põhimõttelisele kokkuleppele vaid selles, et eelarvest eraldatakse avalik-õiguslikule ringhäälingule iga aasta kindel protsent. Meediaasjatundjate hinnangul aitab kindel protsent tagada avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise sõltumatuse. Enamiku töörühma liikmete hinnangul võiks selleks olla üks protsent. Umbes nii palju raha on järgmise aasta eelarveprojektis ETV-le ja ER-le ette nähtud.

ETV ja ER rahastamiseks tele- ja raadio loamaksu kehtestamist pidas Rummo ebatõenäoliseks.

Rummo hinnangul aitaks maksumaksjate raha kokku hoida ka ETV ja ER liitmine üheks ringhäälinguorganisatsiooniks. Andres Jõesaar TV3-st pidas õigeks kas ETV või ER maja äramüümist. Saadud raha võiks tema sõnul investeerida uue tehnika soetamiseks.

ETV ettepanekul võiks liita televisiooni ja raadio teenindavad struktuurid ning ka ajakirjanikud hakkaksid töötama üheaegselt nii ER kui ka ETV heaks.

“See ei ole tõsiselt võetav jutt, et üks ajakirjanik teeb päeval raadiosaateid ja õhtul telesaateid,” leidis Sookruus, kelle andmeil pole tehtud arvestusi, mis tõestaksid ühendamisest tulenevat kokkuhoidu.

Uue ringhäälinguseaduse projekti arutelu jätkub jaanuari lõpul.

Äripäev, 5. veebruar 1997

RINGHÄÄLINGUSEADUS ON TEHTUD ETV HUVIDEST LÄHTUVALT

S. Mõtsari intervjuu kultuuriministeeriumi nõuniku Rein Veidemanniga

Miks tellisite ringhäälinguseaduse ning raadio- ja televisiooniseaduse projektid Eesti Televisiooni juristilt Enn Koplilt? Kas ei teki oht, et kirjutades seadust ETV juristina, arvestab ta ETV huvidega?

Igalühel on oma huvid, ma ei tea ühtegi, kellel oma huvisid ei oleks. Seaduse tegemise vajadus oli ja härra Koplil on rahvusvaheliselt väga tunnustatud meedia ala jurist, ta on pidevalt tegev ka Euroopa avalik-õiguslike ringhäälingute liidus. Me ei näinud põhjust, miks mitte kasutada sellist spetsialisti. Eestis ei ole neid eriti palju.

Kui suur oli töötasu, millega ministeerium hüvitas Kopli töö?

Kummagi eelnõu eest oli tasu 10 000 krooni miinus maksud.

Oma seisukohad esitas kultuuriministeeriumile ka ringhäälingunõukogu ja seaduseprojekti käis välja ringhäälingute liit. Miks neid seaduse tegemisel ei arvestatud?

Me ei ole mingit lubadust andnud, et arvestame neid. Kaks istungit tõepoolest oli, kus minister tahtis teada saada nende seisukohti mõningates küsimustes, aga sellega ei ole öeldud, et me arvestame nõupidamisel osalenute ettepanekuid.

Kuidas kommenteerite eelnõu punkti, et spordi-ülekanne tegemise õigus jääks ainult avalik-õiguslikule ringhäälingule?

See ei rahulda ka meid endid. Punkt on sisse pandud, kuna selline põhimõte on omaks võetud mitmel pool Euroopas.

Tegelikult, kui süveneda, siis on sõnastatud nii, et eraõiguslikud ringhäälinguajamad saavad spordivõistlusi üle kanda ainult juhul, kui neil on üleriigiline levi. TV3-l ega Kanal 2-l üleriigilist levi ei ole, aga kompromissijoon on olemas, me võime levipiiri parandada näiteks 80% ja asi on lahendatud. Pealegi, loetagu seadust, jutt on ainuõiguse omandamisest spordiülekannele.

Praegu võib seaduseprojektist välja lugeda, et erakanalid tubaka ja pornograafia reklaami edastada ei või, küll aga võib seda teha avalik-õiguslik televisioon. Saan ma õieti aru?

See on valesti välja loetud. Loomulikult on mõeldamatu, et avalik-õiguslikus televisioonis üldse alkoholi reklaam oleks; erinevalt eraõiguslikust, kus on lubatud nõrga alkoholisisaldusega alkoholi reklaamimine.

Praegune turusituatsioon ei võimalda meedial mitmekülselt, pluralistlikult areneda. Kas kultuuriministeeriumi meedianõunikuna seisate hea meedia sellise arengu eest?

Kui peate silmas avalik-õiguslikku ringhäälingut, siis seal on pluralism selgeks nõudeks.

Kui peate silmas, et Eestis oleks väga palju tele- ja radiokompaniisid, siis tuleb arvestada kahte piirangut: eetrisageduste ja telereklaamituru ressursid. Kui tahame, et kommertsjaamad täidaks seebiooperite kõrval ka mingeid üldkultuurilisi huvisid, siis peab neid olema vähem ja nad peavad olema tugevamad. Meie soov oleks, et meil oleks 1–2 tugevat kommertskanalit, kes pakuks ETV-le konkurentsi ja täidaks seda osa meedianišist, mida pole vaja täita avalik-õiguslikul ringhäälingul.

Kas reklaamituru mahtu arvestades peate võimalikuks, et reklaami müüva ETV kõrval saab eksisteerida tugev kommertskanal?

Täiesti võimalik. See on ammu küsimus, kui RTV ja EVTV ühinesid, siis oli selge, et järgmine samm võiks olla Kanal 2 ja TV 3 ühinemine võimsaks eraõiguslikuks kommerts televisiooniks. Aga nende omanikering on erinev, kusjuures me näeme, et seal on väga domineerivas seisundis väliskapital.

Kas Rein Veidemann on erakanalitevaenulik?

Ei, absoluutselt mitte. Lihtsalt minu lähtepositsioon on, et kõigepealt tuleb vaadata, et oleks tagatud avalik-õiguslikule ringhäälingule normaalsed arengutingimused. Kui oleme selle taganud, siis õitsegu siin kasvõi sada erakanalit, see on ainult tervitatav.

Kuid samas räägitakse kultuuriministeeriumi kavatsusest seada Euroopa programmidest märksa odavamad Ameerika programmid keelu alla?

Seda plaani ei ole, kuigi Euroopa Liidu vastav direktiiv näeb ette, et Euroopas toodetud programmid ületaksid mahust 50%. Kuna me pole Euroopa Liidu liige, siis see ettekirjutus meile veel kohustuslik ei ole, aga kui tahame liikmeks saada, siis ...

Loomulikult on see proteksionism. Euroopas toodetud programmid on tunduvalt kallimad kui Ameerikas toodetud. Võib-olla Eesti riik peaks siis maksma ka eraõiguslikele telekanalitele, et nad telliks Euroopa sõltumatutelt tootjatelt.

Kas perspektiivis peaks avalik-õiguslikust ringhäälingust reklaam kaduma?

Loodan, et otsene reklaam aastaks 2005 kaob, jääb kaudne: eraõiguslikes kanalites ringlevast reklaamitulist kantakse osa üle avalik-õiguslikule ringhäälingule.

Miks ei võiks nn kaudse reklaami põhimõtet rakendada juba praegu?

Sest meil pole loamaksüsteemi, on ainult riigieelarveline toetus.

Kas poleks mõttekas luua fond, kuhu erakanalid kannaks teatud protsendi oma reklaamitulist?

Arvestada tuleb üldist suundumust ja valitsuse majandusideoloogia on igasuguste fondide moodustamise vastane.

Eelmisel kolmapäeval sai valminud seaduseprojekt hävitava hinnangu nii ringhäälingute liidult ja nõukogult kui erakanalite esindajatelt. Mis saab edasi?

Kultuuriministeerium jätkab seaduseelnõu ettevalmistamist ja parandamist. Usun, et valitsus esitab eelnõu riigikogule veel käesoleva aasta mais.

Kui ringhäälingute liit ja nõukogu ei aktsepteeri seda seadust, siis on kõigil võimalus ise koostada seaduseelnõusid, kasutada oma huvigruppe või fraktsioone riigikogus ning esitada nende kaudu seadusandlik algatus. Siis võib-olla satub riigikokku kaks-kolm eelnõud. Võib juhtuda, et neid hakatakse kokku monteerima või riigikogu otsustab valitsuse oma kõrvale lükata, ega sellest maailma lõpp ei tule.

Meie lähtepositsioon on, et avalik-õiguslik ringhääling peab Eestis edasi eksisteerima.

Millised hindend annaksite te kümne palli süsteemis praeguste telekanalite programmidele?

ETV-le seitse palli, Kanal 2-l ja TV 3-l 4–5 palli.

Toimetuse kommentaar: Vastuoludest

Mõni päev tagasi valminud ringhäälinguseaduse projekt tekitas paksu verd ja pahameelt. Parim, mis saavutati, oli erinevate osapoolte vaheline kokkulepe: moodustada seaduse uue variandi ettevalmistamiseks uus töögrupp ja alustada tööd 5. veebruaril.

Avalik-õigusliku ringhäälingu esindajad on nõus, et sõltumatult poliitikute suvast saaksid nad igal aastal riigieelarvest ühe protsendi. Kui aga seadus räägib avalik-õigusliku televisiooni ja radio taasliitmisest, kellele see üks protsent läheks, siis tõuseb tuli.

Teine põhiküsimus oli reklaami piiramine avalik-õiguslikus ringhäälingus praeguselt 5% päevamahu

piirangult 5% reklaamipiirangule tunnis. Valminud eelnõu projekt seda ettepanekut ei kajasta, mis Rein Veidemanni sõnul ei tähenda, et ei ole võimalik liikuda kompromissi suunas. Kultuuriministeerium leiab, et võib kehtestada viieprotsendise tunnipiirangu juhul, kui reklaami müügist saamata jäänud tulu kaetakse mingi teise finantsallika kaudu. Kas tõstes riigieelarvest saadavat raha ühelt protsendilt 1,2–1,5 protsendile või suurendades eraõiguslike kanalite litsentsimaksu. Litsentsimaksu suurendamisest erakanalid ei vaimustu, lihtsalt reklaami piiramisega viiele protsendile ei soostu kultuuriministeerium. Samal ajal kavandab ministeerium uusi kompromissettepanekuid.

Kolmas probleem on seotud ettepanekuga, et ETV peaks tellima programmid sõltumatutelt tootjatelt. See on leidnud seaduseprojektis rakendamist, aga mitte selles mahus, mida eratootjad ootasid. Äärmuslikku seisukohta kaitses Tõnis Palts, kes ütles, et ideaalis tuleks ETV taandada paarikümne inimeseni, kes tegutseks dispetšerpunktina, kus liigutatakse nuppe ja saadetakse programme eestrisse, aga ei toodetaks ise programme.

Veidemann ei ole sellega nõus, kuna see määraks avalik-õigusliku ringhäälingu programmitootjana kadumisele. Esialgu on projektis ette nähtud sõltumatutelt tootjatelt tellitud programmi mahuks 10%, Veidemann nendib, et protsendi võrra võiks see maht veel tõusta.

Postimees, 11. märts 1997

MILLEKS ON VAJA RIIGILE RINGHÄÄLINGUT?

Avo-Rein Tereping, Eesti Telefoni teenuste-turunduse osakonna juhataja

Iga omanik kasutab omandit oma eesmärkide saavutamiseks. Kui edukalt, sõltub loomulikult omaniku oskustest. Ka riigil on eesmärgid ja huvid. Demokraatlikus riigis väljendavad need rahva enamuse ühishuve. On täiesti loomulik, et riik kasutab enda omandit nende eesmärkide saavutamiseks.

Riigitelevision ja riigiraadio on riigi omand. Autoritaarsed režiimid oskavad neid suurepäraselt oma huvide realiseerimiseks kasutada. Meenutagem vaid lähiminekku, kui kogu siinset massimeediat juhiti raudse käega “valgest majast” praegusel Rävalla puisteel. Diktaatorid mõistavad suurepäraselt, missugune võimas vahend on ringhääling rahva meelsusega manipuleerimiseks. Viisakamalt väljendudes kasutasid võimumehed ringhäälingut rahva integreerimiseks, et saavutada oma eesmärgid. Tuleb tunnistada, et tulemus eesti rahva lollitamises oli soovitud väiksem vaid tänu Soome televisioonile ja välisraadiote eestikeelsetele programmidele. Venemaal oli massimeedia tegevus tunduvalt tõhusam, sest teistsugune info oli rahvale raskesti kättesaadav.

Ühiskonna integreerija

Televisiooni ja raadio üheks ülesandeks on teoreetikud alati pidanud ühiskonda integreerivat funktsiooni. Eesti Raadio ja Televisioon püüdsid eesti rahva ühteliitumise ülesannet täita vaatamata “valge maja” karvasele käele kogu okupatsioonija vältel. Nõukogude imperiumist vabanemise ja iseseisvuse taastamise aastatel läks asi juba täie rauaga. Kas nüüd enam polegi riigiraadio ja -televisiooni integreeriva funktsiooni järele vajadust?

On ikka küll ja vähemalt ühes asjas on Eesti Raadio integreerivat funktsiooni täitnud tänaseni. See on nimelt venelaste integreerimine eesti ühiskonda. Poliitikutele on Eestis elavate venelastega tegelemine

üsna ebapopulaarne tegevus. Eestis elavate venelaste integreerimise vajadusest on rääkinud kõige enam teadlased. Tuleb nõustuda prof Kaido Jaansoniga arvamusega: “ei maksa loota, et eestlaste ja venelaste suhted siin Eestimaal järgmiste sugupõlvade jooksul otsekui iseenesest paraneksid.” (“Kui tark on (olnud) meie Vene-poliitika?” Postimees, 25.02.97.) Tõepoolest, iseenesest juhtuvad enamasti asjad, mis meile ei meeldi, soovitud eesmärkide saavutamiseks tuleb alati pingutada. Nii on ka venelaste integreerimisega Eesti ühiskonda. Muud võimalust paraku pole.

Kuulab 60% venelastest

Eesti Raadios alustati ettevalmistusi täismahulise venekeelse programmi väljastamiseks 1992. aastal. Programm käivitus 1. mail 1993. Praegu kuulab seda ca 60% Eestis elavatest venelastest. Varem kuulas see seltskond põhiliselt Moskvast lähetatud saateid, mis teadagi olid Eesti suhtes parimal juhul neutraalsed, sagedamini vaenulikud. Nõnda siis kasvas Eestis elavate venelaste lojaalsus Eesti riigi suhtes tänu Eesti Raadio venekeelsele programmile oluliselt. Kuid see on esimene samm integreerumiseks.

Küllap siis jätkus tollal Eestis poliitilist tarkust mõistmaks, missuguseid probleeme tekitab Eesti riigile seltskond, kelle ainsaks infoallikaks on meile ebasõbralikud infokanalid. Kahjuks jäi riigitelevisionis venekeelne programm moodustamata ja nüüd vaatab põhiline osa venelasi satelliidi kaudu kättesaadavaid Venemaa programme. Positiivset infot Eesti kohta, sealhulgas Eesti-Vene suhete kohta on sealt lootusetu otsida.

Praeguses telekanalite litsentside ümber käivas vaidluses on väidetud, nagu takistaks venekeelne telekanal venelaste integreerumist Eesti ühiskonda. Kas

tõesti arvavad selle seisukoha toetajad, et venelased hakkavad vaatama eestikeelseid telesaateid, kui venekeelsed satelliidiprogrammid on kättesaadavad?

Erakanalil on eelkõige ärihuvi

Küllap oleks sellesama integreerumise ülesande täitmiseks mõistlik luua Eestis venekeelne telekanal, kuid see peaks kindlasti olema riigitelevisiooni juures. Erakanal ei saa integreerimise funktsiooni kuigivõrd

edukalt täita, sest erakanali huvi on ennekõike kommertshuvi. Siis oleks ka eestikeelsel televaatajal lihtsam, kui eestikeelse programmi sisse ei tule ootamatult venekeelne saade. Programm, kus on vaheldumisi eesti- ja venekeelsed saated, ei ole ladusalt jälgitav eesti ega vene vaatajale.

Eesti riigil kui riigi ringhäälingu omanikul on teisigi huve ja eesmärke, mida saaks realiseerida omandi — raadio ja TV kaudu. Nii toimitakse kõikjal maailmas, kus on avalik-õiguslik ringhääling.

Eesti Päevaleht, 22. aprill 1997

RAHVUSLIKU TELEVISIOONI LÕPP LÄHEDAL

Tõnis Palts, AS Levicom juhatuse esimees

Ringhäälingupoliitikat on riigi poolt vedanud alati suured kultuurikorüfeed, kes ei tea finantseerimisest mitte tuhkagi. Need on inimesed, kellele vene ajal jagati kamaluga raha ja kes arvavad, et “loomulik” olukord peab jätkuma. Pimesikluse tunnus on seegi, et ei nähta eratelevisiooni rahvuskultuuri osana, mil on samuti täita oluline funktsioon kogu ringhäälingu poliitikas. Keegi pole suutnud tõestada, et Taska, Kinnevik või veljed Sõnajalad ei suudaks Eesti rahva eest tugevamat lahingut anda kui Gonsiori tänava 400-pealine palgaarmee, kui neile ka 60 miljonit maksu- maksja raha kinkida. Samas vaadatakse nende saateid kokku rohkem kui avalik-õigusliku kanali omi.

Et minust valesti aru ei saadaks, siis — olen avalik-õigusliku kanali põhimõtteline toetaja. Maksu- maksjana tahan vaid oma raha eest rohkem saada.

Eestit hoiab koos rahvuskeelne meedia

Riigilt avalik-õigusliku funktsiooni täitmiseks eraldatav raha on piiratud ressurss, mida kasutatakse teatud eetriaja täitmiseks teatud eesmärgiga. Piiratud ressurssi (olgu see näiteks õigus hoonestamisele vms) saab jagada ainult konkursi korras. Miskipärast peab meie ringhäälingupoliitikutel see arusaamine läbima erakordselt pikki juhtmeid.

Kõige ideaalsem maksumaksja raha kasutamine on see, kui meil õnnestub iga avalik-õiguslik ringhäälinguminut jagada välja konkursi korras. On opo- nente, kes väidavad, et teatud saateid ei saa sel kombel teha. Olgu, las see 10 protsenti jääb siis vaidlusaluseks küsimuseks. Selline lahendus muudaks tänu ausale konkurentile avalik-õigusliku kanali oluliselt tugevamaks. Samuti tugevneks ringhääling kui majandus- haru tervikuna.

Ameerikas ja Suurbritannias on televisioonikom- paniisid ja teletähti, kes suudavad teha saateid samaaegselt sadadele miljonitele rikastele vaatajatele.

Meie tipp Maire Aunaste küünib mõnesaja tuhande maksuvõimetu eestlaseni. Asi ei ole Aunastes, vaid selles, et maarjamaalasi on vähe. Televisiooni tulud aga on otseses sõltuvuses vaatajaskonnast. Nende saate- reklaamitulud on seega kümneid tuhandeid kordi suuremad kui meil. Tõsi, suuremast levikualast on ka nende saatekulud suuremad. Kuid isegi halvimal juhul teenivad nad ühe minuti pealt saate tegemiseks sadu kordi rohkem kui Eesti telekanalid.

Needsamad sadade miljonite vaatajatega saated on nähtavad ka Eestis. Me muutume iga päevaga üha keeleoskajamaks, samal ajal meie telekanalid, ka nn avalik-õiguslik, muutuvad iga päevaga rahapuudusest üha rahvusvahelisemaks ja kommertslikumaks. Järeldus on lihtne — rahvusliku televisiooni, olgu see siis avalik-õiguslik või kommertslik, lõpp on lähedal, sest tahes-tahmata tuleb konkureerida ka ülivõimsate välismaiste tegijatega.

Eestit ei hoiata koos ei linnapeade kohti jagavad poliitikud ega ka külmetunud piirivalvur Jaanlinna sillal, vaid rahvuskeelne meedia. Kui tahame, et Eesti säiliks, ei või me pealt vaadata rahvuslike televisioo- nide väljasuremist. Selle pidurdamiseks tuleb teleka- nalite arvu piirata. Mitte ühtki litsentsi rohkem! Kui 40 miljoni elanikuga Prantsusmaa kaitseb litsentside arvu piiramisega oma kultuuri, siis ükskõiksus miljo- nilise rahvuse puhul on tohmakus. Poliitilise profiidi lõikamiseks mängitakse sõnaga “liberaliseerimine”, mõistmata, et lõppeesmärk ei saa olla liberaliseerimine omaette, vaid arvestada tuleb ka näiteks rahvuse säilimisega.

Samal ajal on kolmest telejaamast küllalt ka teatud konkurentsikeskkonna loomiseks. Loomulikult on konkurentsi vaatevinklist vaadatuna parem, kui tele- jaamu on lõputult palju, aga iga asja eest tuleb maksta. Kas antud juhul aitame väga kaheldava kasu eest kaasa rahvuse hääbumisele?

Olukord, kus ühele reklaamiturul mängijale mak- sab riik peale, on rahvusvaheliselt tuntud kui ebaaus

konkurentsikeskkond. Ükskõik kui palju ei püüta igasuguste protsentidega avalik-õiguslikule kanalile reklaami edastamisele piiranguid seada, jääb olukord sisuliselt ikkagi ebavõrdseks ning kontrollimatuks.

Tarbija ei kaota midagi

Miskipärast ei julge keegi öelda, et avalik-õiguslikult kanalilt reklaami kaotamisega ei kaota Eesti tarbija absoluutselt mitte midagi. Kommertsligid saated kolivad ümber vaid erakanalitele, kui on reklaamiraha tekkinud.

Mõned oponendid väidavad: kui kommerts kaob ETV-st, lülitavad vaatajad oma telerid erakanalitele ja neil jäävad nägemata avalik-õigusliku kanali nn harivad saated. Kui saade on hea, küll see üles leitakse. Minu eakaaslased mäletavad hästi olukorda, kus raamatukaupluses sai osta raamatu “Avameelselt abielust” ainult koos suure juhi Brežnevi teosega “Väike

maa”. Paistab, et ka lahja avalik-õigusliku televisiooni müüjad ei ole seda väikest müügivõtet unustanud. ETV entusiastlikud juhid otsivad sponsoreid ka uudistesaadetele. Kas sponseeritud uudis on avalik-õiguslik? Ei ole. Aga süüdi pole Hagi Šein, tema tahab lihtsalt kehtiva reeglistiku raames teha parimat võimalikku televisiooni. Süüdi on seadus, mis lubab nii teha.

Euroopa avalik-õiguslike televisioone ühendav assotsiatsioon ei ole siinkirjutajaga nõus. Esiteks, tegemist ongi monstrumite ühendusega, mille esmane ülesanne on enesesäilitamine. Teiseks, ja mis siis, kui ei ole nõus.

Euroopa konservatiivsed ringkonnad ei olnud nõus ka reformiideedega. Praegu imetlevad needsamad spetsialistid meie tollaste reformijate ettenägelikkust. Oleme tagaajajad, me ei jõua mitte kunagi järele, kui teeme teatud hilinemisega seda, mida eesliikujad teevad. Teeme midagi efektiivset enne eesliikujaid, siis ehk jõuame järele ning, kui õnneks läheb, ehk ka ette.

Päevaleht, 8. mai 1997

RIIGIMEEDIA — ÄRI VÕI MISSIOON

Jaano-Martin Ots, Tallinna linnavalitsuse nõunik

1998. aasta riigieelarve visandamine on taas päevakorrale tõstnud mitu “pikaealist” vaidlust. Kodanikke rahaliselt otseselt riivavate küsimuste nagu raudteede sulgemise või aktsiiside tõstmise kõrval on kaua keerelnud ka keskustelud riigiraadio ja -televisiooni tulevikust.

Vaidlused riigiringhäälingu rahastamisviiside ümber on tegelikult tingitud meie vaesusest. Arutletakse ja kalkuleeritakse, kuidas jagada ümber piskut, mis reklaamitellijailt ja maksumaksjailt kokku on võimalik kraapida, tegemata selgeks, mida meil õigupoolest vaja on. Põhiküsimused on aga vastamata. Meediaekspertide ja -poliitikute viimaste aastate tegevus meenutab kangesti kilplaste kuulsaid projekte: selle asemel, et otsustada, mis ja miks, kulub kogu energia lõputule vaidlusele teemal kellele ja kui palju.

Kolm banaani viiele ahvile

Mis on riigimeedia Eesti riigi jaoks: riigi ja rahva omakasupüüdmatu teenimine, äriorganisatsioon, riigivõimu teostamise tööriist või midagi muud? Vastused on vastaja positsioonist lähtuvalt vägagi erinevad. Riigiringhääling hoiab rahvuskultuuri elus ja kaitseb nii meie riiklust, väidavad ühed. Antagu raha meile, toodame kultuuri, palju kulub, kuulutavad teised vastu. Reklaamiraha peab jagunema vaba turumajanduse põhimõtete alusel, kaitsevad ühed oma tuluallikat. Riigi asi pole äri teha, raha jäägu ainult

ärimeestele, raiuvad teised. Korra arvab keegi, et riigimeedia peaks rahvast riigitruudusele kasvatama, nagu kunagine puhkepäevahommikune punaarmee propagandasaaade. Siis aga lubab keegi riigimeedia üldse ära kaotada ja jätta rahva valgustamise vaba ja sõltumatu ajakirjanduse hooleks.

Huvitav on meenutada, et aastail, kui erastus trükimeedia, ei muretsenud keegi, mis saab rahvuskultuurist ja omariiklusest. Põhjusi võib olla mitu: oldi vastsest vabanemisest vaimustuses ja peeti üliliberaalsust loomulikuks või oli tegemist lihtsalt väiksemate summadega, kuid vaikselt läksid eraomandil põhinevate kirjastuste kätte ka kultuuriväljaanded.

Eetri kaudu leviva meedia arengut puudutavates aruteludes on näha selgepiirilisi huvigruppe. Erinevalt trükiajakirjanduse turust, kus raha jätkub paari suurema väljaande eluspüsimiseks, vajab eriti televisiooni ülalpidamine pidevat pealemaksmist. Raske on ette kujutada eraettevõtet, mis nõustuks investeerima pidevat kahjumit tootvasse projekti. On arvatud, et ajakirjandus Eestis on äri, kus kasumiprosente võetakse välja auahnuses või poliitilises kapitalis.

Nõustun meediamagnaatidega, kes väidavad, et turuseadustel põhinev vaba ajakirjandus on isereguleeruva süsteemina parim lahendus tagamaks kodanikele nende õiguse olla informeeritud. Tunnistan siiski, et teatud funktsioone ei soovi erameediaettevõtted just turuseadusist lähtuvalt enda kanda võtta. Nii teatab riik tulevaist tähtsaist tehinguist Riigihangete

bülletäänis ning seadusandluse arenemist kajastatakse Riigi Teatajas.

Vaba ajakirjandus ja igamehe õigus sõnumeid levitada on head asjad ja peavad püsima, samas on riigi jaoks olulisi sõnumeid, mille levitamisel ei saa ainult ärimeedia huvidele lootma jääda. Õigusaktid ja nende rakendusjuhised, riigihankekonkursside tingimused, ametlikud korraldused kriisiolukorras, rahvuslik uudisteprogramm ja kultuurielu — nende kajastamine on ülesanne, mida riik peab täitma ning mida kommertsmeedia tasuta teha ei taha.

Vaesel ajal on ajutise lahendusena kasutusel ka nn ametlikud väljaanded või saated, mis püüavad arvestada mõlema osapoole huve. Ametliku info levitaja saab mõõduka hulga maksumaksja raha eest oma sõnumi sihtauditooriumini toimetatud ning erameedia-kanal täiendab maksumaksja rahaga oma hõredat eelarvet, säästes ka ajakirjandusliku materjali tootmiskulusid.

Hundid söönud, lambad terved, võiks arvata, kuid eksib see, kes usub, et selline olukord kehtaks kaua. Oma sõltumatust müüv ajakirjandus muutub varem või hiljem kellegi hääletoruks ning on sunnitud maksitud materjali avaldamisest reegli tegema.

Trükiajakirjanduses on ümberjaotumine toimunud, eetrijakirjanduses seisab lähiaegadel ees. Kuidas täpselt, on raske ennustada, küll aga võib olla kindel, et protsess tuleb valuline. Jaotada kolm banaani kakluse viie ahvi vahel on tõenäoliselt edutu ettevõtmine.

Avalik informatsioon internetti

On aga meediaharu, millele seni teenimatult vähe tähelepanu on pööratud ning mis võiks pakkuda lahenduse. WWW- või internetiajakirjanduse areng on kulgenud suhtelise segaduse sildi all. Et seni pole leiutatud töötavat süsteemi internetilehekülgede maksustamiseks massikasutajale, teevad meediakanalid oma WWW-versioone heategevusena, tasuta tutvumiseks. Kuna internetilehekülje pidamine on oluliselt odavam kui telesaate tootmine ja eetrisseandmine või ajalehe trükkimine, siis võiks korraks mõelda ka võimalusele suunata riigi kohustuste hulka kuuluv teabe levitamine arvuti-võrkudesse. Kaoks kohustus kulutada maksumaksja raha erameedialt teenuste tellimiseks, ülejääva raha eest võiks tiigril hüpata lasta ja igasse vähegi arvestatavasse kultuurikeskusesse võrguterminali paigaldada.

Eesti on liiga väike, et võtta tõsiselt juttu konkureerivatest, ent kasumis olevatest telekompaniidest. Ka skeem — üks avalik-õiguslik, üks kommerts-kanal — on Eesti jaoks unistus. Uskki, et lehtede liitmise teel on võimalik luua miljoneid tootvaid meedia-kontserne, on osutunud petlikuks. Samas on Eesti piisavalt väike, et võtta tõsiselt netifanaatikute ideed toimetada avalik info kodanikeni elektroonilise seene- niidistiku kaudu. Niisugune lahendus lõpetaks vaidlused maksumaksja raha võimaliku erafirmadele ümberjagamise teemal ja aitaks Eestit infoühiskonnaks arenemise suunas sammu võrra edasi.

Eesti Päevaleht, 16. mai 1997

MEEDIATURUL LIIGA PALJU KONKURENTE

Andres Jõesaar, TV 3 asepeadirektor

Ma pole kunagi vaidlustanud avalik-õiguslike meedia-kanalite vajadust. Ma ei toeta radikaale, kes soovivad Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio kohest likvideerimist. Aga ma ei anna alla ka survele erakanalite tegutsemise Eestis võimatuks muuta.

Avalik-õiguslik ringhääling tunneb paanilist hirmu erakanalite kasvava populaarsuse ees. Nn "Rohelise raamatu" ehk "avalik-õigusliku piibli" üks teese käsib säilitada seaduse jõuga ETV vaadatavuseks vähemalt 41 protsenti. Midagi analoogset toimus ühe suurrahva kultuuri revolutsiooni aastatel. Riik, Suur Juht ja Õpetaja ütlesid inimestele, mida ja kui palju lugeda. Siiani on Eesti siiski suutnud järgida demokraatliku riigi põhimõtteid. Aga mine tea. ETV ettevalmistatud avalik-õigusliku ringhäälingu seaduse projekt sätestab, et "esimese öö õigus" kõigilt spordi- ja kultuuriüritustelt salvestuste tegemiseks peab kuuluma ETV-le.

Vaatajad, kuulajad ja raha

Jätan kõrvale teoreemi, et avalik-õiguslikke kanaleid vaatavad-kuulavad ainult intellektuaalsed muster-

eestlased ja erakanaleid madalalabalised odava lõbu janused väärastunud maitsega tüübid.

Balti Meediateabe AS-i (edaspidi BMF) uuringud näitavad, et erakanalitele pühendatakse järjest rohkem aega. Märtsis 1997 kulutati ETV-le 27,7 ja eratelekanalitele 29,7 protsenti kogu telerivaatamisele pühendatud ajast. Seejuures pole levitingimused kanalitel võrdsed. Ainult ETV katab praktiliselt kogu Eestit. TV 3 levi on 85, Kanal 2-1 75 ja TV1-1 ainult 30 protsenti. Ka vastuvõtu tingimused on ebavõrdsed. Paljude vähekindlustatud ja vanemate inimeste ainus telekanal on peamiselt meeterlaines edastatav ETV.

BMF-i uuring näitab, et ETV osakaal vanusegrupis 60 aastat ja vanemad on 39,8, erakanalitel kokku ainult 27 protsenti. Vanusegrupis 20–29 annab ETV osakaaluks 21,6, erakanalite omaks 31,1 protsenti.

Vikerraadio direktori Mart Ummelase kirjutist (EPL, 25.4.) pean solvavaks eratelekanalitele. Ummelas kui kõrge (riigi-) raadioametnik on enesele võtnud telekriitiku tänamatu rolli. Kahju, et ta seda telerit avamata tegema asus.

Et pakutavaid programme erapooletult analüüsida, võtsin ühe nädala saatekava ning lugesin kokku era- ja avalik-õigusliku poolt pakutava. Uudiseid oli ETV-s 9 tundi 20 minutit, eratelekanalites 11 tundi 35 minutit, sporti ETV-s 7.20, erakanalites 8.50, lastesaateid vastavalt 8.35 ja 11.50, originaalprogrammi edastas ETV 41 ja erakanalid 44 tundi. BMF-i uuring näitas sedagi, et “Basic Instinct’i” vaatas ETV vahendusel 21,1 protsenti 12–14-aastastest lastest. Avalik-õiguslik õpetus missugune.

Ummelas eksib ka faktides. 1996. aastaga võrreldes tõuseb sama programmimahu juures TV 3 saatjate tariif mitte 0–10, vaid 14,6 protsenti. Hoolimata väiksemast levist maksab TV 3 samade saatetundide edastamise eest aastast miljon krooni rohkem kui ETV.

Ummelas hüüatab hüsteeriliselt: “Mis saaks erakanalitest siis, kui ER ja ETV kaoks?” Tegelikult tuleb karta vastupidist — kui kaovad erakanalid, siis kahekordistuvad ER ja ETV saatjate võrgu kulud. Tuleb küsida ka, mis saab ER-ist, ETV-st ja Saatekeskusest siis, kui erakanalid liituvad ja ise saatjate võrku püstitama hakkavad?

Võrreldes eratelevisioonide ja ETV saadete mahte, struktuuri, kasutatavaid ruutmeetreid, töötajate arvu ja tehnika hulka, siis on pilt ikka üsna imelik küll. Erakanalid annavad iga kuu eetrissse kokku ligi 900, ETV ligi 350 tundi saateid. Töötajaid on erakanalites kokku 120, ETV-s üle poole tuhande. 1996. aasta eelarvete summa oli erakanalites ligi 60 miljonit krooni. Sellest läks omakorda Saatekeskusele 12,7 miljonit. ETV eelarve oli tublisti üle 100 miljoni, millest saatjate rendile kulus ainult 7,4 miljonit — ükskõik kui palju raha antakse, oskab nutikas ametnik selle ikka ära kulutada.

ETV-le ja ER-ile võiks seadusega anda õiguse müüa maha osa nõukogude ajastu ideoloogiasinalt päranduseks saadud hoonetest. Raha investeerida

moodsasse, vähem tööjõudu nõudvasse tehnikasse ning ülejäänust maksta koondamistasud.

Lahing turu pärast alles algab

Meil on juba välja antud neli kommertstelevisiooni ringhäälinguluba. Lisaks on turul osaliselt reklaamist elatuv ETV. Siiani ei ole selget vastust küsimusele, miks on vaja avalik-õiguslikule kanalile reklaami? Öeldakse, et pole raha. Pole tõsi. Raha on. Tuleb ainult paremini olemasolevat kasutada. Uues seaduses pakutud 1,2 protsenti riigi eelarvest pluss saatjate kulud on väga suur summa — ligi 200 miljonit krooni.

Visalt liiguvad kuulujutud venekeelsest telekanalist, mis hakkaks üle Eesti edastama Ostankino programmi. Siin lisataks vaid kohalikud reklaamiplokid. Programmi ostuhind olevat 36 rubla tund! Metroopilet maksab täna juba 1200 rubla. Keegi ei anna oma saateid ära tasuta, rääkimata teisele riigile ostetud saadete õiguste eest pealemaksmisest. Siin ei ole tegemist sooviga teha televisiooni, vaid tahtega taastada nõukogudeaegne ideoloogialevi.

Probleeme on ka kaabeltelevisiooniga. Hoolimata teoreetiliselt kehtivatest seadustest ei ole siiani suudetud lõpetada piratprogrammide edastamist. Ehk suudab kaabellevi seaduse järgi loodav Sideamet midagi ära teha. Sideamet võiks olla elektroonilise meedia sõltumatu regulaator, mitte üksnes tehnilisi normdokumente jälgiv bürokraatlik instants.

Elektroonilise meedia poliitikat ohjav kultuuriministeerium tundub vahel ETV-d ja ER-i õigustades erakanalite käigust mitte hoolivat. Aga eks näe. Uued seadused on valmimas ja tõeline lahing parlamendis alles algab.

ETV 1995–1997. Kogumik. Kokkuvõtte ETV juhatuse tegevusest 1995–1997, oktoober 1997

AVALIK-ÕIGUSLIKU TELEVISIOONI ALUS EESTIS ON LOODUD

Hagi Šein, ETV peadirektor 1992–1997

ETV aastaraamat 1995–1997 on 1994. aasta ringhäälinguseaduse alusel moodustatud avalik-õigusliku Eesti Televisiooni tegevusele kontsentreeritud ülevaade. Aruandva ETV juhatuse tööaeg kestis 32 kuud ja mahub ajavahemikku 16.03.1995 kuni 31.10.1997. Juhatuse põhiülesanne tulenes ringhäälinguseaduses määratletud avalik-õigusliku ringhäälingu eesmärkidest. Oma tööd lõpetades oleme veendunud, et avalik-õiguslikule televisioonile Eestis on alus pandud. Me anname järeltulijatele üle Eesti vaadatuima, usaldusväärseima, organisatsioonilise kriisi ületanud, tehniliselt kosunud, sisemiselt korrastatud, Euroopa telemaastikusse integreeritud ja edasiseks arenguks val-

mis telekanali, millel on Eesti rahva toetus. Heidame analüütilise pilgu juhatuse prioriteetidele, ETV arenguküsimustele ja seisule finišijoonel sügisel 1997.

Nüüdisaegse euroopaliku ringhäälinguseaduse eest

1994. aasta ringhäälinguseadus oli pöördeline dokument Eesti meedia ajaloos. Teravas poleemikas sündinud seaduses õnnestus ETV-l kaitsta avaliku ringhäälingu euroopalikke põhimõtteid. ETV sai avalik-õigusliku juriidilise isiku staatuse, sellele vastavad

programmiülesanded ja toimetussõltumatuse. Lahendamata jäi omandiküsimus, tagamata stabiilne finantseerimismudel, ebamääraseks jäi ringhäälingu nõukogu vastutus. ETV sai põhikirja 27. veebruaril, juhatuse 16.märtsil ja uue struktuuri aprillis 1995.

Konsensusliku ringhäälingupoliitika eest

ETV taotles järjekestvalt riigi ringhäälingupoliitika väljatöötamist konsensuslikul alusel, mis tagaks avalik-õigusliku ja eraringhäälingu tasakaalustatud arengu nn. duaalse ringhäälingumudeli alusel. ETV-s töötati 1995. aastal välja avaliku diskussiooni alusdokument “Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis” (nn. “Roheline raamat”). Diskussiooni tulemused jäid oodatust tagasihoidlikumaks, Eesti ringhäälingupoliitika väljakujundamiseks jääb ikka veel teha suur töö.

Uute ringhäälinguseaduste väljatöötamise initsiatiivi

1995. ja 1996. aasta jooksul muutus Eesti ringhäälingumaastik oluliselt. Teravnes konkurents, nii avalik kui eraringhääling vajadis stabiilsust ja garantiisid. ETV esitas Kultuuriministeriumile 1997. aasta kevadel radio- ja televisiooniseaduse (27.01.) ja Eesti Rahvaringhäälingu seaduse (2.05.) eelnõude tööprojektid. Uute lahendustena pakuti ühtse avaliku tele- ja raadioorganisatsiooni moodustamist varade ja ressurside otstarbekama kasutamise ajendil, riigitellimuse esitamist avalikule ringhäälingule ja selle finantseerimist fikseeritud osa alusel riigieelarvest, omandiküsimuse lahendamist ja programmi edastava organisatsiooni, ERSK, otsefinantseerimist riigieelarvest.

Omandiküsimuse lahendamise initsiatiiv

ETV varade üleandmine avalik-õiguslikku omandisse jäi kolmandal lugemisel 1994. aasta ringhäälinguseadusest välja ning vaatamata lubadusele ei suutnud Riigikogu küsimust edasi menetleda. Kuigi ETV taotles probleemi lahendamist mõlemalt neil aastail ametis olnud Riigikogu koosseisult, samuti kahelt ringhäälingunõukogu koosseisult, küsimusega tegelema ei hakatud. See takistas oluliselt ETV kasutuses oleva riigivara — kinnisvara ja tehniliste vahendite efektiivset kasutamist ning osutus tugevaks arengupiduriks. Omandiküsimuse lahenduse ootel tellis ETV juhatus 1995. aastal a/s Laansoo Kinnisvara projekti “ETV hoonetekompleksi arengukontseptsioon”. 1997. aasta sügisel, pärast uute ringhäälinguseaduste väljatöötamise takerdumist, esitas ETV juhatus omandiküsimust reguleeriva seaduseparanduse eelnõu Vabariigi Valitsusele.

Rõhuasetus riigi vastutusele

Lahenduse puudumine kahes olulises küsimuses — omandi üleandmises ja stabiilse, poliitilisest mõjust sõltumatu finantseerimismudeli vajaka olemine jäid selle perioodi ETV arengut kõige enam pidurdavateks väliskeskonnast tingitud teguriteks. Eeldatavasti õnnestub valitsusel ja erakondadel täpsustada riigi vastutust ringhäälingu valdkonnas ning muutuda edaspidi professionaalseks partneriks avaliku ringhäälingu nõuetekohast arengut soodustavate majanduslike eelduste loomisel.

Omavahendite intensiivne suurendamine riigi toetuse aeglase kasvu foonil

Riigi toetus ETV-le oli aastatel 1995–1997 kokku 198,649 miljonit krooni (56,699 + 70,975,0 + 70,975,0), sellest otseinvesteeringuteks RIP-st 3,5 miljonit. 1997. aasta toetus külmutati 1996. aasta tasemel. Riigi vahendid olid ebapiisavad programmi kvaliteedi parandamiseks, tehniliseks arenguks, teenuste hinnatõusu ja inflatsiooni katmiseks ning töötajate reaalpala languse vältimiseks. Seetõttu pööras ETV juhatus suurt tähelepanu omavahendite hankimisele, millest suurema osa moodustasid tulud reklaamist ja tehniliste teenuste osutamisest tellijatele. Omavahendite osakaal ETV eelarves kasvas pidevalt ja oli 30–35% piires. Tulud reklaamist ja sponsorlusest jäävad nimetatud perioodil vahemikku 111–115 miljonit krooni. Vaatamata reklaamiga seotud teravale poleemikale, tunnistasid Riigikontrolli, Konkurentsiameti, ringhäälingunõukogu ning audiitorfirmade Artur Andersen ja Price Waterhouse analüüsid ETV reklaamimüügi strateegia korrektseks ja turumajanduse reeglitele vastavaks. Euroopa prestiižikas telereklaamiorganisatsioon EGTA tunnistas ETV reklaamimüügi strateegia järgimisväärseks.

Evolutsioonilise arengutaktika valik

Juhatus valis organisatsiooni arendamiseks ETV materiaalse, tehnilise ja inimressursside seisundile kõige paremini vastava evolutsioonilise arengutee. ETV väljus 1990. aastate alguse kriisist ja kohanes kiiresti uue konkurentsiolekorruga. Tegevuse efektiivsus tõusis järjepidevalt, seejuures säilis kvaliteetse programmi tootmise võime ja selleks vajalik, Eesti oludes defitsiitne professionaalne kaader. Programmile anti avalik-õiguslik struktuur. ETV-d saatis edu programmi põhieesmärkide realiseerimisel — toota mitmekesisest teleprogrammi, jääda vaadatavaimaks telekanaliks Eestis, rahuldada erinevate vaatajagruppide vajadusi, olla vastutav eestikeelse televisiooni arengu eest, säilitada programmi erapooletus, tasakaal ja usaldusväärsus. Ühena vähestest avalikest telekanalitest Euroopas ei kaotanud ETV konkurentsierakanalitele.

ETV koosseisu vähendamine

ETV kui polüfunktsionaalse audiovisuaalse meediaettevõtte töötajaskond koosneb ligi 100 kutseala esindajatest. Koosseisu optimeerimise protsess algas 1992. aasta keskel, mil ETV-s töötas üle tuhande inimese. Töökohtade vähendamise tempo valiti vastavalt ETV majanduslikele võimalustele, seda mõjutas tehnika uuendamise käik, programmi struktuuri muutmine, tootmistehnoloogia täiustamine, töökoormuse suurendamine, ETV sisetoime korrastamine. Töötajate keskmist arvu vähendati 1992. aasta algusest kuni 1997. aasta septembrini 355 võrra ehk 35%. Keskmine töötajate arv septembris 1997 oli 665. ETV hoonete ülalpidamisega on seotud ligi 100 töötajat ja selle arvu vähendamine ei õnnestu omandiküsimuste lahendamata tõttu. On oluline, et töökohtade vähendamisega samal ajal suurendati järjekindlalt ETV programmi mahtu. 1997. aasta sügiseks oli personal ETV eesmärkide ja tingimustega tasakaalus. ETV töötajate keskmise palgatase edestas pidevalt vabariigi keskmist: 1997. aasta II kvartali keskmine palk oli 4333 krooni ja keskmine sissetulek 4847 krooni. 1. Septembrist 1997 suurendati ETV töötasufondi veel 12% võrra. Töötajaskonna arvu ja struktuuri edasine muutus sõltub tehnika uuendustest, töösuhtevormide mitmekesistamisest ning ETV organisatsioonilisest arengust. Kaadri arvukuse küsimuses on rõhk ümber asetunud — programmi tootmisel pole sedavõrd oluline koosseisuliste töötajate arv kui programmi maksumus ja kvaliteet.

Programmi mahu suurendamine, saadete kvaliteedi tõstmine

ETV kriisiperioodil 1993. aastal langes programmi maht 1970. aastate tasemele. Programmi mahu suurendamine oli avaliku ringhäälingu põhiülesannete täitmiseks ja konkurentsipüsivuse vältimatu eeldus. ETV-l õnnestus see ülesanne täita — programmi maht kasvas järjepidevalt: 1994. a. 2741 tundi, 1995. a. 2856 tundi, 1996. a. 3430 tundi, 1997. a. 3950 tundi, 1998. aasta plaaniks on 4600 tundi. Nagu öeldud, vähenes samal perioodil töötajate arv 35%. Seadusega nõutav omatoodangu 51%-li osakaal ületati ja hoiti pidevalt 62–65% tasemel. Samas moodustasid ETV-s toodetud info-, haridus-, publitsistika- ja meelelahutussaadet valdava enamiku Eesti vaadatavamate saadete pingereast, enamasti 25–27 positsiooni esikolmest. Perioodi algul ajakirjanduses tooni andev ETV lauskriitika väibus sedamööda, kuidas programmis hakkasid ilmneva kavandatud positiivsed muutused.

Programmi vaadatavuse ja kanali usaldusväärsuse tagamine, liidripositsioon auditooriumis

ETV kaotas oma monopoolse seisundi 1990. aastate algul ning kohanes konkurentsivõimega eestikeelses

tele-ees. ETV juhatuse seatud eesmärk säilitada avalik-õigusliku telekanali vaadatavus ja usaldusväärsus täideti. Baltic Media Facts'i pideva vaatajateuuringu andmetel on ETV vaadatavus üle 80% ja osakaal paljukanalilises eetri- ja kaabeltelevisiooni süsteemis 28% üldauditooriumis ja 40% eestlastest vaatajate seas. ETV kui kanali usaldusväärsuse kohta saadud uurimisandmed tõendavad kanali prestiiži auditooriumis, programmi erapooletust ja tasakaalustatust. Turuuringufirma Saar-Poll 1997. aasta juunis avaldatud avaliku arvamuse uuringu tulemuste põhjal peavad eestlased ülekaalukalt kõige erapooletumaks ja objektiivsemaks Eesti Televisiooni (73%), teisi Eesti telekanaleid peab erapooletuks alla 10% eestlastest. ETV-l õnnestus oma imidžit oluliselt parandada ja positiivsemaks muuta.

Regionaaltelevisiooni arendamine

ETV juhatuse töötas välja regionaaltelevisiooni kontseptsiooni. Selle alusel moodustati regionaaltoimetused Tartus, Kohtla-Järvel, Saaremaal ja Tallinnas ning korrespondentpunkt Valgas. Kohtla-Järve toimetuse tehnika hangiti Euroopa Nõukogu toetusega. Regionaaltoimetused varustavad saatematerjalidega ja infosüžeedega ETV programmi ning annavad kord nädalas eestlasele kohalikku publitsistlikku programmi "Lõunakanal", "Viru regi" (eesti ja vene keeles), "Meite maa" ja "Linnapilt". Alustati ettevalmistusi koostööprogrammi realiseerimiseks Narvas.

ETV tehniline rekonstrueerimine

ETV tehnika amortisatsioonimäär oli perioodi algul 65%. Kokku investeeriti 1995–1997 tehniliste vahendite arengusse 58 miljonit krooni. Piisavate eelarvevahendite puudumisel kasutati tehnikahangeteks laialdaselt laenu- ja liisingulepinguid. ETV laenukohustus koos intressidega perioodiks 1997–2004 on kokku 33,2 miljonit krooni. Olulisemad investeeringud olid EUTELSAT-maajaam (10,7 miljonit laenu EBRD-lt), Tartu stuudio tehnika (1,2 miljonit laenu Hoiu-pangalt), transpordipargi uuendamine (2,1-miljoniline liisinguleping Tööstusliisinguga), uudistestudio uuendamine (6,6-miljoniline liisinguleping Ühisliisinguga), 1. stuudio kaamerate uuendamine, liikuva ülekandejaama ja programmi väljastuskeskuse rekonstrueerimine (7,5-miljoniline liisinguleping Hoiuliisinguga). Algas üleminek digitaaltehnikale.

Infotehnoloogilise infrastruktuuri loomine

ETV juhatuse aluse ETV infotehnoloogilise infrastruktuuri arengule. Arvutivõrgu rajamise plaani kohaselt loodi raamatupidamise ja ökonoomika, programmi planeerimise, tehnika, administratsiooni ja uudiste allvõrgud, mis on ühendatud ühtsesse võrku. Uudiste-

programmil on Baysys-süsteem uudiste töötlemiseks ja otsinguks ning ta on EUTELSAT-maajaama ja võrgu kaudu seotud Eesti ja maailma juhtivate infoagentuuridega. ETV-s on üle 100 arvuti, nende ühendamine sisevõrku, e-posti süsteemi ja Interneti jätkub. Suur osa investeringutest arvutiinfrastruktuuri on tehtud ETV omavahenditest, riik toetas infotehnoloogia kulusid sel perioodil 500 tuhande krooniga.

Uute teenuste väljatöötamine

ETV arendas uute audiovisuaalsete teenuste paketi, millesse kuuluvad Teletekst, ETV ja uudisteprogrammi koduleheküljed-infobaasid Internetis, haridus- ning kultuuriprogrammide paljundamine laiatarbevideokassetidel.

Organisatsiooni korrastamine ja reeglite loomine

ETV juhatuse tegutsemise perioodil töötati välja ja võeti kasutusele ulatuslik juhendite ja reeglite pakett, mis korrastas organisatsioonisest tegevust. Olulisemad vastuvõetud dokumentidest olid ETV raamatupidamise sise-eeskirjad, asjaajamise juhend, töökaitsejuhend, tuleohutusjuhend, reklaami edastamise alused, programmi erapooletuse ja tasakaalustatuse reeglid, sponsorluseeskirjad, palgakorralduse alused, töösisekorra eeskiri. ETV finantsmajandus- ja -organisatsioonilisene tegevus viidi kooskõlla ulatuslike uuendustega Eesti Vabariigi seadusandluses. ETV-d neil aastatel auditeerinud rahvusvahelised audiitorfirmad tegid igal aastal märkusteta järeldusotsuse.

Juhtimise deentraliseerimine, volituste ja vastutuse struktuuri loomine

Juhatus moodustati erakondlikult sidumata inimestest ning suutis meie arvates hoida ETV tegevuse poliitilist erapooletust. Juhatus rakendas oma töö korraldamisel demokraatlike juhtimisprintsipi, mis põhines juhatuse liikmete — ETV struktuuriüksuste juhtide — volituste ja vastutuse täpsel määratlemisel. Organisatsioonisisene infolevi kandjana anti välja ajalehte *Teabetelekraat*. Läbirääkimised ETV ametiühinguorganisatsioonidega ei jõudnud küll kollektiivlepingu sõlmimiseni, ent rikastasid kogemuslikult mõlemad pooli ja löid eelduse administratsiooni ja töötajaskonna vaheliste kokkulepete sõlmimiseks edaspidi.

Avaliku ringhäälingu põhimõtete järgimine, eurointegratsioon

ETV jätkas edukat tegevust Euroopa Ringhäälingute Liidu liikmena, osales EBU suuremates info-, spordi-

ja kultuuriprojektides. EUTELSAT-maajaam, igapäevane uudistevahetus Euroopaga, edukas osavõtt Eurovisiooni lauluvõistlusest ja noorte interpretide konkurssidest, suurülekanded maailmaspordi tippsummustelt sidusid Eesti Euroopa ja maailmaga ning rikastasid meie kultuuri. Rajati korrespondentpunkt Brüsselis. Euroopa Nõukogu abistas ETV-d regionaalprogrammi loomisel Virumaal. Lisaks ETV koolitusosakonna pingutustele sai ETV tõhusat koolitusabi erinevatest EBU projektidest ja EBU toel ka Soome ning Taani ringhäälingu- ja koolitusorganisatsioonidelt. EBU presidendi visiidi ajal Eestisse sai ETV tunnustust avaliku-õigusliku ringhäälingu põhimõtete elluviimise eest. ETV on hästi läbinud eurointegratsiooni esimese etapi. Ees seisab olulisemate meedia- ja ringhäälinguvaldkonda puudutavate eurodokumentide ratifitseerimine Eestis.

Avalik-õiguslikule televisioonile on alus pandud

ETV juhatus leiab, et üldjoontes õnnestus täita 1994. aasta ringhäälinguseadusega ETV pandud ülesanded ja kohustused. Püüdes iseloomustada olulisemat läinud aastate muutustes, võiks ETV arengu kohta esitada järgmised märksõnad: 1993 — keeruline kriisiaasta, 1994 — ringhäälinguseaduse loomise ja kriisi ületamise aasta, 1995 — organisatsiooni ümberkujundamise aasta, 1996 — uue programmikontseptsiooni loomise aasta, 1997 — aasta, mil võib kinnitada, et Eesti avalik-õiguslikule televisioonile on alus pandud. Juhatus liikmetena töötasid Hagi Šein, Raul Rebane, Aimar Prou, Helga Käärik, Salme Rannu, Katrin Saks, Vallo Toomet, Peeter Tooma ja Rait Killandi. Juhatus konsultant oli Enn Kopli, sekretär Karin Kaup. Täna juhatus liikmeid töökuse, professionaalsuse, ühtse meeskonna tunde, optimismi ja inimliku sümpaatia eest, täna juhatus nimel kõiki kolleege.

ETV rikkus on tema töötajad

Tahan juhatuse tegevust lõpetades tänada kõiki Eesti Televisiooni loomeinimesi, tehnilisi töötajaid ja administratsiooni. Igaüks teist andis neil aastatel oma professionaalse panuse ETV ja tema programmi arengusse. Üleminekuaastad olid pingelised. Nad nõudsid usku, pühendumist, raskuste ületamist, vähesega leppimist, palju tööd. Te saite sellega hakkama, töö kiidab tegijat. Televisioon algab igal päeval uuesti ega lakka tegijate hinges sisuliselt hetkekski — te suutsite hästi täita oma kohta nende aastate kiires arenguahelas. ETV-s töötavad edukalt koos erinevad põlvkonnad, ETV-sse tulevad jälle noored. Suur tänu ja lugupidamine teile eest. Aitäh kõigile, kes olid, tulid, läksid, kes jäid. Televisiooni tegemise mõte on inimeste teenimises. ETV-l on see teie abiga õnnestunud. ETV on ja jääb Eesti peamiseks telekanaliks. Edu ka tulevikus.